

Fra amatørideal til toppfotball og aksjeselskaper

En diakron sammenligning av Lillestrøm SK og Stabæk Fotball sin vei til toppen av norsk fotball.

SNORRE ENGUM HOOL

VEILEDER
Nils M. Justvik

Universitetet i Agder, 2021
Fakultet for humaniora og pedagogikk
Institutt for religion, filosofi og historie

Forord

Etter syv spennende og utfordrende måneder er prosjektet omsider ved veis ende, og masteroppgaven er klar for levering. Prosessen har vært både morsom og lærerik, og veilederen min Nils M. Justvik skal ha en del av æren for at jeg sitter igjen med denne opplevelsen.

Nils har vært svært tilgjengelig og han har gjennom en rekke møter, både på hans kontor og digitalt, gitt meg svært god veiledning og gode faglige samtaler. Med sin positive og imøtekommende væremåte kunne jeg ikke bedt om en mer motiverende veileder enn Nils.

Jeg vil også takke familie og venner, som både har støttet meg og gitt meg nødvendige sosiale avbrekk fra skrivingen.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	3
1.1 Temabeskrivelse og problemstilling	3
1.2 Teorier, begreper og perspektiver	3
1.1.1 Tradisjoner	5
1.1.2 Næringsgrunnlag.....	6
1.2 Forskningsituasjon.....	6
1.3 Kilder og metode.....	7
1.4 Oppgavens progresjon	10
2 Norsk fotball og samfunn på 1970-tallet: Lillestrøm SK sin historiske kontekst	11
2.1 Det norske amatøridealet	11
2.2. Sosialdemokratiet i krise: Toppfotballen på frammarsj.....	16
2.3 Oljelandet og toppfotballens begynnelse	17
3 Lillestrøm og Skedsmo på 1970-tallet	21
3.1 Økonomiske vansker og bremset vekst.....	22
3.2 Fotballbyen	24
3.2.1 Bygd mot by.....	24
3.2.2 Lokal rivalisering sin betydning i fotballsammenheng.	26
4 Lillestrøm SK 1970-1977	27
4.1 Tradisjonsklubben LSK	28
4.1.1 Tro mot amatøridealet.....	28
4.1.2 Lokalpatriotismen og Åråsen	30
4.2 Tom Lund.....	33
4.3 «LSK-mafiaen».....	37
4.3.1 Overganger.....	39
4.3.2 Profesjonalisering.....	43
4.4 Økonomisk grunnlag for suksessen	48
4.5 Brutte tradisjoner og lokalpatriotismen.....	50
5 Norsk fotball og samfunn på 1990-tallet: Stabæk sin historiske kontekst	51
5.1 Oppløsningen av kringkastingsmonopolet: En ny økonomisk virkelighet	51
5.2 Jappetid og optimisme	54
5.3 Profesjonaliseringen av norsk fotball.....	55

5.4 Det frie markedet og Bosman-dommen	57
6 Bærum på 1990-tallet.....	61
6.1 En kommune i vekst.....	61
6.2 Ambisiøse planer og blomstrende næringsliv	64
6.3 Hvem er bæringene?	65
6.4 Breddeidretts-kommunen: Behov for toppfotball?	67
7 Stabæk 1990-1998	69
7.1 «Ullevaal 95»: Starten på et eventyr	70
7.1.1 En overraskende cupfinalist og et opprykk.....	70
7.1.2 Reklamefolk med hjerte for Stabæk.....	71
7.1.3 Ingebrigt Steen Jensen	72
7.2 Manglende engasjement.....	74
7.3 Stabæk og det blomstrende næringslivet	75
7.3.1 Ideologi	75
7.3.2 «La oss laaag the penger da»	76
7.3.3. Ullevaal 95 AS.....	81
7.4 Annerledesklubben uten tradisjoner: En fordel?.....	83
7.5 Stabæk og Bærum SK- to fortellinger om den nye norske fotballen	88
8 Konklusjon.....	90
Litteraturliste.....	93
Aviser.....	94
Aftenposten	94
Asker og Bærum Budstikke:	96
Annet kildemateriale:.....	97

1 Innledning

1.1 Temabeskrivelse og problemstilling

I mitt prosjekt undersøker jeg hvordan Lillestrøm Sportsklubb og Stabæk Fotball ble toppklubber i norsk fotball. Grunnen til at jeg velger nettopp disse klubbene er at de gikk fra å spille i lavere divisjoner, til å etablere seg øverste divisjon (Eliteserien) på svært kort tid. Jeg vil også presisere at jeg har et tett personlig forhold til Stabæk. Jeg kommer fra Bærum, og Stabæk er derfor min lokale klubb. Jeg har fulgt klubben tett så lenge jeg kan huske, og hatt sesongkort på Nadderud stadion i mange år. Mitt forhold til klubben og hjemkommunen min Bærum er også en av motivasjonene mine for å skrive denne oppgaven, i tillegg til min lidenskap for fotball.

Lillestrøm Sportsklubb ble etablert i 1917, og Stabæk IF ble etablert i 1912. Fra LSK sin historie er det perioden 1970 til 1977 jeg vil undersøke. I denne perioden fikk klubben nye ledere, og gikk fra 2. divisjon til å bli Norges beste klubb. Fra Stabæk sin historie er det perioden mellom 1990 og 1998 jeg vil undersøke. Ettersom nye aktører ble involvert i og rundt klubben i 1990, gikk de fra å spille i 2. divisjon til å, for første gang i klubbens historie, spille i Eliteserien i 1995. Deretter vant de cupfinalen i 1998, da hadde de også etablert seg som en toppklubb i Eliteserien. Klubbene fikk altså suksess i ulike tiår, under ulike historiske kontekster, og dermed under ulike politiske, økonomiske og kulturelle forhold. Jeg vil derfor besvare spørsmålet: «Hva var årsakene til at Lillestrøm og Stabæk gikk fra å være klubber lenger nede i divisjonssystemet, til å bli etablerte toppklubber på henholdsvis 1970- og 1990 tallet?» Jeg vil altså utføre en diakron sammenlikning for å finne ut om det var ulike forhold i disse tiårene som var spesielt gunstige for disse to klubbene. Finner jeg mange likhetstrekk ved klubbenes vei til toppen, eller ble hver klubbs suksesshistorie kun muliggjort av de forholdene som lå til rette i disse bestemte tiårene og i klubbenes nærområder?

1.2 Teorier, begreper og perspektiver

For å få besvart problemstillingen er jeg nødt til å undersøke de politiske, økonomiske og kulturelle forholdene på henholdsvis 1970- og 1990- tallet. Jeg skal analysere disse klubbenes utvikling ved hjelp av forklaringsmåter og perspektiver hentet fra sosiologien, ved å se på forholdet mellom aktørenes og samfunnsstrukturenes betydning for utviklingen. Jeg ønsker derimot å presisere at dette er en historisk oppgave, med noe bruk av sosiologiske analyserammer. Sosiologien handler om vekselspillet mellom mennesker og samfunnet, og deres

gjensidige påvirkning på hverandre. Noen ganger forklares historiske hendelser eller prosesser av de involverte aktørenes mulighet til å bestemme sin atferd og sine handlinger ved hjelp av egne motiver. I historiefaget er det vanlig å bruke begrepene intensjonsforklaring, eller motivforklaring. En historisk endring forklares altså ved at en eller flere historiske aktører har motiver til å handle på en bestemt måte, og det tenkes at disse motivene ikke kun er produkter av strukturelle forhold. Man må altså spørre seg om hvilken intensjon aktøren hadde for å gjøre en bestemt handling.¹ Andre ganger forklares handlinger i større grad av samfunnsstrukturenes påvirkning på de handlende aktørene. I historiefaget kalles en slik forklaring en strukturforklaring. De samfunnsstrukturene som påvirker aktørenes handlinger, kan analyseres ved hjelp av to ulike perspektiver. Først har du et idealistisk perspektiv der man for eksempel legger vekt på mer abstrakte fenomener som dominerende ideer, kulturer, verdier og normer i samfunnet. Gjennom teksten vil jeg referere til slike strukturer som kulturelle forhold. Man har også et materialistisk perspektiv der man legger større vekt på for eksempel økonomiske, politiske og teknologiske forholds påvirkning på aktørene.² Slike strukturelle forhold vil jeg referere til som materielle forhold.

Sosiologen Richard Giulianotti har undersøkt forholdene mellom strukturelle forhold og aktører, gjennom fotballens historie. Han påpeker det faktum at fotball er svært tilgjengelig for mennesker over hele verden, uavhengig av hvilke kulturelle eller materielle forhold de lever under. Tilgjengeligheten kommer av at sportens regelverk og utstyret man behøver for å bedrive den er svært ukomplisert. I motsetning til idretter som krever at utøverne har visse fysiske forutsetninger for å lykkes på et høyt nivå, som for eksempel basketball eller vektløfting, er fotball også en idrett der mennesker med et mangfold av kroppstyper og fysiske forutsetninger kan lykkes. Sportens tilgjengelighet har gjort til at den har spredd seg over hele verden, og ifølge Giulianotti har fotballen blitt formet av og tilpasset de ulike kulturene som har tatt den til seg, og fotballen på et sted kan derfor være et resultat av samfunnsutviklingen. Fotballens kulturelle viktighet enkelte steder påvirker, ifølge Giulianotti, også handlingene og identiteten til mange mennesker. Fotballen kan altså bidra til å forme samfunnet. Giulianotti argumenterer derfor for at fotballen på et sted kan si oss noe om stedets kultur, sosiale strukturer og moralske verdier. Han legger altså særlig stor vekt på hvordan de kulturelle strukturene påvirker fotballen, men er

¹ Andresen, Rosland, Ryymin & Skålevåg 2012: 139

² Repstad 2007: 24-25

rask med å påpeke at individuelle aktører innen fotballen fortsatt samhandler på komplekse måter, og deres handlinger er ikke kun bestemt av kulturelle strukturer.³ Giulianottis perspektiver er sentrale i mitt analysearbeid av hvordan kulturelle forhold påvirket både LSK og Stabæk sin utvikling i de aktuelle periodene. Var det kulturelle forhold i Norge, og norsk fotball på 70- og 90-tallet som gjorde at disse klubbene kunne lykkes? Og var det bestemte kulturelle forhold i Lillestrøm på 70-tallet og i Bærum på 90-tallet som skapte forutsetninger for klubbens suksess? Eller handlet de sentrale aktørene mer autonomt, slik at de kulturelle forholdene ikke kan forklare suksessen?

Giulianotti legger altså stor vekt på de kulturelle forholdene. Giulianotti er også referert i Goksøy og Olstad sin litteraturliste, men de legger i tillegg stor vekt på materielle forhold.⁴ De presenterer også enkelte forhold, både kulturelle og materielle som har hatt betydning i utviklingen av den norske fotballen, og de norske klubbene. Jeg vil også undersøke disse forholdene, og deres betydning for LSK og Stabæk. Forhold Goksøy og Olstad legger stor vekt på er blant annet tradisjoner og næringsgrunnlag.

1.1.1 Tradisjoner

Tradisjoner er et kulturelt forhold som både har gitt muligheter for klubber, men også satt begrensninger. Ifølge både Goksøy og Olstad, og Giulianotti, ble fotballen formet i et landskap av opplevde fellesskap og konflikter, og bidro selv til å underbygge, vedlikeholde og skape motsetninger og fellesskap. Dette vil si at fotballen har fått ulikt meningsinnhold og ulik betydning avhengig av hvor i landet man befinner seg. Enkelte norske byer har svært sterke fotballtradisjoner, og befolkningen har gjennom disse stedenes fremste klubber funnet uttrykk og symboler for stedets særpreg og stil. Et eksempel er Skien, der fotballklubben Odd sine triumfer fra 1900- til 1920-tallet førte til at Skien ble en «fotballby». Befolkningen oppfattet lagets innsats, kraft og snarrådighet som typiske kjennetegn for byen.⁵ Selv tradisjonsrike klubber som Odd har hatt dårlige perioder, og de har merket at engasjementet rundt klubbene, og klubbens status som representanter for byene, og symbol for byens særtrekk og til tider overlegenhet, har blitt svekket i disse periodene. Selv om Odd har vært nede i lavere divisjoner, har klubben

³ Giulianotti 1999: xii

⁴ Se presentasjon av kildegrunnlag. (Goksøy & Olstad 2002)

⁵ Olstad & Blikstad 2018: 62

gjenoppstått som topplag ved flere anledninger.⁶ Tradisjonene kan ha spilt en viktig rolle i dette, ved å mane til handling for å gjenopprette gammel storhet. Sterke tradisjoner kan også virke negativt ved å legge en stor byrde på klubber. Det kan for eksempel være vanskeligere for en tradisjonsrik klubb som Odd å gjøre nødvendige, men radikale endringer, enn for en klubb uten like stolte tradisjoner.⁷

1.1.2 Næringsgrunnlag

Ulike steders næringsgrunnlag og økonomiske forhold har hatt stor betydning for fotballens utvikling, og slike materielle forhold har vært utslagsgivende for hvilke steder som har fostret vellykkede klubber gjennom historien. Hva slags næringsgrunnlag som har lønt seg for fotballklubber med ambisjoner har derimot endret seg. Typiske primærnæringssektorer har ikke vært gunstige for fotball. Den fritiden som var nødvendig for å satse på høyt nivå hadde ikke folk som drev med sesongarbeid som fiske eller jordbruk. Slike arbeidsformer er gjerne også fysisk utmattende, og egner seg dermed heller ikke til å kombinere med idrett. Frem til slutten av 1960-tallet var det gjerne klubber fra industrisamfunn som hadde best forutsetninger for å lykkes. Ettersom industriarbeid ga arbeidstakerne fast fritid, egnet dette seg godt i kombinasjon med fotball. Som jeg vil utdype senere var fotballen også amatøriddrett frem til 1984, og spillerne var derfor avhengige av fast lønnsarbeid. Det kunne de tilbys i byer med mye industri, spesielt om klubben hadde et godt forhold til det lokale næringslivet. For eksempel var Østfold det mest suksessrike fotballfylket på 1950-tallet. Fredrikstad var den dominerende norske klubben i denne perioden. Industriarbeid kunne også være fysisk utmattende, og spesielt fra 1970-tallet fikk derfor klubber fra utdanningssteder, og steder med mye tertiærnæringssektor et fortrinn. Mer fleksibel arbeidstid som var mindre fysisk krevende egnet seg bedre i kombinasjon med fotball. Etter at fotballen ble profesjonalisert på 1990-tallet, og spillere dermed ikke trengte lønnsarbeid på siden, var det steder med godt økonomisk grunnlag, utdanningstilbud eller et attraktivt miljø, som gjerne tiltrakk seg de beste spillerne.⁸

1.2 Forskningssituasjon

Mitt prosjekt er første gangen de to aktuelle klubbene, og deres vei til toppen, blir undersøkt og deretter sammenlignet historisk på den måten jeg har gjort. Richard Giulianottis perspektiver vil

⁶ Olstad & Blikstad 2018: 198

⁷ Goksøy & Olstad 2002: 117-120

⁸ Goksøy & Olstad 2002: 74-76

være sentrale i mitt analysearbeid. Hans posisjon er at fotballens utvikling kun gir mening om man ser den i forhold til sin historiske og kulturelle kontekst. Som nevnt mener han aktørene i fotballen har en viss autonomi fra de strukturelle forholdene i samfunnet, og den generelle samfunnsutviklingen. Det finnes derfor en relativ autonomi mellom fotballen og de strukturelle forholdene i et samfunn.⁹ Pierre Bourdieu mente til forskjell fra Giulianotti at idrett hadde en større enda større autonomi. Ifølge Bourdieu utvikler den seg i sitt eget tempo, og i stor grad ikke i sammenheng med for eksempel samfunnets økonomiske eller kulturelle utvikling.¹⁰ Giulianotti sine perspektiver vil som nevnt bli viktig i mitt analysearbeid. Andre fotballhistorikere har også brukt hans perspektiver. Sosiologen David Goldblatt ga i 2006 ut *The ball is round: A global history of soccer*. Goldblatt forklarer hvordan fotballen har utviklet seg ulikt i forskjellige land, og forklarer den ulike utviklingen ved hjelp av forskjeller i kulturelle, politiske og sosiale forhold. I Norge har vi blant annet historikeren Marius Lien, som har skrevet *Brasiliansk fotball 1894-2014: 120 år med driblinger*. Lien forklarer fotballens utvikling i Brasil, gjennom å se på fenomener som systematisert rasisme og politiske endringer. Som er også Giulianotti referert i Goksøyr og Olstad sin *Fotball!: Norges fotballforbund 100 år*.

1.3 Kilder og metode

Mitt kildegrunnlag er kan deles i tre kategorier. Den første er kilder om klubbene. Det finnes tre bøker utgitt av Lillestrøm i anledning ulike jubileer for klubben. Jeg har vært igjennom alle tre, men det er utgivelsen fra 1992 *LSK: 75 år: 2. april 1917- 2. april 1992*, skrevet av journalisten Leif Isdal, jeg har brukt aktivt. Denne tar for seg den aktuelle perioden i klubbens historie klart mest grundig. De to andre ble gitt på 2010-tallet og i disse behandles ikke denne perioden i særlig stor detalj, da de gir senere perioder mer oppmerksomhet. Journalisten Morten Stokstad sin *Lillestrøm: rekorden står* er ikke utgitt av klubben, men Stokstad er en kjent LSK sympatisør. Denne boken er en samling av intervjuer Stokstad har gjort med aktører som var innblandet i perioden jeg tar for meg, og gitt ut i 2013. Ivar Hoff, som på 70- tallet var oppmann i Lillestrøm ga i 1977 ut *Ivar Hoff på offensiven med Lillestrøm*. Boken ble skrevet og utgitt like etter 1977-sesongen, og Hoff beskriver hvordan de jobbet i LSK på 70-tallet, og hvordan de forholdt seg til de strukturelle forholdene som preget norsk fotball i perioden. *Tommy*, skrevet av Jon Haaland, er en biografi om Tom Lund, som spilte på LSK i den aktuelle perioden. Haaland har skrevet

⁹ Giulianotti 1999: xii

¹⁰ Bourdieu referert i Giulianotti 1999: xv

denne i samarbeid med Tom Lund, og boken ble gitt ut i 1982. Når det kommer til Stabæk er kildegrunnlaget tynt, spesielt med tanke på historiske bøker. Den eneste boken som er gitt ut om den aktuelle perioden i klubbens historie er boken *Alltid uansett: Om klokskapen og galskapen som må til for å skape et eventyr*. Boken ble gitt ut i 2008, det året Stabæk vant sitt første seriegull, og er skrevet av Ingebrigt Steen Jensen. Steen Jensen var den fremste initiativtakeren for Stabæks satsing på 90-tallet. Bøkene til Hoff, Stokstad, Haaland og Jensen inneholder altså beretninger av aktører som var aktive i de prosessene jeg har undersøkt. En fordel med disse kildene er at man kan få et bedre innsyn i prosessene fra utenforstående. Hoff og Haaland ble gitt ut kortere tid etter den aktuelle perioden enn Jensen og Stokstad, og det kan tenkes at hendelsene satt friskere i minnet da de produserte bøkene. Tiden kan ha påvirket hvordan Jensen og aktørene Stokstad intervjuer husker hendelsene jeg skal undersøke.¹¹ Disse kildene er derimot ikke spesielt uavhengige, og det må derfor stilles et desto større spørsmåltegn til kildenes troverdighet.¹² Er kildene for eksempel laget med bestemte motiver eller interesser? Isdal sin bok er som nevnt gitt ut av klubben, og er nok i hovedsak laget for de som følger LSK. Dette kan ha påvirket Isdals fremstilling.¹³

For å kunne sjekke disse kildenes pålitelighet har jeg også benyttet mer uavhengige kilder, og brukt disse til å se om det er ytre konsistens med de overnevnte kildene. Om en påstand lar seg forene med andre kilder kalles dette ytre konsistens, og påstanden kan dermed regnes som mer troverdig.¹⁴ Dette fører meg til den andre kategorien av kilder jeg har brukt, nemlig aviser. Jeg har brukt aviser til å følge klubbens utvikling gjennom periodene jeg tar for meg, blant annet ved å undersøke hvordan klubbene og sentrale hendelser ble omtalt. Aviser kan si mye om den tiden de stammer fra, og dermed hvordan LSK og Stabæk ble oppfattet i sin samtid og i forhold til de gjeldende kulturelle strukturene. Aviser, som de fleste andre kilder, kan derimot aldri være helt uavhengige, et eksempel er lokalaviser, som kan ha et motiv om å støtte sin lokale klubb, og derfor ikke være like kritisk.¹⁵ Bærums lokalavis *Asker og Bærums Budstikke* har jeg benyttet aktivt, og da måtte jeg ta hensyn til dette. Jeg støtte derimot på et nytt problem da jeg skulle undersøke LSK i avisene. Den lokalavisen som fulgte LSK tett på 1970-tallet, *Akershus*

¹¹ Kaldal, 2003: 90-91

¹² Kaldal 2003: 40

¹³ Kaldal, 2003: 93

¹⁴ Kaldal, 2003: 91

¹⁵ Kaldal. 2003: 52

Arbeiderblad, har ikke fått digitalisert sine arkiver. Dermed er det i all hovedsak Aftenposten jeg har benyttet når jeg har undersøkt LSK. *Aftenposten* er en Oslo-avis som også gis ut nasjonalt og derfor kan det være at den er mer uavhengig enn en lokalavis. Grunnet det relativt omfangsrike kildegrunnlaget rundt LSK føler jeg *Aftenposten* var tilstrekkelig for å få oversikt. Jeg har også benyttet Aftenposten da jeg undersøkte Stabæk. Grunnet det tynne kildegrunnlaget, har også avisene fått en større betydning i undersøkelsen av Stabæk, og her har jeg altså hatt tilgang til både et lokalt- og nasjonalt/Oslo-perspektiv gjennom avisene

Den tredje kategorien er historie-vitenskapelige oversiktsverk. Som nevnt analyserer jeg ved hjelp av perspektivene nevnt ovenfor, og har derfor behøvd å undersøke de strukturelle forholdene i samfunnet, for så å kunne se aktørenes handlinger i forhold til disse. Disse oversiktsverkene har gitt meg oversikt over de strukturelle forholdene som preget den historiske konteksten både LSK på 1970-tallet og Stabæk på 1990-tallet var en del av. De strukturelle forholdene jeg har undersøkt kan deles i tre kategorier, nasjonale forhold, lokale forhold og forhold i norsk fotball. For å få oversikt over nasjonale forhold har jeg brukt historiker Berge Furre sin *Vårt hundreår: Norsk historie 1914–2000. Industrisamfunnet – frå voksterville til framtidstil*, utgitt i 1991. For å få oversikt over de lokale forholdene i Lillestrøm har jeg benyttet bygdebokhistoriker og professor i historie Hilde Gunn Slottemo sin *Skedsmo: En historie om samhold og splittelse*, gitt ut i 2012. For de lokale forholdene i Stabæks hjemkommune Bærum har jeg for det meste brukt, *Vårt Bærum* gitt ut i 2020, skrevet av en rekke bidragsytere, men der Merete Henriksen har vært ansvarlig redaktør. Kapitlene jeg har benyttet meg av er skrevet av Bærums tidligere rådmann Hans Kristian Lingsom. Tidligere samfunnsredaktør i lokalavisen Budstikka Tor Christian Bakken, og bæring, og tidligere sportsjournalist i Aftenposten Arne Hole. over strukturelle forhold i idretten generelt og fotballen spesielt fikk jeg først og fremst gjennom historikerne Matti Goksøy & Finn Olstad sin *Fotball!: NFF 100 år*. Dette er et oversiktsverk over historien til norsk fotball gitt ut i anledning Norges Fotballforbund sitt 100 års jubileum i 2002. Jeg har også benyttet meg av Goksøy sitt oversiktsverk over norsk idrett sin historie *Historien om norsk idrett*, gitt ut i 2008.

Jeg hadde også planlagt å gjennomføre intervjuer med aktører som var involvert i prosessene jeg tar for meg. På grunn av tidsbegrensningen, og sidetallsbegrensningen valgte jeg dette bort. Grunnen til at jeg ønsket å gjennomføre intervjuer var for å få flere aktører i tale. Selv om jeg

ikke fikk gjort det selv har jeg fått brukt intervjuer gjennomført av andre, blant annet i aviser. Som nevnt er også Stokstad sin bok full av intervjuer med en rekke aktører. I tillegg fant jeg ganske sent i prosessen Petter Hjelseth sin masteroppgave fra 2002 *Idrettsforening eller konsern: En studie av Stabæk fotball*. Dette er en sosiologisk studie der Hjelseth har undersøkt forholdet mellom kommersielle og tradisjonelle elementer som dugnadsarbeid og frivillighet i Stabæk. Han har gjennomført intervjuer med en rekke aktører i klubben, men jeg har ikke benyttet meg av denne oppgaven. For det første oppdaget jeg den sent, og det kildearbeidet jeg allerede hadde gjort, gjorde at denne oppgaven ikke kunne bidra med mye nytt. I sin sosiologiske studie har Hjelseth i større grad analysert aktørene og deres handlingsmønstre ved hjelp av blant annet Weber sine teorier. Hjelseth og min analyse er altså innenfor ulike fagfelt og baserer seg på ulikt teorigrunnlag. Derfor bidrar de på hver sin måte til å informere om temaet. En senere sammenligning av de to prosjektene kunne derfor vært interessant.

1.4 Oppgavens progresjon

Oppgaven er bygget opp kronologisk ved at jeg først behandler Lillestrøm SK (LSK) sin vei til toppen på 1970-tallet for så å behandle Stabæks vei til toppen på 1990-tallet. Kapitlene er derimot ikke kronologisk oppbygd på samme måte, da hvert underkapittel tar for seg et tema eller utviklingstrekk i eller før den aktuelle perioden.

I kapittel 2 behandles utviklingen i den norske fotballen og det norske samfunnet før og under den perioden i LSK sin historie jeg behandler. I disse kapitlene undersøkes det hvilke strukturelle forhold klubben og dens aktører måtte forholde seg til på 1970-tallet. I kapittel 3 behandles de lokale strukturforholdene i LSK sin hjemkommune Skedsmo, og i tettstedet Lillestrøm. I kapittel 4 behandles klubben og aktørene som var involvert i perioden mellom 1970 og 1977. I dette kapitlet undersøker jeg altså årsakene til LSK sin suksess.

Jeg følger samme progresjon for å behandle Stabæks vei til toppen. I kapittel 5 undersøkes fotballen og samfunnet sin utvikling fra sent 70-tall, frem til satsingen i Stabæk startet i 1990, og underveis i klubbens utvikling på 1990-tallet. I kapittel 6 behandles de lokale strukturforholdene i Stabæks hjemkommune Bærum. I kapittel 7 undersøker jeg så klubben og aktørene som var involvert i den i perioden fra 1990 til 1998 for å finne årsakene til Stabæks suksess.

Komparasjonen mellom de to klubbene og deres vei til toppen av vil i hovedsak gjøres i kapittel 8, som er konklusjonskapitlet. Det vil derimot også foretas noe sammenligning i kapittel 5 til 7 der jeg har funnet det spesielt hensiktsmessig.

2 Norsk fotball og samfunn på 1970-tallet: Lillestrøm SK sin historiske kontekst

Med to opprykk, to seriegull og ett cupgull, er det liten tvil om at perioden mellom 1973 og 1977 var en storhetstid for Lillestrøm Sportsklubb (LSK). Etter opprykket til Eliteserien i 1974, skulle det gå hele 45 år før klubben igjen falt utenfor det gode selskap, med nedrykket i 2019. Med opprykkene og trofeene la altså LSK grunnlaget for sin status som toppklubb i 1970-årene. Ellers i det norske samfunnet var dette et tiår preget av mentalitetsendring blant befolkningen, og økonomisk nedgangstid tross den stadig økende utvinningen av olje og gass i Nordsjøen.¹⁶ Så hvordan påvirket samfunnsendringene den norske fotballen? Og hvilke strukturelle forhold måtte LSK og andre klubber forholde seg til i perioden jeg skal ta for meg?

2.1 Det norske amatøridealet

En viktig forutsetning for alle norske klubber helt frem til 1984 da Norges Fotballforbund (NFF) innførte «Non-amatør» status, var at spillere ikke skulle få betalt for å spille fotball. Norsk fotball skulle bedrives av amatører, og spillerne skulle tjene til livets opphold ved hjelp av vanlig lønnsarbeid. Profflisensen, som innebar at spillerne kunne tjene såpass at de slapp å ha annet arbeid, ble ikke innført før 1993. Sett i et internasjonalt perspektiv ble fotballen i Norge profesjonalisert svært sent. I England ble proff-fotball tillatt allerede i 1880, og mange andre europeiske land fulgte etter i de første tiårene av 1900-tallet. Selv vår nærmeste nabo Sverige fjernet sin amatørparagraf til fordel for «icke-amatør» begrepet i 1967. Det innebar at spillerne kunne tjene opp til en viss sum på fotballen, så lenge hovedinntekten kom fra en annen jobb. Dette kan også betegnes som relativt sent, men det var fortsatt hele 17 år før NFF introduserte samme ordning. Det er en rekke årsaker til at dette skjedde så sent i Norge. Manglende økonomisk grunnlag, amatøridealet, geografi og befolkningstetthet, og den sosialdemokratiske likhetstankegangen, er nok de viktigste.

¹⁶ Furre 2000: 253-254

Det var altså manglende økonomisk grunnlag for å drive med profesjonell fotball i Norge. I den norske fotballens formative år, fra sent 1800-tall til 1920-tallet, var økonomiske ressurser heller ikke en nødvendighet siden de fleste som drev med fotball, og idrett generelt, var de som hadde råd og fritid til det. Ideen om at fotball skulle spilles i ens fritid, uten tanke på økonomisk gevinst, men utelukkende for gleden av å spille, har sine røtter i England. I England var dette idealet også en måte for elitene å ekskludere arbeiderklassen fra fotballen. I Norge hadde man derimot ikke like dyptgående klasseskiller som i England, og amatøridealet fikk dermed ikke de samme sosiale undertonene. Til tross for dette ble fortsatt innført en regel om at man ikke skulle tjene penger på idrett i Norge.¹⁷

Da arbeiderklassen i større grad ble inkludert inn i fotballen og annen idrett, ettersom innføringen av 8 timers arbeidsdag i 1919 ga arbeidere mer fritid i det stadig mer industrialiserte norske samfunnet, forble det stor enighet om at idretten skulle beholde sin amatørstatus.¹⁸ De relativt små klasseskillene i Norge gjorde at spørsmålet om idrettens amatørstatus ikke ble en stor politisk kampsak for arbeiderbevegelsen slik den hadde vært i England. Amatøridealet handlet mer om hva som var moralsk riktig. Idrettsutøveres skulle være amatører, og penger skulle ikke være deres motivasjon for å drive med idrett. Profesjonell idrett ble sett på som umoralsk, også fordi fotballen skulle fungere som en dannelsesarena. Spillerne var ikke bare ansett som idrettsutøvere, men også det Goksøyr og Olstad kaller dannelsesobjekter.¹⁹ Den kulturelle elitens verdier la grunnlaget for fotballens dannelsesarena, og skulle blant annet gjøre spillerne til velfungerende samfunnsborgere. Å ha økonomisk motiv for å spille lot seg ikke kombinere med de gjeldende verdiene innen fotballen. Et eksempel på at idealet om fotballens amatørstatus sto sterkt i Fotballforbundet (NFF), var uttalelsen til fotballpresident Reidar Dahl etter at det, på tinget i 1954, ble foreslått at spillere som ønsket å trene sitt eget lag skulle få økonomisk godtgjørelse for dette.

Den dag vi faller på kne for at det skal gis erstatning i penger for at en spiller er med og trener sine kamerater, den dag da idrettsgledden, klubbånden og kameratskapet skal virke som et materielt gode i kampen om lumpne pengestykker, den dag da idretten mister sitt idèinnhold og blir et middel til økonomisk vinning, den dag er ikke sporten verd en sur sild.²⁰

¹⁷ Goksøyr & Olstad 2002: 290-291

¹⁸ Goksøyr 2008: 79

¹⁹ Goksøyr & Olstad 2002: 104

²⁰ Goksøyr & Olstad 2002: 292

Hovedgrunnen til konsensusen var derimot først og fremst av rent praktiske hensyn. Det manglende økonomiske grunnlaget, kombinert med lange avstander og tynt befolkningsgrunnlag, gjorde at det nærmest var opplest og vedtatt at det var umulig å drive med profesjonell fotball i Norge. Et eksempel på denne holdningen var generalsekretær i NFF, Nicolai Johansen, sitt svar til en journalist som spurt om forbundet vurderte å endre fotballens status til «non-amatør». Spørsmålet ble stilt like etter at svenskene, i 1967, endret statusen på sin fotball «Icke-amatør». Johansen mente det ikke var noe poeng å sammenligne de to landene engang, siden Sveriges folkemengde og industri ga fotballen et økonomisk grunnlag som han mente ikke var mulig i Norge på denne tiden. Da Johansen ved et annet intervju ble konfrontert med spørsmål om «proffspøkelse», som i seg selv var et utbredt begrep som sier mye om hva opinionen tenkte om profesjonell idrett, svarte han ironisk. «Hvor mange penger tror de Anders Jahre har tenkt å spytte inn i Sandefjord Ballklubb for å få klubben på topp igjen?». Jahre hadde masse penger å investere, men hvorfor skulle han investere dette i fotball? Det ville verken vært kulturelt stuerent eller økonomisk lønnsomt?²¹

En annen kulturell struktur som påvirket fotballen før og under Lillestrøms storhetsperiode, var de verdiene som ble utformet i epoken Berge Furre har gitt navnet «Den sosialdemokratiske orden». Den «sosialdemokratiske orden» varte ifølge Furre fra 1952, da gjenoppbyggingen etter krigen så å si var fullført, til 1977. Da roet regjeringen sin motkonjunkturpolitikk som de hadde ført i et forsøk på å forhindre negative konsekvenser av de økonomiske nedgangstidene internasjonalt. Furre mener verdiene som preget epoken skapte et slags ideologisk hegemoni i samfunnet.²² Lillestrøms storhetsperiode var altså på slutten av, og like etter denne epoken. Epoken var ifølge Furre preget av at Arbeiderpartiet, med noen få unntak, satt med regjeringsmakten. Noen av de viktigste politiske målene i perioden var sosial utjevning mellom samfunnsklassene, utbygging av distriktene, økonomisk vekst med full sysselsetting og stor utbygging av industrien som skulle skape det økonomiske grunnlaget for den politiske styringen. Disse målene skulle innfris ved hjelp av en sterk stat med virkemidler til å planlegge og styre samfunnsutviklingen, og en blandingsøkonomi der staten drev med sterk markedsregulering, for å sikre de nasjonale interessene. Ifølge Furre var det også stor enighet om de politiske målene.

²¹ Goksøy & Olstad 2002: 290

²² Furre 2000: 142

Selv de borgerlige partiene gjennomførte svært sosiale reformer de få gangene de hadde regjeringsmakt, som folketrygdreformen i 1966.²³

Den politiske konsensusen om dette sosialdemokratiske prosjektet var bygd på det ideologiske hegemoniet nevnt ovenfor. Ideologien baserte seg på verdier som solidaritet med de svake, og troen på at den statlige styringen av økonomien ville sikre alle en rimelig levestandard og gode velferdstilbud.²⁴ Dette ideologiske hegemoniet kan sees i sammenheng med at befolkningen fortsatt hadde krigen og de første etterkrigsårene, preget av mangel på og rasjonering av forbruksvarer, friskt i minnet. Disse årene var preget av et felles politisk mål, gjenoppbyggingen av Norge, økonomisk, men også fysisk i en del byer spesielt i Nord-Norge som hadde blitt lagt i ruiner. Denne felles målsettingen ble bekreftet ved at alle partier på Stortinget gikk inn for et felles program i stor grad utarbeidet av Arbeiderpartiet. I Fellesprogrammet sto det også at den økonomiske veksten og styringen av næringslivet skulle sørge for at alle fikk gode kår og lik tilgang på velferdstjenester, uavhengig av hvor man bodde eller hvilket sosialt sjikt man tilhørte.²⁵ Det var med andre ord et sterkt likhetsideal som preget mye av politikken.

Solidariteten med de svake, troen på statlig styring og likhetstankegangen, preget også fotballens utvikling. To aktører som var sentrale i utformingen av norsk fotball og idrett generelt var NFFs generalsekretær Asbjørn Halvorsen og tidligere leder for Arbeidernes idrettsforbund (AIF), men etter krigen leder for Statens ungdoms- og idrettskontor, Rolf Hofmo. Halvorsen var generalsekretær i NFF fra 1936, til han brått døde av et hjerteinfarkt i 1955. Han var en av de viktigste aktørene i gjenoppbygningen av norsk fotball etter krigen, og gis æren for å ha utviklet det nasjonale ligasystemet. Halvorsen baserte organiseringen på det såkalte sportifiseringsprinsippet. Dette vil si at idretten skulle være så standardisert som mulig, og alle klubber skulle, ideelt sett, ha like forutsetninger for å lykkes uavhengig av utenomsportslige forhold som geografisk beliggenhet og økonomi. En hvilken som helst klubb skulle ifølge disse prinsippene, ved hjelp av hardt arbeid og god organisering kunne utvikle gode nok spillere til å hevde seg. Divisjonssystemet med opprykk og nedrykk skulle sørge for at klubber hadde denne

²³ Furre 2000: 198

²⁴ Furre 2000: 149-150

²⁵ Furre 2000: 124

muligheten.²⁶ På bakgrunn av dette ble klubblojalitet sett som et moralsk gode blant spillere. Idealet var at en spiller som var utviklet i en klubb skulle spille for den klubben ut karrieren. Med mindre spilleren hadde gode grunner til å bytte klubb, ble overganger ofte uglesett. Det negativt ladede uttrykket «leiesoldat» ble gjerne brukt om spillere som ofte byttet klubb.²⁷ Det er svært tydelig at likhetsidealet som preget den politiske styringen, også preget utformingen av norsk fotball i etterkrigsårene. Idealet om at alle i Norge skulle ha tilgang på de samme velferdstjenestene og ha de samme forutsetningene for å få et godt liv, gjerne kalt universalitetsprinsippet, har sin parallell i fotballen der alle klubber ideelt sett skulle ha de samme forutsetningene for å lykkes uavhengig av utenomsportslige faktorer.

Likhetsidealet satt også stort preg på Rolf Hofmos store prosjekt i gjenoppbyggingen av norsk idrett etter krigen. Prosjektet til den tidligere AIF lederen gikk ut på å bygge idrettsanlegg, ikke bare i de store byene og andre tettbebygde områder, men over hele landet. Hofmo mente idrett måtte regnes som et kulturelt fellesgode som alle i Norge skulle ha lik tilgang til, i likhet med goder som skolegang og helsetjenester. Matti Goksøyr kaller perioden mellom 1948 og 1966 «Hofmo-epoken». Det som kjennetegnet denne epoken var en stor utbygging av idrettsanlegg, som gjerne var kombinerte fotball og friidrettsanlegg, over hele landet. For Hofmo var dette viktig siden han mente alle skulle ha rett til å drive med idrett på et «teknisk riktig» idrettsanlegg uansett hvor i landet man bodde. Selv tok Hofmo og STUI avstand fra toppidrett.²⁸

Denne tilretteleggingen og organiseringen av fotballen og idrett generelt de første tiårene etter krigen baserte seg altså på å bygge ut bredden, sørge for likt konkurransegrunnlag for alle klubber, og tilgang til teknisk riktige anlegg for alle. Dette gikk derimot på bekostning av klubber som hadde tilgang på ressursene som krevdes for en mer ambisiøs satsing. Det viktige for Halvorsen, Hofmo, andre idrettspolitikere og politikere generelt i de første tiårene etter krigen, var ikke at de få med økonomiske ressurser skulle lykkes, men at alle ideelt sett skulle få like muligheter, både i idretten og i livet generelt.

²⁶ De ulike divisjonene har byttet navn flere ganger i løpet av historien, også i løpet av perioden jeg tar for meg. I min oppgave omtaler jeg derimot konsekvent øverste divisjon som Eliteserien, nest øverste divisjon som 1. divisjon osv. (Goksøyr & Olstad 2002: 170)

²⁷ Goksøyr & Olstad 2002: 301

²⁸ Goksøyr 2008: 119-120

2.2. Sosialdemokratiet i krise: Toppfotballen på frammarsj

Allerede utover på 1960-tallet kan man se at en mentalitetsendring i hele det norske samfunnet var i gang. Likhetsidealene som hadde stått fjellstøtt den første tiden etter krigen var i ferd med å bli utfordret av andre interesser. Dette tiåret startet befolkningen å merke at Norge hadde blitt et land, ikke bare med et solid sikkerhetsnett i form av diverse velferdsordninger, men der også velstanden økte. I 60-årene gikk det godt med norsk industri, men spesielt innen tertiærnæringene ble det skapt mange arbeidsplasser. Til forskjell fra nøysomheten og sparingen som preget årene under rasjoneringen av forbruksvarer like etter krigen, fikk folk jevnt over bedre råd, ikke bare til å kjøpe de forbruksvarene de ønsket, men også det som tidligere var regnet som luksusvarer. Flere markedsreguleringer ble også opphevet, som for eksempel da bilsalget ble deregulert i 1960. Dette frislippet markerte på mange måter overgangen til et forbrukersamfunn, der synlig forbruk ble et tydelig tegn på at noen hadde lykket. Norge var altså i ferd med å bli et forbrukersamfunn, der markedskreftene fikk friere spillerom.²⁹ Den oppvoksende generasjonen hadde heller ikke opplevd knappheten som preget samfunnet under krigen, og årene etter. Knappheten som hadde vært en av årsakene til verdisettet som preget det ideologiske hegemoniet under den sosialdemokratiske orden. For dem kunne dermed den sterke reguleringen på bekostning av individuell økonomisk frihet virke unødvendig og inngripende. Men selv om en mentalitetsendring var i emning sto fortsatt den sosialdemokratiske orden sterkt på 1960-tallet. Det var fortsatt et felles mål om at velferdsstaten skulle styrkes og ikke svekkes til fordel for privatpersoners og markedets økonomiske interesser.³⁰ Et bevis på dette var som nevnt da en borgerlig regjering innførte folketrygden i 1966.

Det er tydelig at denne mentalitetsendringen også preget norsk fotball. Som nevnt var idealet om at spillere skulle bli i klubbene som hadde fostret dem opp, og kun om spilleren hadde såkalte aktverdige grunner var klubbskifte akseptert. Ønsket om mer penger var ikke regnet som et aktverdig motiv, spillere var fortsatt dannelsesobjekter som skulle spille fotball for gleden av å spille, ikke varer på et marked som skulle kunne kjøpes og selges. Disse idealene var derimot ikke helt i takt med virkeligheten. Norge var som nevnt blitt et forbrukersamfunn og at gode spillere skulle forventes å takke nei til lukrative økonomiske avtaler for å vise lojalitet ovenfor klubben sin og amatøridealene, var urealistisk. Klubber med et godt forhold til lokalt næringsliv

²⁹ Furre 2000: 194-195

³⁰ Furre 2000: 185-186

kunne også utnytte spillernes ønsker om å tjene noen kroner på fotballspillingen. Spesielt i tider med høy arbeidsledighet, var det naturlig at spillere ville gå til en annen klubb, om klubben i tillegg kunne lokke med jobb. På 1960-tallet var det også boligmangel flere steder, og om klubber kunne lokke med leilighet var det naturligvis fristende å melde overgang. Men klubbene selv kunne ikke friste spillere med arbeid eller leilighet, hva ressurssterke privatpersoner uten formell tilknytning til klubbene gjorde var derimot ikke NFF sin sak.

Begreper som lokking og fising ble brukt for å beskrive praksisen der klubber ga spillere utenomsportslige insentiver for å komme til dem. Problematikken ble ofte tatt opp på Fotballtinget, og løsningen på problemet ble som oftest å forlenge karantenetiden spillerne ble pålagt ved overgang til en ny klubb. Spillerne måtte altså vente ut karantenetiden før de kunne begynne å spille tellende kamper for sin nye klubb.³¹ Tallene tyder derimot på at dette ikke hjalp ettersom antallet overganger steg hvert tiår. Så tidlig som i 1947 ble det gjennomført 1108 overganger, i 1955 var tallet oppe på 2048, og i 1970 ble det gjennomført cirka 3500 overganger i norsk fotball.³² Amatøridealet ble altså stadig mindre forenelig med fotballens praksis. NFF innså dette og startet å lempe på amatørreglene, blant annet ved å innføre premiekortet i 1969, som var en kompensering for spillernes tapte arbeidsfortjeneste. Det skulle derimot vise seg at det var mer penger under bordet enn over bordet i norsk fotball, spesielt utover på 1970-tallet.³³ Den lille julaften det samme året som NFF innførte premiekortet, ble det gjort et funn i Nordsjøen som skulle endre Norge, både økonomisk og kulturelt, for alltid. Oljefunnene skulle sørge for en velstandsøkning, et ambisjonsnivå, og en fremtidstro, både i fotballen og ellers i samfunnet som skulle sette motstanden mot profesjonalisering under ytterligere press. Det skulle etter hvert bli klart at kompensering for tapt arbeidsinnsats ikke ville være nok.

2.3 Oljelandet og toppfotballens begynnelse

Oljefunn og produksjonen av olje bidro etter hvert sterkt til mentalitetsendringen. Oljeinntektene førte for det første til økt velstand for folk, noe som gjorde at tiden etter krigen, der sparsomhet og fellesskapsidealene sto sterkt, virket enda fjernere. Framtidsoptimismen og tankene om rikdommen de store oljefunnene kunne gi, gjorde også at statlige reguleringer på for eksempel finansbransjen og boligmarkedet følte mer som en hindring, spesielt for den oppvoksende

³¹ Goksøy & Olstad 2002: 297

³² Goksøy & Olstad 2002: 301

³³ Goksøy & Olstad 2002: 293

generasjonen. Viktigheten av omfordeling i samfunnet og likhetsidealet var mindre åpenbart for den yngre generasjonen som kun visste om et norsk velstandssamfunn der de færreste led noen nød. Den sterke reguleringen virket ikke bare begrensende, men også urettferdig for mange i Norge på denne tiden. Flere mente det var urettferdig at folk som hadde prestert godt i for eksempel arbeidslivet og dermed fått høy inntekt skulle straffes med høye skatter. Det ble vanligere å mene at folk med høy inntekt skulle skatte mindre, på bekostning av den økonomiske utjevningen som tidligere hadde virket rettferdig for de fleste.³⁴

Av disse grunnene fikk partier som ønsket mindre statlig styring og regulering til fordel for større økonomisk frihet og mer handlingsrom for initiativrike større oppslutning. I 1973 gikk det sosialistiske flertallet tapt, blant annet til fordel for det ny-oppstartede «Anders Langes parti til sterk nedsettelse av skatter, avgifter og offentlige inngrep», i dag kjent som Fremskrittspartiet. Troen på sterk statlig styring, til fordel for færre reguleringer og økt økonomisk frihet for enkeltindividet, ble enda mer svekket etter 1977. Dette året måtte arbeiderpartiregjeringen stanse motkonjunkturpolitikken de hadde benyttet seg av de siste to årene for å motvirke konsekvensene av den internasjonale oljekrisen, og for å opprettholde bortimot full sysselsetting. Krisen varte lengre enn forventet og da denne politikken måtte bremses ned i 1977, førte dette til økt arbeidsledighet også i Norge. Dette året gjorde også Høyre et rekordvalg og fikk hele 25% av stemmene. 1977 er som nevnt året Furre mener markerer slutten på epoken for «den sosialdemokratiske orden». Den økende arbeidsledigheten etter motkonjunkturpolitikken nedbremsing viste befolkningen at statlig styring ikke kunne forhindre et onde mange tenkte hørte fortiden til, og førte til at flere mistet troen på den politikken som hadde skapt det norske sosialdemokratiet og velferdsstaten.³⁵

De strukturelle forholdene i den norske fotballen, som Lillestrøm måtte forholde seg til, var under press i den perioden av klubbens historie jeg skal ta for meg. Vi ser tydelige tegn på at mentalitetsendringen ellers i samfunnet også påvirket fotballen. Verdiene om likhet og om at fotballen ikke skulle påvirkes for mye av for eksempel økonomiske ressurser, var under press fra ulike aktører innenfor sporten. Som nevnt tidligere hadde det vært bred enighet om at fotballen skulle være amatøriddrett, der utenomsportslige faktorer, som økonomi, ikke skulle spille noen

³⁴ Furre 2000: 257

³⁵ Furre 2000: 253-254

stor rolle. På 1970-tallet ble derimot interesser som gikk imot disse idealene synlige, spesielt fra enkelte toppklubber. Dette kom parallelt med «høyrebølgen», der flere velgere ønsket mindre økonomisk regulering og dermed stemte frem partier som lovet større spillerom for de som ønsket å tjene seg rike uten tanke på fellesskapets interesser.

Toppklubbene ønsket blant annet å tjene mer på draktreklame, ettersom lokalt næringsliv stadig viste større interesse for å bidra med midler til den lokale toppklubben. Draktreklame, først og fremst på spillernes rygg, ble dermed tillatt på tinget i 1971. Dette var til fordel for suksessrike, og dermed attraktive, klubber fra byer med rikt næringsliv, og på bekostning av lag uten like gode materielle forhold. Ikke-kommersielle NRK som innehadde kringkastingsmonopol frem til 1981, motvirket derimot mye av kommersialiseringen. Cupfinalen, som ble sendt på fjernsynet hvert år siden 1961, skulle blant annet være fri for reklame.³⁶ Toppklubbenes ønske om større inntekter og profesjonalisering, førte til at Serieforeningen ble opprettet i 1972. Dette var en interesseorganisasjon for toppklubbene, men grunnet dårlig organisering og demokratiet på Fotballtinget, der alle klubbene stemmer veide like tungt, fikk de lite gjennomslag.³⁷ Det samme året åpnet også NFF for kjøp og salg av spillere. Samtidig forlenget de karantenetiden til 6 måneder, men denne kunne reduseres om de to involverte klubbene ble enige om det ved at den kjøpende klubben ga økonomisk kompensasjon. Pengebruken var nå kommet inn i fotballen. Spillerne kunne selges som varer på et marked, og dette var selvsagt fordelaktig for de klubbene med mest penger. Som en konsekvens av dette ble også et nytt kontraktssystem etterspurt av de mest pengesterke toppklubbene. Siden klubbene nå investerte penger i spillerne, ønsket de å sikre disse investeringene ved at spillerne ikke kunne bytte klubb når det passet dem, og ved å forsikre seg om at de kunne selge spilleren videre ved en senere anledning. Dette ønsket er tegn på en tankegang der klubbene interesser ble prioritert over spillernes interesser. Spillerne kunne tross alt fortsatt ikke motta lønn, men kunne nå bli kontraktsfestet til å forbli i en klubb, selv mot sin vilje.³⁸ Som et resultat av denne utviklingen ble det tydelig at den standardiserte idretten blant Asbjørn Halvorsen og Rolf Hofmo hadde utviklet i etterkrigstiden, var i ferd med å forsvinne til fordel for de på toppen.

³⁶ Goksøy & Olstad 2002: 339

³⁷ Goksøy & Olstad 2002: 173

³⁸ Goksøy & Olstad 2002: 301-302

Det var nemlig ikke bare toppklubbene som hadde interesser som gikk på tvers av de gamle bærende idealene og verdiene for fotballen. En ny generasjon fotballedere med et annet verdsett, og som ønsket endringer for å øke kvaliteten på toppen i norsk fotball, kom inn i NFF. For å forstå deres interesser er det relevant å ta en titt på landslagets status på denne tiden. Utenom deltakelsen i 1938, virket det sjanseløst for det norske landslaget å kvalifisere seg til verdensmesterskapet. Med noen få unntak, i form av overraskende seire mot blant annet Sverige, var det lag som Island og Finland, Norge fikk sine få triumfer mot.³⁹ Nå skulle derimot budsjettene, og dermed forbundets muligheter til å målrettet forme fotballen slik de mente var ønskelig, øke kraftig. Den viktigste årsaken til dette er den såkalte idrettsrevolusjonen. Fra 1968 til 1979 gikk medlemstallet i NFF fra 200 000 til 500 000, hovedgrunnene til dette var at kvinner i større grad fikk delta i idrett, og flere barn og unge ble organisert under forbundet. Budsjettet til NFF gikk fra kr. 480 000 i 1960 til kr. 7,8 millioner i 1975. I 1980 var budsjettet på utrolige 18 millioner kr, fotballen var altså i en eventyrlig vekst i denne perioden.⁴⁰ For å finne ut hvordan de nye ressursene skulle brukes ble det i 1974 opprettet en ressurskomite, ledet av en av de mest tydelige representantene for den nye generasjonen fotballedere, Eldar Hansen. Eldar Hansen hadde tidligere vært formann i Rosenborg, og i 1969 hadde han selv bidratt til pengestrømmen under bordet, da Rosenborg lokket Odd sin målmann Geir Karlsen til Trondheim. Geir Karlsen røpte senere at Rosenborg hadde tilbudt han kr. 10 000 for overgangen.⁴¹ Eldar Hansen hadde altså selv brutt NFF sitt regelverk, og var i 1974 blitt lederen for komiteen som skulle kartlegge veien videre for norsk fotball.

Ressurskomiteen ønsket å benytte de nye økonomiske midlene til å skape en større breddefotball, men også til å forbedre toppen.⁴² En av endringene var at prestasjon og konkurranse i større grad skulle vektlegges i barnefotballen, som tidligere hadde vært skjermet fra konkurranseaspektene i voksenfotballen. Dette er et tydelig eksempel på at barnefotballen ikke lenger bare skulle være lek og en dannelsesarena der unge skulle lære seg viktige verdier som lagarbeid. Ønsket om å utvikle bedre spillere trumfet de gamle idealene.⁴³ Et veldig markant symbolsk skifte kom også i

³⁹ Mellom 1945 og 1975 fikk landslaget 68 seire, 36 uavgjort og 120 tap, til tross for at de sjeldent møtte de virkelige gode landslagene. (Goksøy & Olstad 2002: 252)

⁴⁰ Goksøy & Olstad 2002: 15-17

⁴¹ Isdal 1992: 76

⁴² Goksøy & Olstad 2002: 21

⁴³ Goksøy & Olstad 2002: 205

1976, det samme året som Lillestrøm vant Eliteserien for første gang etter opprykket, da ressurskomiteen definerte en norsk toppfotball. De to øverste divisjonene ble fra nå av regnet som toppfotball, alt under var bredde. Denne defineringen var et stort brudd med likhetsidealene som hadde preget ligastrukturen fra Asbjørn Halvorsens tid. De to øverste divisjonene ble nå skilt fra resten, ikke bokstavelig, men i teorien, og det ble lagt til rette for at klubbene i toppen skulle kunne konkurrere på andre økonomiske premisser enn lag fra nivå 3 og nedover.⁴⁴

Selv om Eldar Hansen og andre som representerte de nye ideene om fotballens vei videre, til en viss grad fikk styrt utviklingen i ønsket retning, ble de mest radikale forslagene som for eksempel da LSK foreslo å innføre non-amatør fotball i 1977 stoppet av mer konservative krefter i NFF. Fotballpresidenten gjennom hele 70- tallet, Einar Jørum, var en av disse og mente norsk fotball ikke hadde godt av for radikale endringer. Generalsekretær Nicolai «Nicken» Johansen var også motstander av de mest radikale endringene. Det skal sies at heller ikke Eldar Hansen var for full profesjonalisering av idretten. Han mente også det var urealistisk med det økonomiske utgangspunktet for fotball i Norge. Ressurskomiteen foreslo derimot overgangen til non-amatør i 1976. Hovedargumentet for dette, var for å få renere forhold og mindre penger under bordet i fotballen.⁴⁵ Norsk toppfotball skulle derimot ikke få non-amatør status før i 1984, de konservative kreftene og de mindre klubbene sto altså fortsatt sterkt i beslutningsprosessene på tinget.

Samfunnets kulturelle og materielle forhold var altså i endring i den perioden av LSK sin historie jeg tar for meg. Dette satt sosialdemokratiske verdier under press, deriblant likhetsidealene som i stor grad preget fotballen. Hvordan forholdt aktørene i LSK seg til dette faktumet? Kan disse endringene være blant grunnene for klubbens suksess?

3 Lillestrøm og Skedsmo på 1970-tallet

Økonomisk nedgangstid, de påfølgende vanskene staten hadde med å motvirke den, og en gryende høyrebølge preget altså det norske samfunnet, spesielt fra oljekrisen startet i 1973. Hvordan var så Lillestrøm SK sitt nærområde på 1970-tallet? For å kunne forklare LSK sin storhetsperiode, og svare på de spørsmålene stilt ovenfor, er vi nødt til å forstå hvordan de

⁴⁴ Goksøy & Olstad 2002: 185

⁴⁵ Goksøy & Olstad 2002: 294

strukturelle forholdene på Skedsmo og Lillestrøm var. Da LSK ble opprettet i 1917 var Lillestrøm en egen kommune. Det hadde Lillestrøm vært siden 1908 da den ble delt fra Skedsmo kommune. Lillestrøm skulle ha kommunestatus frem til 1962, da den igjen ble slått sammen med Skedsmo, i en periode da det ble gjort mange kommunesammenslåinger i Norge.⁴⁶ Så hvilke forhold lå til rette i LSK sin hjemkommune for at de kunne lykkes? Kan klubbens suksess forklares ved hjelp av de de lokale forholdene?

3.1 Økonomiske vansker og bremset vekst

Skedsmo hadde vært en utpreget primærnæringskommune, der jordbruk og skogbruk var de viktigste næringene. Kommunen hadde derimot tettstedene Lillestrøm/Kjeller, Strømmen/Skjetten og Skedsmokorset der primærnæringene ikke dominerte, og i kommunens generalplan fra 1970, ble disse definert som «trekanten». Innenfor «Trekanten» bodde 97% av befolkningen, og de fleste serviceinstitusjonene, skolene og arbeidsplassene i kommunen fantes her. «Trekanten» var kommunens tiltenkte utviklingsområde, altså der boliger skulle bygges og arbeidsplasser, spesielt innen tertiærnæringene, skulle skapes. Utviklingen kom på bekostning av jordbruket i «Trekanten».⁴⁷ Sentrumsområdene i Skedsmo skulle altså styrkes, og Lillestrøm var det største sentrumsområdet, marginalt større enn Strømmen. Da kommunesammenslåingen ble gjennomført var Strømmen kommunens senter for industri, blant annet med Strømmen Stål som på denne tiden var enerådende produsent av jernbanemateriell i Norge. 70% av kommunens arbeidsplasser innen handel og servicenæringer fantes derimot i Lillestrøm. Siden tertiærnæringene som nevnt vokste mest i Norge i denne perioden, ble det planlagt at Lillestrøm skulle utvikles til kommunens hovedsentrum. Denne planleggingen var en del av kommunestyrets tiltak for å skape arbeidsplasser og sørge for handel i Skedsmo, og dermed forhindre for stor grad av pendling til Oslo.⁴⁸

Ett annet tiltak kommunestyret ønsket å gjennomføre for å hindre for stor arbeidspendling og flytting til Oslo, var å øke egedekningen av industriarbeidsplasser til 100% innen 1980. I 1966 ble det fremmet et ønske om å gå fra å ha drøyt 3 000 industriarbeidsplasser til å få totalt 20 000, og kommunens industrikomite la i generalplanen fram et forslag om 18 700 arbeidsplasser i

⁴⁶ I 1960 var det 744 kommuner i Norge, og det var bred politisk enighet om at dette antallet måtte ned. Færre og større kommuner var tenkt å gi stordriftsfordeler, og skulle sørge for mer rettferdig fordeling av velferdsgoder da kommunene var statens verktoy i dette arbeidet. (Slottemo 2012: 400)

⁴⁷ Slottemo 2012: 420

⁴⁸ Slottemo 2012: 369

næringen. Bakgrunnen var at Oslo og Akershus ville ha behov for å få etablert en rekke nye industribedrifter, og Skedsmo skulle stå i front for denne utviklingen og bli et regionalt senter for industri.⁴⁹ Slik ble det ikke. Den nevnte økonomiske nedgangstiden, kom for fullt da det ble internasjonal oljekrise i 1973. Dette merket man også i Skedsmo. Kommunen fikk voksende underskudd, økende arbeidsledighet og dermed lavere skatteinntekter. Kostnader knyttet til kommunesammenslåingen, et drøyt tiår tidligere forsterket nedgangen i Skedsmo. Industrien ble hardt rammet.⁵⁰ Skedsmo hadde også hatt en stor befolkningsvekst på 60-tallet, med omtrent 8000 nye innbyggere. Folketallet var dermed på 30 977 i 1970. Sterkeste drivkraft for befolkningsveksten hadde vært innflytning fra Oslo, spesielt av småbarnsfamilier i etableringsfasen.⁵¹ Kommunens økonomiske problemer førte derimot til at den store veksten ikke vedvarte, og toppet seg med 34 842 innbyggere i 1978. De økonomiske problemene i kommunen fikk som i resten av landet politiske utslag. Arbeiderpartiet hadde vært kommunens klart største parti, og var det fortsatt ved valget i 1973. Partiet gjorde derimot sitt klart dårligste valg etter krigen dette året, også i Skedsmo da de havnet under 50%. Derimot var Arbeiderpartiet fortsatt det overlegent største partiet i Skedsmo.⁵²

Spesielt fra 1973 var det altså økonomisk nedgangstid, og stagnasjon i befolkningsveksten, i LSK sin hjemkommune. Den økte ledigheten i tillegg til stagnasjon i Skedsmos befolkningsgrunnlag skulle ikke tilsi at det som på andre halvdel av tiåret ble landets klart beste fotballklubb skulle utvikles nettopp her. Selv om materielle forhold ideelt sett ikke skulle ha stor betydning i fotballen, ble det som nevnt mer vanlig å benytte seg av dem. Så var det andre lokale forhold som kan forklare LSK sin suksess på 70-tallet? LSK hadde en svært spesiell posisjon i Lillestrøm, noe som skapte et stort engasjement rundt klubben. For å forstå bakgrunnen for dette engasjementet må vi forstå forholdet stedet Lillestrøm hadde med resten av kommunen. Derfor må vi lengre tilbake i tid.

⁴⁹ Slottemo 2012: 421

⁵⁰ Strømmen stål hadde, kun ti år etter at forslaget om at Skedsmo skulle få nesten 20 000 industriarbeidsplasser ble fremmet, kun 63% av ordreinngangen fra 1974. Fabrikken hadde vært leverandør til skipsbyggingsindustrien, og denne ble hardt rammet av oljekrisen. I 1978 endte det med at produksjonen på Strømmen stål ble avvirket. (Slottemo 2012: 474-481)

⁵¹ Slottemo 2012: 419

⁵² Slottemo 2012: 458

3.2 Fotballbyen

Journalisten Leif Isdal mener det finnes en iboende «stormannsgalskap» i Lillestrøm, og at befolkningen hadde et behov for å stikke seg frem. Ifølge Isdal hadde lillestrømlingene en drøm om at byen deres skulle vokse og få bystatus, men at sammenslåingen av Lillestrøm og Skedsmo satte en stopper for disse ambisjonene. Byens innbyggere kunne dermed ikke få utløp for sin stormannsgalskap gjennom byutvikling, ifølge Isdal. Han mener klubben LSK dermed sto igjen som byens fremste mulighet til å stikke seg frem, og bli lagt merke til nasjonalt. Isdal mener LSK ble byens fremste merkevare, det folk forbinder med Lillestrøm, og en institusjon i byen som har samlet dens innbyggere på tvers av sosiale motsetninger.⁵³ LSK skal altså ha utviklet en svært viktig posisjon i Lillestrøm, blitt byens fremste representant, og har vært med å forme byen. Stemmer dette? Hva er i så fall årsakene til at det har blitt sånn? Og hvis det stemmer, ga det LSK ekstra gode forutsetninger for å lykkes på 1970-tallet?

3.2.1 Bygd mot by

Hilde Gunn Slottemo legger seg på ganske lik linje som Isdal når hun forklarer forholdet mellom LSK og byen. Ifølge henne har LSK fungert som en viktig identitetsbygger. Slottemo mener også klubben har forsterket motsetningene som har fantes mellom Lillestrøm og de omkringliggende stedene, og dermed vært pådriver for en sterkere lokal identitetsskaping i byen. Ifølge Slottemo er Lillestrøm en by preget av patriotisme og sterk lokal identitet, og LSK har forsterket disse kulturelle strukturene. For å forstå hvordan det har blitt sånn må vi se tilbake til da tettstedet Lillestrøm oppsto.

Som nevnt var Skedsmo en utpreget primærnæringskommune. Man hadde drevet med skogbruk, og trelasthandel i kommunen siden 1500-tallet, og Romerike hadde blitt Norges største trelastområde sammen med Drammen.⁵⁴ Fra 1850-tallet ble denne næringen i større grad sentralisert rundt Lillestrøm, av to grunner. For det første gjorde overgangen fra vannsag til dampsag at produksjonen ble flyttet til tettstedet. For det andre ble to jernbanelinjer, Hovedbanen og Kongsvingerbanen, lagt gjennom Lillestrøm. Jernbanelinjene forenklet transporten av trelast fra Lillestrøm. Lillestrøm opplevde dermed en vekst, med innbyggere som primært var sagbruks- og jernbanearbeidere. I 1900 bodde omtrent 50% av Skedsmos befolkning i Lillestrøm.⁵⁵

⁵³ Isdal 1992: 9

⁵⁴ Slottemo 2012: 31-34

⁵⁵ Slottemo 2012: 39

Etter at sagbrukene var flyttet til Lillestrøm, og stedet utviklet seg til å bli et tettsted var mesteparten av kommunen fortsatt et jordbrukssamfunn. Det oppsto derfor interessekonflikter og motsetningsforhold mellom bøndene og Lillestrøms innbyggere, spesielt om kommunens ressursbruk. Lillestrøms innbyggere ønsket at flere midler skulle bevilges til utvikling av tettstedets infrastruktur og byutvikling, imens bøndene som ifølge Slottemo var preget av en sparementalitet, ikke så verdien av dette. Den politiske makten og skatteinntektene var det bøndene som satt på, og lillestrømlingenes krav om mer byutvikling skapte stadig mer hodebry for bøndene i herredstyret (kommunestyret).⁵⁶ Konfliktene endte med kommunedelingen i 1908. Pådriverne for dette var bøndene i Skedsmo som ønsket å kvitte seg med det problemet Lillestrøm hadde blitt for dem. Lillestrømlingene ønsket ikke delingen siden de fryktet arbeiderne i byen ikke var sterke nok skattebetalere.⁵⁷ Slottemo mener konfliktene med omlandet skapte en sterk lokal identitet for Lillestrøms innbyggere, og at denne identiteten gikk på tvers av sosiale forskjeller. Et mål hele Lillestrøms befolkning blant annet kunne samles om var at tettstedet skulle få bystatus. Ambisjonen var at Lillestrøm skulle bli en stor by og Romerikes hovedstad, dette ville blant annet gå på bekostning av Skedsmo siden det ville bli nødvendig for byen å ekspandere utover sin egen kommunegrense.⁵⁸ Det var stor motstand i Lillestrøm mot sammenslåingen med Skedsmo i 1962. Ifølge Slottemo ble ambisjonene om å bli en stor by byttet ut med frykten om å miste bystempelen og byfølelsen og heller bli et udefinert mellomland med jordbruksområder, som verken kunne defineres som by eller land.⁵⁹ I årene etter sammenslåingen slet den nye kommunens innbyggere og politikere med indre stridigheter med bakgrunn i stedstilknytning og lokal identitet. For å forklare dette refererer Slottemo til antropologen Marianne Gulkestad, som peker på at identitet er noe som skapes på grunnlag av opplevd og meningsfull forskjell, altså motsetningen en gruppe mennesker, for eksempel Lillestrømlingene, har til en annen gruppe mennesker, for eksempel strømlingene fra Strømmen. Ifølge Gulkestad definerer man seg sterkere med de tingene man gjør forskjellig fra «de andre».⁶⁰

⁵⁶ Vann var en ressurs det ble mye diskusjon rundt, siden vannkvaliteten og forsyningen var dårlig. Dette var et forhold Lillestrøms innbyggere ønsket å utbedre. (Slottemo 2012: 77-78)

⁵⁷ Denne kommunedelingen var utypisk i norsk sammenheng, siden de fleste kommunedelingen ble presset frem av byer som var sterkere økonomisk enn sitt omland. (Slottemo 2012: 76-78)

⁵⁸ Romerike er regionen Lillestrøm og Skedsmo er, og var, en del av.

⁵⁹ Slottemo 2012: 369-371

⁶⁰ Slottemo 2012: 372-376

En ting lillestrømlingene gjorde ulikt fra ltrømlingene var blant annet å holde med LSK, og ikke Strømmen IF. Er det derfor rimelig å påstå at LSK forsterket den lokale identiteten?

3.2.2 Lokal rivalisering sin betydning i fotballsammenheng.

Fotballkamper inneholder alltid to lag, og disse lagene representerer bestemte geografiske områder og kulturelle identiteter. Ifølge sosiologen Richard Giulianotti utspilles derfor sosiale, kulturelle og geografiske konflikter på fotballbanen. Har man to klubber som representerer for eksempel rivaliserende byer eller ulike sosiale klasser, kan klubbenes identitet, og tilhengernes tilhørighet til klubben, sin sosiale klasse og byen forsterkes gjennom denne fotballrivaliseringen.⁶¹ Det er en tydelig sammenheng mellom Giulianottis teori og Slottemos beskrivelse av LSK sin betydning for identitetsskaping i Lillestrøm. Man kunne kanskje tenke seg at fotballen skulle kunne fungere som et lim i Skedsmo kommune, men Slottemo mener den heller fungerte som en forsterker av motsetningene som allerede fantes før sammenslåingen. Dette gjaldt spesielt mellom stedene Lillestrøm og Strømmen, som på 1950-tallet hadde hvert sitt lag i Eliteserien som var omtrent jevngode, LSK og Strømmen IF. Derfor spilte naboene ofte mot hverandre, og det var stor interesse rundt kampene. Disse kampene skal ha blitt en pådriver for utviklingen av en sterk lokal identitet i Lillestrøm. Istedenfor at fotballen fungerte som lim for hele kommunen hadde den heller fungert som lim for de enkelte tettstedene.⁶² Dette var altså en av grunnene til at de ulike lokale identitetene i den nye kommunen var såpass sterke, at det også ble vanskelig å samarbeide politisk. LSK ble en sterk identitetsmarkør og identitetsbyggende kraft, og forsterket dermed den lokale identitet og patriotismen i Lillestrøm.

Som nevnt mener Slottemo at Lillestrøms ulike konflikter med resten av Skedsmo gjennom historien skapte en sterk lokal identitet, og dermed felles interesser innad i byen på tvers av innbyggernes sosiale forskjeller. Giulianotti mener også en fotballklubb kan skape solidaritet på tvers av sosiale lag, og dermed bidra til en enda sterkere lokal identitet og tilhørighet. Giulianotti påpeker at fotballklubber spesielt kan ha denne funksjonen i store, upersonlige byer der mennesker fort kan føle seg fremmedgjort. Fremmedgjøringen og tapet av identitet som oppstår når en person for eksempel mister jobben kan også motvirkes ved hjelp av tilknytningen til det sosiale fellesskapet en fotballklubb representerer. Ifølge Giulianotti kan tilhørigheten til en

⁶¹ Giulianotti 1999: 10

⁶² Slottemo 2012: 376-382

gruppe og et sted skapt gjennom identifiseringen med en fotballklubb, også skape sterke emosjonelle bånd mellom klubbens tilhengere, klubben og stedet klubben er fra.⁶³ Det virker altså som at LSK fungerte som et lokalt lim i Lillestrøm, og skapte solidaritet på tvers av sosiale lag i byen. Som nevnt rammet den økonomiske nedgangstiden i Norge fra 1973 Skedsmo rimelig hardt, og det kan tenkes at LSK sin betydning for lokalbefolkningen ble forsterket av dette, spesielt ettersom dette ble en storhetsperiode for klubben.

Både Isdal og Slettemo mener altså at LSK fikk en svært viktig posisjon i Lillestrøm. Byens konflikt med naboene skapte en sterk lokal identitet og forsterket innbyggernes ambisjoner om Lillestrøms byutvikling. Da disse ambisjonene måtte legges til side, fylte LSK i stor grad dette tomrommet, og ifølge Isdal ble som nevnt klubben utløp for byens stormannsgalskap og behov for å stikke seg frem, og skille seg ut fra resten av Skedsmo kommune. Klubben fungerte altså som et lim for Lillestrøms befolkning, og ble en viktig identitetsbyggende kraft i byen. En kan si at LSK formet Lillestrøm og tettstedets innbyggere ved å forsterke lokalpatriotismen og ved å være en identitetsskapende kraft. Som vi skal se eksempler på nedenfor ble klubben formet av denne lokalpatriotismen og den sterke lokale identiteten som var knyttet til den. Disse kulturelle forholdene skulle bli en viktige forutsetninger for klubbens suksess på 1970-tallet.

4 Lillestrøm SK 1970-1977

Den 27 februar 1970, var det ekstraordinært styremøte i Lillestrøm sportsklubb. For klubben som 11 år tidligere vant Eliteserien, hadde 1960-årene vært en nedtur. LSK hadde sunket ned til 2. divisjon, og 1967-sesongen endte nesten med nedrykk til 3. divisjon.⁶⁴ Ifølge Ivar Hoff var det blitt lederkrise i LSK.⁶⁵ At klubben ikke hadde hatt en øverste leder, altså en formann, gjennom hele 1969, tyder på at Hoff sin beskrivelse er riktig. Oddvar Dahle som hadde vært formann i 10 år sammenhengende og 17 år totalt, hadde blitt leder i det nyetablerte Romerike Fotballkrets, og ingen erstattet han med det første.⁶⁶ 60-tallet var preget av lite stabilitet, både i spillertroppen og på trenerbenken. Hele ni ganger byttet klubben trener. Ifølge Isdal, førte de ujevne resultatene til at klubbens ledere ble usikre, og dermed ikke turte å satse på en trener, eller en stabil

⁶³ Giulianotti 1999: 15

⁶⁴ Isdal 1992: 96

⁶⁵ Hoff 1977: 31

⁶⁶ Aftenposten, 1969: 20; Nystrøm, K., (Mangler publiseringstidspunkt)

spillergruppe.⁶⁷ Det hjalp heller ikke at LSK slet med å beholde sine beste spillere, som et resultat av at spillere lettere ble lokket og fisket til klubber som valgte å sno seg unna NFF sitt regelverk, grunnet forbrukersamfunnets fremvekst på 60-tallet.

I 1977, 10 år etter at LSK nesten rykket ned til 3. divisjon, vant de både Eliteserien og cupen. I tillegg slo de Ajax, som bare fire år tidligere hadde vunnet den Europeiske mesterligaen, 2-0. Dette var etter at de hadde rykket opp to år på rad, til 1 divisjon i 1973 og til Eliteserien i 1974, og tatt sitt andre seriemesterskap gjennom tidene i 1976. Hvordan klarte Lillestrøm å gå fra nedre halvdel av 2. divisjon til å bli Norges beste lag på bare 10 år? Hvilke strukturelle forhold gjorde denne suksessen mulig? Hva gjorde de involverte aktørene, under forholdene i norsk fotball på 70-tallet, for å oppnå suksessen? Og hvorfor var det akkurat LSK, fra den lille byen med drøye 10 000 innbyggere som ble best?

4.1 Tradisjonsklubben LSK

Lillestrøm sportsklubb var en klubb preget av tradisjoner. Klubbens styre hadde tradisjonelle holdninger til hvordan Lillestrøm skulle drives. I tillegg hadde klubben som nevnt en sterk posisjon i Lillestrøm på bakgrunn av at klubben hadde tradisjoner som byens beste og viktigste fotballag. Så hvilke utfordringer, og hvilke muligheter innebar disse tradisjonene?

4.1.1 Tro mot amatøridealet

Til tross for at fotballens svarte økonomi ble stadig mer omfattende, og motstanden mot penger i idretten stadig mindre, valgte Lillestrøm-styret, med Oddvar Dahle i spissen, å følge NFF sitt regelverk. Som forklart ovenfor hadde idealene om at fotball skulle være amatøriddrett, og at klubbene skulle utvikle sine egne lokale spiller som skulle være lojale mot klubben, stått svært sterkt i Norge. Som beskrevet var det både praktiske og ideologiske grunner til dette. LSK valgte å være lojale mot tradisjonene, og fulgte dermed NFF sitt regelverk. LSK forsøkte ikke å lokke til seg spillere fra andre klubber ved hjelp av å tilby for eksempel økonomiske insentiver, men ønsket heller å basere laget på lokale, egenutviklede spillere, helt i tråd med fotballens tradisjonelle idealer.⁶⁸ Dette kan ha en sammenheng med at Oddvar Dahle, født i 1915, var en del av den generasjonen der disse verdiene sto sterkt.⁶⁹ Dahle, som hadde meldt seg inn i LSK i 1939, var 25 år da Norge ble okkupert, og i årene som fulgte med rasjonering og

⁶⁷ Isdal 1992: 95

⁶⁸ Aftenposten, 1964: 14

⁶⁹ Nystrøm, K., (Mangler publiseringstidspunkt)

gjenoppbygging, var han altså i 30 årene. Likhetstankegangen som var grunnleggende for den norske fotballens utforming og amatørbestemmelser, ble som nevnt svært dominerende i hele det norske samfunnet i etterkrigsårene. Man kan dermed forstå at Dahle ikke ønsket å trosse NFF sitt reglement ved blant annet å lokke eller fiske til seg spillere, til tross for at stadig flere klubber gjorde det.

Denne idealismen hindret derimot LSK i å konkurrere på samme grunnlag med klubber som ikke fulgte reglene. Et eksempel var Frigg fra Oslo, som i 1961 skulle spille sin første sesong i Eliteserien noensinne. For å styrke laget forsøkte å lokke til seg Lillestrøms viktige spiller Oddvar Richardsen. Først tilbydde de han leilighet på Carl Berner i Oslo, noe som var attraktivt grunnet boligmangelen, da han takket nei tilbød de han kr. 6000, som var et klart brudd på amatørreglementet. Richardsen takket ja til pengene, men skal ha angret seg like etterpå. Lillestrøm-styret skal dermed ha reist til NFF sine kontorer og vist generalsekretær Nicolai «Nicken» Johansen tusenlappene Frigg hadde tilbudt Richardsen. Som nevnt ønsket «Nicken» å bevare en fotball uten for stor pengeinnflytelse, og han fikk stoppet overgangen før overgangspapirene var registrert.⁷⁰ Selv om denne overgangen ble forhindret, slet NFF i likhet med LSK å tilpasse seg de nye holdningene klubber som Frigg hadde til amatørreglene, og fikk ikke stoppet alle ureglementerte overganger. Som nevnt forsøkte forbundet å tilpasse seg. I tillegg til premiekortet som ble innført i 1969, innførte NFF, i 1965, en ordning som tillot at A-lagsspillere kunne motta godtgjørelse for å trene eget lag. Dette ble starten på «spillende-trener»-perioden i norsk fotball, der spesielt mindre klubber utnyttet regelverket ved å tilby gode spillere fra større klubber denne godtgjørelsen. LSK ble hardt rammet av dette ved at flere gode spillere forlot klubben til fordel for spillende trener-jobber i mindre klubber på Romerike.⁷¹ Dette fikk LSK til å fronte et forslag på Fotballtinget i 1968 om at spillere ikke skulle kunne engasjeres som spillende trenere med mindre de hadde spilt i klubben i minst to år.⁷² Den tilspissede konkurransen og de uryddige forholdene i norsk fotball som skapte sportslig usikkerhet, og fordeler for klubber som valgte å utnytte smutthull i regelverket, bidro etter alt å dømme til at LSK gikk fra å nesten rykke opp til Eliteserien både i 1962 og 1963, til å rykke ned til 2. divisjon i 1966. De skulle som nevnt spille i denne divisjonen helt frem til 1973. Det er tydelig at styrets

⁷⁰ Isdal 1992: 78

⁷¹ Isdal 1992: 93

⁷² Aftenposten, 1967: 9

tradisjonelle holdning til fotballen og deres lojalitet til regelverket og idealene, gikk på bekostning av klubbens sportslige resultater.

4.1.2 Lokalpatriotismen og Åråsen

LSK hadde som nevnt ikke alltid spilt i 2. divisjon. Klubben fikk sin første storhetsperiode på 1950-tallet, etter at de rykket opp til Eliteserien for første gang etter krigen. I denne periode knivete de som nevnt svært ofte med sin naborival Strømmen IF. LSK var også i Eliteserien da Norsk fotball for første gang fikk en landsomfattende toppdivisjon i 1937, kalt Norgesserien.⁷³ LSK sine to sesonger i Norgesserien endte henholdsvis med en nest siste plass, og et nedrykk. Dermed fikk klubben en sesong på nest øverste nivå før okkupasjonen omsider satt en stopper for organisert seriespill. Derfor var det først på 1950-tallet at klubben skulle etablere seg i Eliteserien, og dette tiåret kulminerte med seriegull i 1959. Klubbens suksess både før og etter okkupasjonen, og det sterke båndet mellom klubb og by nevnt ovenfor, kom fordi LSK ble stående igjen som Lillestrøms fremste fotballklubb. Tidligere hadde andre klubber, spesielt Lillestrøm Ballklubb og Lillestrøm-kameratene, konkurrert med Sportsklubben om å være best i byen. Lillestrøm SK vant så kretsmesterskapet for Vestre-Romerike 10 år på rad, fra 1923 til 1932, i tillegg ble LBK oppløst i 1927, og Lillestrøm-kameratene møtte samme skjebne i 1932. Dette gjorde at det var Lillestrøm sportsklubb som fikk status som tettstedets fremste representant på fotballbanen. Denne statusen kombinert med klubbens nevnte posisjon som identitetsbyggende kraft i Lillestrøm, gjorde at den ble et naturlig mål for tettstedet og regionen sine beste unge spillere. LSK fikk dermed god tilgang på talenter, som senere skulle representere klubbens A-lag. Før krigen var den beste av disse Alf «Kaka» Martinsen.⁷⁴ Muligheten til å ale opp fotballtalenter var en viktig årsak til seriemesterskapet i 1959, da dette laget i hovedsak besto av lokale spillere.⁷⁵

Det var også en annen viktig årsak til storhetsperioden på 50-tallet. Samme år som LSK rykket opp, i 1951, sto også klubbens nye stadionanlegg Åråsen ferdig. Byggingen av Åråsen ble gjort mulig på grunn av det store lokale engasjementet rundt LSK. Som nevnt var det stor utbyggelse av idrettsanlegg i Norge på denne tiden, og de fleste anleggene var kommunale, det var ikke

⁷³ Norgesserien inkluderte ikke lag fra Sogn og Fjordane eller landets tre nordligste fylker. (Isdal 1992: 45-46)

⁷⁴ Martinsen representerte Norges landslag som tok bronse i Berlin OL i 1936, og som i etterkant har fått tilnavnet «Bronselaget». (Isdal 1992: 39)

⁷⁵ Isdal 1992: 58

Åråsen, som ble bygget av LSK og klubbens tilhengere. LSK gikk selv til innkjøp av de 72 målene, anlegget skulle dekke. Klubben fikk blant annet hjelp fra Norges statsbaner til å skaffe noe av byggematerialet da Åråsen skulle bygges, men mesteparten av arbeidet ble gjort ved hjelp av dugnadsarbeid fra frivillige. Det store engasjementet byens befolkning viste for klubben, gjorde at tilskuerkapasiteten på om lag 6000, ofte ble sprengt, og i 1955 ble det allerede skissert en tilskuerkapasitet på 8-10 000. Dette var et minstekrav, selv om denne kapasiteten ville gjøre at nesten hele tettstedets befolkning fikk plass på anlegget.⁷⁶

Det sterke lokale engasjementet gjorde det altså mulig for LSK å bygge og eie Åråsen. Som nevnt hadde Lillestrøms særegenhet og konflikter med naboområdet helt siden siste halvdel av 1800-tallet, skapt sterk lokal identitet og patriotisme i Lillestrøm. Behovet for å stikke seg frem ble på mange måter innfridd med seriemesterskapet i 1959, som Isdal mener satte tettstedet på kartet. Seriemesterskapet kom altså da drømmen om bystatus fortsatt levde. Da kommunesammenslåingen var et faktum 3 år senere, ble klubben, og dens resultater, ifølge Isdal enda viktigere for innbyggernes selvfølelse.⁷⁷ Det skulle derimot ikke bli liknende resultater før over et tiår etter sammenslåingen.

Hva var fordelene av å eie sin egen bane? Klubber som Odd, og Fredrikstad hadde tidligere dominert norsk fotball, med utgangspunkt i et anlegg de eide selv. En fordel var at disse klubbene slapp å betale baneleie til kommunen. Ifølge Goksøyr og Olstad har derimot ikke denne utgiften vært spesielt utslagsgivende for sportslige resultater siden mange klubber har fått rimelig lav kommunal leie. Ifølge Goksøyr og Olstad er den største fordel at en klubb med et eget anlegg lettere kan bygge opp en kulturell kapital og identitet, ved å ha et anlegg som er deres.⁷⁸ Giulianotti underbygger Goksøyr og Olstad sin påstand, ved å referere til John Bale som har forsket på betydningen av idrettsanlegg. Ifølge Giulianotti bruker Bale begrepet topofili til å forklare viktigheten av idrettsanlegg, og den betydningen de kan ha, for eksempel for spillere og klubbens tilhengere. Begrepet Topofili beskriver når mennesker har en emosjonell tilknytning til bestemte steder eller sosiale rom. Et emosjonelt bånd kan altså skapes mellom et fotballanlegg og mennesker.⁷⁹ Det virker som at et slikt emosjonelt bånd ble utviklet mellom Åråsen og

⁷⁶ Isdal 1992: 51

⁷⁷ Isdal 1992: 9

⁷⁸ Goksøyr & Olstad 2002: 287

⁷⁹ Giulianotti 1999: 69

Lillestrøms innbyggere. Dette forsterket så det allerede store engasjement folk i Lillestrøm hadde for LSK. Fordelene av dette var åpenbare ved at klubben dermed lettere kunne tiltrekke seg de beste lokale spillerne, og flere tilskuere som kunne sørge for inntekter. Biletinntekter var den viktigste inntektskilden for klubber på denne tiden, spesielt siden næringslivets inntog i fotballen enda ikke hadde kommet for fullt.⁸⁰ Som nevnt sto NRK sitt kringkastingsmonopol fortsatt som en hindring for kommersialisering av fotballen.

Grunnet LSK sin sterke lokale posisjon er det rimelig å si at Lillestrøm, i likhet med Skien, som jeg nevnte tidligere, var en fotballby.⁸¹ Fotballen og byens fotballklubb var det som satt Lillestrøm på kartet, og var viktig for byens identitet, og befolkningens selvfølelse. Åråsen ble på mange måter byens midtpunkt, og de opplevelsene Lillestrøms befolkning hadde sammen på anlegget ble viktige, og identitetsbyggende. Dette gjaldt spesielt når klubben gjorde det bra, og befolkningen virkelig kunne være stolte over byens fotballag. Den stadige ekspansjonen av Åråsen, og de dugnadstimene lokalbefolkningen la ned for å få byggeplanene realisert tyder på dette. Når LSK hadde suksess, ble det behov for å bygge ut Åråsen. Før nedturen startet ble den ekspandert med 2500 nye plasser i 1960. Da den sportslige framgangen igjen kom på 1970-tallet ble arenaen utbygd med 1000 nye sitteplasser i 1974. Ettersom klubben rykket opp, og skulle spille i Eliteserien i 1975 ble det igjen behov for utbygging av anlegget. To nye ståtribuner med plass til 2500 tilskuere hver ble reist før sesongen, og klubben fikk gratis materiale av Precon A/S. LSK hadde derimot dårlig tid siden tribuneseksjonene måtte opp med kun to uker igjen til seriestart. I likhet med de tidligere utbyggingene av Åråsen ble dette gjort ved hjelp av dugnadsarbeid. Ifølge Isdal brukte 40-50 frivillige kveldene sine i hverdagen på bygningsarbeidet. I helgene skal 20 mann ekstra ha deltatt i dugnaden for at klubben skulle kunne ta imot 5000 ekstra tilskuere på kampene sine i Eliteserien.⁸²

Kulturelle forhold i form av klubbens tradisjoner, og det lokale engasjementet rundt den, ga LSK altså gode forutsetninger, både med tanke på økonomiske ressurser fra biletinntekter, og klubbens tilgang på lokale spillere. Frank Grønlund som selv var en lokal gutt, debuterte på A-laget i 1970, og ble en sentral spiller gjennom hele storhetsperioden, mener kulturen som lå i bunn gjorde at LSK oppfattet seg som en toppklubb, selv om klubben lå i 2. divisjon på sent 60-

⁸⁰ Goksøyr & Olstad 2002: 280

⁸¹ Olstad & Blikstad 2018: 62

⁸² Isdal 1992: 52

og tidlig 70-tall.⁸³ LSK hadde dermed et stort uforløst potensial. Blant annet grunnet NFF sitt amatørregelverk, og næringslivets fortsatt beskjedne posisjon i fotballen, var den økonomiske avstanden mellom 2. divisjon og Eliteserien fortsatt ikke så stor. En klubb med tradisjoner, og lokal støtte som LSK, kunne derfor raskt bli en del av eliten igjen. For eksempel ved at styret endret kurs, eller ved at det plutselig dukket opp en helt spesiell spiller. Begge disse tingene skulle skje. Først dukket den helt spesielle spilleren opp, og han het Tom Lund.

4.2 Tom Lund

I 1967 ble Tom Lund som 16-åring, i sitt første år som juniorspiller, tatt inn på A-laget⁸⁴ Året før hadde Lillestrøm som nevnt rykket ned til 2. divisjon, og Lund sin første sesong ble preget av at de måtte kjempe for å unngå enda et nedrykk. I likhet med Lund, ble flere lokale unggutter tatt opp fra klubbens juniorlag disse neste to sesongene, blant annet Tom sin fetter Jann Lund, Arild Martinsen, Leif Hansen, Finn Bjerk og Jan Tore Eidholm. Flere av disse spillerne skulle være med å prege LSK sitt A-lag de det kommende tiåret, og de hadde alle vært medlemmer av det juniorlaget som til tross for A-lagets nedrykk vant Norgesmesterskapet for juniorlag i 1966. Juniorlaget hadde spilt finalen foran 3000 tilskuere på Åråsen, noe som gjorde at de fikk mer oppmerksomhet enn A-laget.⁸⁵ Etter at finalen var vunnet sto det i VG at «Lillestrøm håper på en ny storhetstid på Åråsen.»⁸⁶ Som nevnt var laget som vant seriegull i 1959 bygget på en stamme av lokale spillere, og man så nå at et slikt lag kunne vokse frem på ny. Dette juniorlaget sine prestasjoner førte altså til ny optimisme, og mye av optimismen var knyttet til lagets desidert beste spiller Tom Lund. Så hvor god var egentlig Tom Lund?

Ifølge VG er Tom Lund den beste spilleren som noensinne har spilt i Eliteserien. Etter at LSK rykket opp før 1975-sesongen, og frem til Lund la opp etter 1982-sesongen, spilte han 149 kamper og scoret 64 mål i toppdivisjonen.⁸⁷ Som nevnt debuterte han for A-laget i 1967, og han utmerket seg også i årene før LSK begynte å klatre i divisjonssystemet. Da Tom Lund debuterte gikk han også i sin far sine fotspor. Han hadde sammen med Tom Lunds onkel Jann, spilt på Eliteserielaget til LSK på 1950-tallet.⁸⁸ Allerede de to neste sesongene skulle Lund, tross sin

⁸³ Stokstad 2013: 48

⁸⁴ Haaland 1982: 47

⁸⁵ Haaland 1982: 42

⁸⁶ Isdal 1992: 95-96

⁸⁷ Svegaarden 2018

⁸⁸ Haaland 1982: 27-30

unge alder, etablere seg som LSK sin viktigste spiller. I 1969, bare 19 år gammel var han lagets stjernespiller og scoret 15 mål, til tross for dette endte de på 2. plass og rykket dermed ikke opp.⁸⁹ Da LSK omsider sikret opprykket til 1. divisjon i 1973 var dette anført av Tom Lund. Etter halvspilt sesong hadde Lund scoret i snitt utrolige 2 mål hver kamp, og LSK endte sesongen med 15 seire, 2 uavgjort og 1 tap. Året etter rykket LSK opp på første forsøk fra 1. divisjon, som divisjonens overlegent beste lag med samme forhold mellom seire, uavgjort og tap som året før. Denne sesongen endte Lund med 21 mål, altså nesten halvparten av de totalt 44 målene LSK scoret.⁹⁰ Det var ikke kun målene som gjorde Lund til en viktig spiller. A-lagets oppmann fra 1970 Ivar Hoff, mer om han senere, fremhever Lunds evne til å prege kamper helt på egenhånd selv om resten av laget spilte dårlig. Hoff går lengre i å beskrive viktigheten av Lund, og skriver at han neppe tror LSK ville kommet høyere enn 1. divisjon uten han.⁹¹ Tom Lund var altså LSK sin klart beste spiller, og den utvilsomt viktigste aktøren på banen da de gikk fra 2. divisjon til Eliteserien på 2 sesonger, og da de omsider ble det dominerende laget i Norge. Som nevnt hadde klubben slitt med å beholde sine beste spillere ettersom de ble lokket til andre klubber på 1960-tallet, og et ble naturligvis lagt flere lukrative tilbud på bordet for Tom Lund. Så hvorfor ble han værende i LSK hele sin karriere?

Første gang Tom Lund fikk tilbud om å bytte klubb var i 1970, fra en annen klubb i Skedsmo, nemlig Fet IL. På denne tiden var det like før Lund skulle gifte seg med kjæresten sin Solveig, men dårlig økonomi og usikker bosituasjon gjorde at familieplanleggingen ble vanskelig. Fet IL tilbydde, både leilighet i Fetsund 1 mil øst for Lillestrøm, og jobb med god lønn. Tilbudet var naturligvis fristende for Lund. Overgangen ble derimot aldri noen realitet ettersom at en bemidlet LSK patriot ordnet både leilighet og vaktmesterjobb for Lund. Solveig mener Tom uansett ikke kunne bodd i Fetsund, siden han var alt for knyttet til Lillestrøm.⁹² Tre år senere skulle Lund igjen for alvor måtte vurdere fremtiden sin i Lillestrøm.

I 1971 hadde Lund debutert på landslaget, til tross for at han fortsatt spilte i 2. divisjon med LSK, og dette førte til mer oppmerksomhet fra utenlandske klubber.⁹³ I 1973, etter at opprykket

⁸⁹ Haaland 1982: 62

⁹⁰ Haaland 1982: 102

⁹¹ Hoff 1977: 50-53

⁹² Her har vi altså enda et eksempel på en klubb som forsøkte å lokke til seg en LSK spiller ved hjelp av utenomsportslige insentiver, og dermed på tvers av NFF sitt regelverk. (Haaland 1982: 78)

⁹³ Isdal 1992: 22

til 1. divisjon var sikret, fikk Tom Lund tilbud om proffkontrakt fra den Nederlandske storklubben Ajax fra Amsterdam. Med tanke på nivået Lund vanligvis spilte på, var dette tilbudet eksepsjonelt. Ajax hadde tross alt vunnet den europeiske mesterligaen tre sesonger på rad, og ble derfor regnet som Europas beste klubb.⁹⁴ Ajax sin beste spiller Johan Cruyff hadde etter den tredje triumfen signert for den spanske klubben Barcelona, og Amsterdam-klubben ønsket å erstatte han med Lund. Det var i en landskamp mellom Norge og Nederland at Ajax sin forsvarsspiller Barry Hulshoff hadde spilt mot Lund, og etter kampen gikk til ledelsen i Ajax for å informere om at nordmannen var god nok for mesterlaget. Som nevnt var Tom Lund en eksepsjonell fotballspiller, men interessen fra Ajax er det tydeligste tegnet på hvor god han faktisk var. Lund reiste også til Amsterdam, og etter litt forhandlinger var han fornøyd med lønnen Ajax tilbydde han. Det var derimot et vilkår partene ikke ble enige om. Tom Lund ønsket nemlig kun en kontrakt som bandt han til storklubben i ett år, og dette kunne ikke Ajax gå med på. Det ble dermed ingen overgang, og LSK kunne beholde sin juvel.⁹⁵

Det var flere grunner til at Tom Lund takket nei til Ajax. Den ene var hans personlighet. I motsetning til mange andre spillere som kan ha overdreven tro på egne ferdigheter, hadde Tom Lund et svært beskjedent forhold til hvor god han var. Grunnen til at han bare ønsket en kontrakt på ett år var nettopp at han ville ha en retrettmulighet om han ikke skulle lykkes. Tom Lund var engstelig for å forlate de trygge rammene i LSK og fryktet at han ikke ville være god nok for Ajax.⁹⁶ Hovedårsaken til at Lund ikke flyttet til Amsterdam var nok først og fremst at han ikke ønsket å forlate verken LSK eller Lillestrøm. For det første hadde LSK omsider rykket opp igjen til 1. divisjon og det satt langt inne for Lund å forlate klubben når den endelig hadde fått fremgang. Tidligere nevnte Jan Tore Eidholm uttalte. «Hvis Tommy hadde fått med seg Åråsen, kiosken i Storgata, krokketbanen og et par kamerater, så hadde han nok bosatt seg i Amsterdam.»⁹⁷

Tom Lund var født og oppvokst i Lillestrøm, og siden både faren og onkelen hans som nevnt spilte på LSK i 50-årene ble han tidlig presentert for klubben, både ved at han som ung var med

⁹⁴ Winner 2012: 39

⁹⁵ Haaland 1982: 79-81

⁹⁶ Ra, 1973, s.17

⁹⁷ Haaland 1982: 84-87. Ivar Hoff forklarer i likhet med Eidholm Lund sin avgjørelse med at han var stedbundet til Lillestrøm, der han hadde familie og de fleste vennene sine. (Hoff 1977: 57)

faren på Åråsen, og ved at eliteserielaget spillere gjerne besøkte hjemmet deres.⁹⁸ Sett i lys av Giulianottis perspektiv, kan man dermed argumentere for at Lund i likhet med flere av byens innbyggere fikk et sterkt emosjonelt forhold til LSK, Åråsen og Lillestrøm.⁹⁹ Klubben og stedet ble altså en viktig del av Lunds identitet. Som beskrevet ovenfor var det ifølge kona Solveig til og med utenkelig at han kun skulle flytte en mil østover til Fetsund. Et bevis på Lunds sterke emosjonelle bånd til LSK var at han ble svært opptatt av å følge klubben da han var ungdom på 1960-tallet. Han og vennene skal ha reist rundt og sett alle LSK sine kamper, både på Åråsen og på bortebane. Det hendte ifølge Lund selv ikke sjeldent at han reiste alene for å følge klubben, da kameratene hans ikke alltid hadde anledning. Han beskriver selv at han og kameratene i løpet av 60-årene ble superpatrioter ovenfor LSK, og at de startet å drømme om en gang å representere klubbens A-lag, en drøm flere av dem skulle få oppfylt.¹⁰⁰ Som nevnt kom Tom Lund opp på A-laget sammen med blant annet Arild Martinsen. Lund og Martinsen var bestevenner, hadde fulgt LSK sammen og skal ifølge Lund ha satt mål for hverandre og klubben. Arild Martinsen fikk derimot ikke tatt del i klubbens suksess på 70-tallet, ettersom han mistet livet i en bilulykke i 1969.¹⁰¹ Det kan tenkes at denne hendelsen kan ha styrket Lunds emosjonelle bånd til klubben, og vært en medvirkende årsak til at han ikke forlot den.

I motsetning til mange før han, valgte Tom Lund altså å bli værende i LSK til tross for at han mest sannsynlig hadde vært god nok for noen av de beste klubbene i Europa.¹⁰² I tillegg til Lunds beskjedne og jordnære personlighet, og hans ønske om trygge rammer fremfor penger og eventyr, var de emosjonelle båndene til byen og klubben for sterke til at han kunne spille og bo et annet sted. Dette har en tydelig sammenheng med den lokalpatriotismen som preget Lillestrøm, og LSK sin posisjon som identitetsbyggende kraft på tettstedet. Det kan altså argumenteres for at de kulturelle strukturene som preget tettstedet, og var utviklet etter mange års rivalisering og konflikt med naboområdet, gjorde at LSK kunne beholde Tom Lund. Lillestrøm var en by med mange lokalpatrioter, og heldigvis for LSK var Tom Lund en av dem. LSK satt altså på en fotballspiller av de helt sjeldne, og i 1970 skulle også nye aktører begynne å

⁹⁸ Haaland 1982: 32

⁹⁹ Giulianotti 1999: 15

¹⁰⁰ Haaland 1982: 36

¹⁰¹ Haaland 1982: 61

¹⁰² I 1974 ble Lund tilbydd kr. 800 000 i året for å spille for Strasbourg i Frankrike, men takket nei. Året etter ble han tilbydd kontrakt i den tyske storklubben Bayern München, men valgte også denne gangen å bli værende i sitt kjære Lillestrøm. (Haaland 1982: 99)

prege klubbens styre. De skulle endre kursen radikalt for LSK, og Tom Lund skulle bli den viktigste aktøren for at ledernes strategi skulle fungere. Som klubbens oppmann Ivar Hoff selv uttalte til Aftenposten i 1989 «Tommy var både pinnen og bæret i den cocktailen vi mikset».¹⁰³

4.3 «LSK-mafiaen»

De nye lederne skulle midt på 1970-tallet la seg avbilde med hvite dresser og maskingevær, dette kombinert med det uredde og utradisjonelle lederskapet de skulle stå for, gjorde at de fikk kallenavnet «LSK-mafiaen».¹⁰⁴ Flere av aktørene som var involvert på 70-tallet peker på de nye lederne som en av de viktigste årsakene til suksessen. Sentrale spillere, deriblant Per Berg, som debuterte for LSK i 1964 og var kaptein da de vant Eliteserien i 1976, Tom Lund og Frank Grønlund fremhever viktigheten av det nye lederskapet. Lund fremhever optimismen lederne tok med seg inn i klubben.¹⁰⁵ Berg og Grønlund fremhever i tillegg på at lederne var fryktløse, hadde visjoner og var unge.¹⁰⁶ Så hvem var medlemmene av «LSK-Mafiaen»?

«LSK-Mafiaen» besto av, Einar Krokan, Odd-Iver Pellfoch, Svein Skoglunn og Ivar Hoff. Som nevnt var et fellestrekk med disse fire at de var relativt unge. Einar Krokan var den eldste. Krokan var født i 1939, og meldte seg inn i LSK i 1967, etter at han hadde flyttet fra Trondheim. Han forklarer at til tross for at han ikke hadde spilt aktivt på noen år fikk han delta på noen A-lagstreninger, dette er et eksempel på at klubbdriften var uorganisert og amatøraktig. I 1971 fikk han sitt første styreverv som juniorformann i klubben. I 1973 ble han forfremmet til formann for hele LSK, altså ikke bare fotballavdelingen, men hele idrettslaget. Ifølge Hoff var Einar Krokan en foregangsmann for han selv og de to andre. Da Krokan ble formann i 1973 tok han over for Odd-Iver Pellfoch som ifølge Krokan selv hadde røket uklar med noen spillere og dermed ikke ønsket å beholde vervet han hadde hatt siden 1971.¹⁰⁷ Til motsetning fra Krokan og de to andre var Pellfoch en lokal gutt, og hadde vært medlem i LSK allerede fra han var 12 år i 1956. Pellfoch sitt første verv hadde han fått i 1968 da han ble lagleder for klubbens juniorlag, og i 1971, kun 27 år gammel, tok han altså over som LSK sin fremste leder. Selv om Pellfoch sa fra seg formannsvervet i 1973, ble han værende i ledelsen rundt A-laget med ulike verv.¹⁰⁸ Han skal

¹⁰³ Kirkebøen, 1989, s.20

¹⁰⁴ Nesje 2016

¹⁰⁵ Haaland 1982: 73

¹⁰⁶ Stokstad 2013: 35, 48

¹⁰⁷ Stokstad 2013: 53

¹⁰⁸ Nystrøm, K., (Mangler publiseringstidspunkt)

ifølge Hoff ha vært den viktigste aktøren for å utforme det nye organisasjonsmønsteret i klubben, mer om det senere.¹⁰⁹ Svein Skoglunn flyttet fra Oslo til Lillestrøm i 1970, og ble medlem i klubben som aktiv bandyspiller dette året.¹¹⁰ Skoglunn entret LSK sitt styrerom som styremedlem i 1973. I 1975 ble han oppmann for A-laget.¹¹¹ Som jeg skal forklare senere var blant annet Skoglunn aktiv i å organisere en rekke sportslige forhold for A-laget, og logistikken rundt kjøp og salg av spillere. Som eneste medlem av «Mafiaen» uten æresmedlemskap i LSK, og dermed egen informasjonsside på LSK sine hjemmesider, er det vanskelig å finne personalia og annen informasjon om Skoglunn. Ut ifra spillernes utsagn om de unge lederne, og det faktum at han spilte bandy for klubben i 1970 er det rimelig å anta at også han også var i 20 årene. Da Skoglunn ble oppmann tok han over dette vervet fra Ivar Hoff, som da ble valgt inn som styremedlem og ble juniortrener. Ivar Hoff, født i 1948 og oppvokst i Sør-Odal.¹¹² Han var den første av de fire til å få styreverv i klubben.¹¹³ Han kom for første gang til LSK som spiller fra Strømmen i 1969, men alt året etterpå ble han tilbydd rollen som oppmann for A-laget. Som nevnt var det lederkrise, og en 22 år gammel Hoff fikk dermed dette ansvaret. Ifølge Hoff var klubben på denne tiden svært uorganisert.¹¹⁴

Som nevnt endret de økonomiske forholdene, og befolkningens mentalitet seg i Norge på 1960- og 70-tallet.¹¹⁵ Som diskutert påvirket denne mentalitetsendringen også fotballen og den nye generasjonen av fotballedere. Flere representanter for den nye generasjonen, som nevnte Eldar Hansen i Rosenborg og senere NFF, ønsket å få hevet nivået på norsk fotball, blant annet gjennom en viss grad av profesjonalisering. Dette ville som diskutert være til fordel for de mest pengesterke klubbene, men gå på bekostning av likhetsidealene og amatøridealene norsk fotball hadde vært preget av, og som tidligere generasjoners fotballedere som Asbjørn Halvorsen, Oddvar Dahle og Nicolai Johansen hadde beskyttet. De fire nye lederne i LSK var altså, i motsetning til tidligere formann Oddvar Dahle, unge, og del av den nye generasjonen som ønsket

¹⁰⁹ Hoff 1977: 71

¹¹⁰ Aftenposten, 1970: 19

¹¹¹ Siden fotballklubber i dag er organisert annerledes enn på 1970-tallet, blant annet som et resultat av den utviklingen LSK skulle stå i fronten for, er denne oppmann-rollen så å si ikke eksisterende i dag. Ut fra det en kan lese er det også en ganske vanskelig rolle å definere. Det virker som at oppmannens oppgave var å være et slags bindeledd mellom klubbens styre og A-laget.

¹¹² Wikipedia 2020

¹¹³ Nystrøm, K., (Mangler publiseringstidspunkt)

¹¹⁴ Stokstad 2013: 36

¹¹⁵ Behandlet i kapittel 2.2 og 2.3

et høyere sportslig nivå på norsk fotball på bekostning av de gamle idealene. Som nevnt mener Giulianotti at fotballklubber kan være pådrivere for sterkere lokal identitet, og Slottemo argumenterer for at LSK hadde fungert som et lim for Lillestrøms befolkning. Det faktum at kun en av lederne var fra Lillestrøm, gjorde sannsynligvis til at de nye lederne samlet sett ikke hadde like emosjonelle bånd til klubben som mange andre i Lillestrøm. Klubbens tradisjoner ble av den grunn kanskje mindre viktig for lederne sett i forhold til sportslig suksess. Ønsket om høyere sportslig nivå på bekostning av gamle verdier kulminerte med at Lillestrøm-lederne på Fotballtinget i 1977 foreslo at norsk toppfotball skulle gå fra amatør til non-amatør status, og dermed innføre spillerlønninger. Dette ble sett på som det mest radikale forslaget som noensinne hadde blitt tatt opp på Fotballtinget.¹¹⁶ Før «Lillestrøm-mafiaen» foreslo å endre norsk fotball, skulle de først endre LSK radikalt. Så hvordan endret de LSK? Og hvordan gjorde de LSK til Norges beste lag?

4.3.1 Overganger

Fra da Hoff ble oppmann for A-laget i 1970 skiftet LSK kurs. Det første de gjorde var å skille seg av med idealene om at klubben ikke skulle hente for mange spillere utenfra, og heller satse på egenprodusert talent. Ifølge Isdal kastet LSK seg nå på karusellen.¹¹⁷ Nå hadde ambisjonene ifølge Hoff blitt skrudd opp et hakk, de skulle rykke opp til 1. divisjon. Slik som Hoff analyserte, ville det ikke holde med å rekruttere fra egen klubb.¹¹⁸ 16. desember 1970 ble nyheten om at LSK hadde hentet Arve Heie fra Fredrikstad annonsert. Dette var en knapp måned etter at Hoff hadde blitt oppmann på Åråsen. Med tanke på at LSK fortsatt var i 2. divisjon var denne overgangen oppsiktsvekkende. Heie hadde ikke bare spilt for Fredrikstad i Eliteserien året før, men VG hadde også innlemmet han på årets lag, altså deres kåring over Eliteseriens beste spillere i hver posisjon.¹¹⁹ Det som gjorde overgangen mulig var Heies utdanning som instrumentmaker, noe som gjorde at han ble tilbudt jobb ved flyfabrikken på Kjeller.¹²⁰ Om LSK samarbeidet med flyfabrikken for å få overgangen i havn er uklart, og et slikt samarbeid ville vært et klart brudd på amatørreglementet. Så lenge de to partene ikke samarbeidet formelt, var det derimot innenfor regelverket, siden LSK da ikke hadde lokket med hverken penger eller jobb.

¹¹⁶ Breim, 1976, s.26

¹¹⁷ Isdal 1992: 97

¹¹⁸ Hoff 1977: 58

¹¹⁹ Fagerli, 1999: 29

¹²⁰ Aftenposten, 1970: 38

Dette er uansett et eksempel på de gråsonene som preget norsk fotball på denne tiden, ingen kunne bevise enten det ene eller det andre. LSK kunne dermed benytte seg av disse gråsonene og lokalt næringsliv for å tiltrekke seg en svært talentfull spiller, nå som lederskapet var styrt av andre verdier og ambisjoner.¹²¹

Om LSK skulle rykke opp måtte de blant annet bli bedre enn sin naboklubb og argeste rival Strømmen IF, som i 1970 hadde havnet over dem på tabellen i 2. divisjon. Signeringen av Arve Heie skulle bidra til å innfri dette målet, men Ivar Hoff hadde en mer effektiv plan, han ville tømme Strømmen for deres beste spillere.¹²² Mellom Hoff sin innlemmelse i styret og overgangen til Arve Heie, hentet de to av Strømmen sine spillere, Erik Becklund og Odd Andersen. 1971 sesongen endte med nedrykk for Strømmen, og denne situasjonen skulle LSK, som selv hadde mislykkes med å rykke opp, utnytte. Før 1972 sesongen hentet de ytterligere to spillere fra naboklubben, og før 1973 sesongen, året LSK omsider skulle rykke opp, hentet de Erik Karlsen, som ifølge Hoff ble en av klubbens viktigste spillere de neste årene. Som nevnt ble det lovlig med kjøp og salg av spillere etter 1972, og som beskrevet tidligere kunne kjøpende klubb få forkortet karantenetiden på 6 måneder etter en overgang, ved å betale kompensasjon til selgende klubb. Hoff var svært negativ til denne ordningen. Han var spesielt negativ til karantenetiden som han mente gikk mest utover spillerne og deres sportslige utvikling.¹²³ Uansett om spillerne LSK kjøpte måtte i karantene, fortsatte de å hente spillere utenfra. Fra månedene før 1973-sesongen begynte, er det tydelig at de skiftet fokus fra Strømmen, og siktet seg inn på å hente flere spillere fra Oslo-klubbene, Lyn, Skeid, og Vålerenga. 10 av 21 spillere LSK hentet mellom 1973 og 1977, kom fra disse tre klubbene. Dette var nok ikke helt tilfeldig. I motsetning til for LSK hadde 60-årene vært en storhetsperiode for Oslo-fotballen. De tre klubbene vant hvert sitt seriemesterskap mellom 1964 og 1966, og Lyn vant ett til i 1968.¹²⁴ I 1973 rykket derimot Lyn ned fra Eliteserien, og både Skeid og Vålerenga fulgte i 1975. I 1976 var dermed LSK den klubben nærmest Oslo i Eliteserien.¹²⁵ LSK utnyttet altså Oslo-klubbenes nedgangsperiode, og hentet talentfulle spillere som Trygve Christophersen, Tore Kordahl, Tor

¹²¹ Etter å ha undersøkt avisomtaler av samtlige overganger LSK gjennomførte i perioden jeg tar for meg, er det kun Heie sin overgang som forklares med tilbud om jobb hos en lokal bedrift.

¹²² Stokstad 2013: 37

¹²³ Hoff 1977: 62

¹²⁴ Goksøyr & Olstad 2002: 390

¹²⁵ NIFS (Mangler publiseringstidspunkt)

Egil Johansen og Georg Hammer, fra disse klubbene.¹²⁶ LSK-lederne sin strategi skapte reaksjoner og fikk konsekvenser da Skeid og Vålerenga, ifølge Krokan, la frem forslag om at LSK skulle suspenderes fra Serieforeningen, noe de også ble for ett år i 1975.¹²⁷ Hovedårsaken for utestengelsen skal ha vært at LSK ikke hadde tatt kontakt med spillernes klubber hver gang de hadde gjennomført en overgang¹²⁸

Overgangsaktiviteten til LSK er et tydelig tegn på ledernes ambisjoner om sportslig suksess og avstand fra klubbens og fotballens tradisjonelle verdier. For det første mente de ønsket om å heve kvaliteten på laget, gjorde at rekruttering av unge spillere fra egen klubb ikke ville være tilstrekkelig. Til forskjell fra de tidligere dominerende verdiene om at hver klubb skulle produsere sine egne lokale spillere, mente ikke Hoff dette var vesentlig. I tillegg til denne tankegangen var ledernes strategi for å heve kvaliteten på laget, at de kunne hente 3-4 spillere årlig. Ifølge Hoff skulle spillertroppen bestå av mellom 20 og 22 spillere for hver sesong, så de regnet ut at 3-4 utskiftninger hvert år ville være forsvarlig. Disse forsterkningene skulle være enten like gode, eller bedre enn spillerne de kvittet seg med, og om de var fra nærområdet var ubetydelig.¹²⁹ Som nevnt var det tøff konkurranse mellom klubbene om å skaffe seg de beste spillerne, så hvorfor valgte de LSK? Hoff som var oppmann gjennom mye av den aktuelle perioden, og dermed involvert i forhandlinger med spillere, gir Tom Lund mye av æren. Når Hoff skulle forhandle brukte han det faktum at Tom Lund var på laget som et viktig argument. Så lenge LSK hadde Lund hadde de potensiale til å bli Norges beste lag, og ifølge Hoff var det større sannsynlighet for å bli tatt ut på landslaget om man spilte på det beste laget. Før LSK ble det i 1976, fungerte altså Tom Lund som en slags garanti om at de hadde potensiale til å bli best.¹³⁰ I tillegg til muligheter for landslagsspill fremhever også Hoff at de markedsførte klubben med det høye ambisjonsnivået de hadde.¹³¹ Med tanke på norsk fotball sin svake posisjon på denne tiden, reflektert i landslagets prestasjoner, var et slikt ambisjonsnivå utypisk. Frank Grønlund mener ambisjonsnivået og den påfølgende storsatsingen fra ledelsen, blant annet med alle overgangene, i hovedsak skyldes Tom Lund. Som Grønlund selv har sagt «Uten Tommy

¹²⁶ Hoff 1977: 61

¹²⁷ Stokstad 2013: 54

¹²⁸ Aftenposten, 1975: 15

¹²⁹ Hoff 1977: 58-61

¹³⁰ Stokstad 2013: 39

¹³¹ Hoff 1977: 59

hadde det ikke vært noe grunnlag». ¹³² Det er også tydelig at den nye ledelsen tok avstand fra verdiene om at spillerne var dannelsesobjekter. Slik det fremstår i Hoff sine memoarer mente de unge lederne spillernes viktigste funksjon var å gjøre klubben bedre. ¹³³ Om spillerne ikke var gode nok ble de fjernet og erstattet med noen nye, gjerne fra en annen klubb. Denne tankegangen og strategien var tydeligst før 1976 sesongen.

I forkant av denne sesongen ser vi en opptrapping av satsingen til LSK. Den utløsende årsaken til dette var at Tom Lund hadde blitt skadet 10 kamper inn i 1975 sesongen. Da han ble skadet ledet LSK Eliteserien som nyopprykket lag, men de resterende 12 kampene tok LSK bare 7 poeng, og endte dermed på en 7. plass. Denne erfaringen gjorde at lederne konkluderte med at de var for avhengige av Tom Lund, og de fant ut at de måtte ta grep. De bestemte de seg for å si opp seks spillere, hvorav fire var lokale. Hoff mente disse ikke hadde riktig innstilling og var for egoistiske. ¹³⁴ Samtidig hentet de inn 6 nye spillere, ingen av dem fra klubbens nærområde. Spesielt mange av dem kom som nevnt fra klubber i Oslo. ¹³⁵ Da dette ble annonsert vekket det sterke reaksjoner i Lillestrøm. Ifølge Hoff fikk lederne blant annet drapstrusler som resultat av dette. Den kanskje sterkeste reaksjonen på LSK sin nye strategi med å hente spillere fra andre klubber på bekostning av lokale spillere, og dermed bryte med verdier klubben tidligere hadde hatt, kom ett år senere. Underveis i 1977 sesongen som endte med både seriegull og cupgull, trakk LSK sitt eldste medlem seg fra klubben. C. J. Hansen hadde vært medlem helt siden 1918, men nå hadde han fått nok av måten klubben ble drevet på. Han mente det spesielt var kritikkverdig at det i 1977 kun var 4 spillere i troppen som var avlet opp i klubben, resten var hentet utenfra. Han mente pengene som hadde blitt brukt på spillere heller skulle vært brukt til å utbedre banen, og legge forholdene til rette for utvikling av lokale idrettsfolk som i fremtiden kunne sørge for at LSK kunne mønstre et godt lag uten innkjøpte spillere. ¹³⁶ De sterke reaksjonene kan nok også sees i lys av den viktige posisjonen LSK hadde som lokal identitetsbygger, og institusjon, og at klubben var et naturlig mål for unge håpefulle fotballspillere fra området. Som nevnt mente derimot Hoff og de andre lederne at klubbens ønske om å bli best ikke lot seg kombinere med Hansen sine ønsker. Hans utmelding kan ses som et

¹³² Stokstad 2013: 48

¹³³ Hoff: 107

¹³⁴ Hoff 1977: 38-40

¹³⁵ Thore, 1976, s.21

¹³⁶ Teem, 1977, s.17

symbol på hvordan klubbledelsen hadde tatt avstand med de gamle verdiene som hadde preget klubbdriften, og som hadde vært blant grunnene til at LSK rykket helt ned til 2. divisjon på 60-tallet. Før, men spesielt etter, Tom Lunds skade i 1975 gjorde også lederne andre grep for å heve kvaliteten på LSK. De hevet satsningen ytterligere, og begynte en stadig profesjonalisering av klubben. De tok dermed enda større avstand fra de tradisjonelle verdiene som hadde preget LSK og norsk fotball.

4.3.2 Profesjonalisering

I tillegg til at de nye lederne skiftet klubbens strategi når det kom til spilleroverganger, tok de også et oppgjør med amatøridealene i norsk fotball. Ivar Hoff skriver i sine memoarer fra 1977, at fotballens amatørstatus både gikk utover kvaliteten på norsk fotball og spillerne, som måtte ofre fritid, og familieliv, i tillegg til å utsette seg for stor fysisk og psykisk belastning. Han mente det var urimelig at de ikke ble kompensert rikelig for dette og at man trengte halvprofesjonisme, altså en ordning der spillerne fikk dekket rundt 50% av inntektsgrunnlaget sitt gjennom fotball.¹³⁷ Lederne i LSK etterspurte også en ny kontaktordning. Som nevnt ble dette forespurt ettersom kjøp og salg av spillere var blitt tillatt i 1972, og klubbene ønsket å sikre investeringene sine, slik at de ikke forsvant før kontraktstiden var forbi. Hoff var spesielt inspirert av Sverige, der de hadde drevet halvprofesjonelt i over 10 år og der toppklubben Malmö alt hadde spillere på helprofesjonelle kontrakter.¹³⁸

Som nevnt var det, av rent praktiske grunner, en uskreven regel om at det ikke var mulig å drive profesjonell idrett i Norge. Som vi har sett ovenfor hadde fotballen fått tilgang til enda større ressurser på 70-tallet, spesielt som et resultat av idrettsrevolusjonen. De forventede rikdommene oljefunnene i Nordsjøen skulle gi, fikk også den nye generasjonen av fotballedere til å tenke nytt og større. Ivar Hoff, med de andre LSK-lederne var helt i fronten av denne trenden, og mente tiden var inne for å begynne profesjonaliseringen av norsk fotball. Hoff fremhevet derimot et problem, som ville komme i konflikt med likhetstankegangen som preget norsk fotball. Han hadde regnet ut at kun 10-15 klubber ville klare å dekke utgiftene profesjonaliseringen ville føre til.¹³⁹ Han erkjente altså selv at endringen ville føre til at noen klubber ville få et stort konkurransefortrinn ovenfor resten, og dette på bakgrunn av økonomiske forhold. Det er nok

¹³⁷ Hoff 1977: 96

¹³⁸ Hoff 1977: 103

¹³⁹ Hoff 1977: 106

derfor ikke tilfeldig at Hoff skrev dette i 1977, og at LSK foreslo halvprofesjonisme på tinget i februar samme år. LSK vant serien i 1976, og var på toppen av norsk fotball. Som vi skal se nedenfor førte dette til gode inntekter for klubben, og LSK ville dermed være en av de lagene som ville kunne håndtere overgangen til halvprofesjonisme. Halvprofesjonisme kombinert med nye kontrakts-bestemmelser kunne derfor hjelpe klubben med å forsvare sin posisjon som topplag. Om det var generell kvalitetsøking og spillernes interesser som var hovedmotivet for å foreslå non-amatør i 1977 er derfor usikkert.

4.3.2.1 Lederskap

Hoff, Krokan og de to andre LSK-lederne mente heller ikke bare det var spillerne som måtte profesjonaliseres, men også lederne. Hoff mente man trengte en tydeligere arbeidsfordeling i klubbene slik at spillerne ikke fikk for stor innflytelse. Ledernes ansvar skulle ifølge Hoff være å «skape det som skal gjøres», spillerne på sin side skulle «gjøre det som er skapt».¹⁴⁰ Grunnlaget for at klubben skulle lykkes på banen var det altså lederne som skulle legge. I tiden da Hoff og Krokan kom inn klubben var det en mangel på tydelig lederskap, og spillerne hadde stor innflytelse over beslutningene som ble tatt.¹⁴¹ Som nevnt kom også Einar Krokan inn i klubben etter å ha fått delta på treninger selv om han ikke hadde spilt fotball på flere år, og dette kritiserte han. Krokan mente selv at en del av styrken til den nye ledelsen, med han selv, Hoff, Skoglunn og Pellfoch var at alle innså at LSK, med eget stadion, stort engasjement rundt klubben og Tom Lund hadde et stort uforløst potensial. Dette potensialet ble ifølge Krokan kastet bort siden klubben ble ledet på en uprofesjonell måte.¹⁴²

De nye lederne ville altså profesjonalisere klubbdriften. Etter 1975 sesongen innførte ledelsen derimot et månedlig møte mellom spillere og ledere, kalt «Fritt forum». Her skulle spillerne få dele det de hadde på hjertet med ledelsen, og forumet skulle sørge for at styret av klubben ikke virket for autoritært.¹⁴³ Lederskapsfilosofien til «LSK-mafiaen» gikk til tross for dette ut på at spillerne ikke skulle ha for stor makt over beslutninger som angikk klubbutviklingen. Denne tankegangen kan ses i lys av det forholdet lederne hadde til spillere som varer på et marked.

¹⁴⁰ Hoff 1977: 100

¹⁴¹På denne tiden hadde man en ordning i LSK der spillere og ledere kjørte sammen i privatbiler til kampene. En bevisst strategi var at man skulle ha nye sammensetninger i bilene for hver reise. Disse kjøreturene ble en måte for spillerne og lederne å diskutere, og legge planer for klubbens videre utvikling. (Isdal 1992: 98)

¹⁴² Stokstad 2013: 53

¹⁴³ Hoff 1977: 72

Spillerne ville komme og gå, klubben ville være der for alltid. Derfor rangerte de klubben som det viktigste, deretter lederne, og til slutt spillerne. Hoff kritiserte norske klubber for å anse spillerne som de viktigste aktørene i klubben, og mente dette førte til kortsiktig tenking, noe han mente hindret utviklingen av både klubbene og norsk fotball som helhet. Den tradisjonelle tankegangen om at spillerne skulle ha innflytelse hang naturligvis sammen med at spillerne tradisjonelt sett ble ansett som dannelsesobjekter, som ikke skulle ha økonomiske interesser, men kun være drevet av lojalitet for klubben sin. Det er tydelig at lederne i LSK tok avstand fra denne tankegangen. For dem var spillernes fremste funksjon å gjøre klubben bedre. Ifølge Hoff var de fleste norske ledere mer som administratorer av et regelverk som ifølge han ikke fungerte. Hoff mente flere ledere måtte gjøre som dem, sette seg konkrete mål og gjøre alt i sin makt for å oppnå disse målene.¹⁴⁴ Om det gikk på tvers av fotballens regelverk og tradisjonelle verdier var derfor av mindre betydning.

4.3.2.2 «Svenske tilstander»

Som nevnt skjedde det ett skifte etter 1975-sesongen, ettersom ledelsen konkluderte med at de var for avhengige av Tom Lund. I tillegg til å hente inn flere spillere utenfra, startet også lederne å gradvis profesjonalisere LSK. Også før dette hadde ledelsen innført mer profesjonalisme.¹⁴⁵ Skaden til Tom Lund i 1975 var derimot det som utløste den store profesjonaliseringen. Ledelsen i klubben satte seg nå som mål å være i forkant av utviklingen til de andre toppklubbene.¹⁴⁶ Dette ville selvsagt føre til reaksjoner, blant annet da de som nevnt sa opp av 6 spillere. Selv om dette var oppsiktsvekkende var det som hevet flest øyenbryn at LSK gikk ut og sa at de ville drive halvprofesjonelt i 1976 som første norske klubb noensinne. Utifra avisartikler fra denne perioden, virker det som om Svein Skoglunn, som var oppmann i 1975, var svært aktiv i dette arbeidet. Ifølge journalisten i Aftenposten ville halvprofesjonaliseringen bety å innføre «Svenske tilstander». Måten LSK skulle gjøre det på var enten å kompensere spilleren for tapt arbeidsinnsats, eller å kompensere arbeidsgiveren. Alle spillerne arbeidet enten i Lillestrøm, Strømmen, Oslo eller på Lørenskog, og Skoglunn var spent på hvordan arbeidsgiverne ville reagere på forslaget. LSK ønsket til å starte med å kjøpe spillerne fri til sammen 4 timer i uka,

¹⁴⁴ Hoff 1977: 107-110

¹⁴⁵ Før 1973 sesongen, da LSK omsider gikk opp i 1. divisjon igjen, analyserte de seg frem til at de tok for få poeng på hjemmebane. De innførte dermed felles middag for laget før hjemmekampene, noe de alltid arrangerte da de spilte bortekamper, istedenfor at spillerne skulle møte opp alene en time før kampstart på Åråsen. Dette skal ha vært en av faktorene som førte til opprykk dette året. (Hoff 1977: 34)

¹⁴⁶ Hoff 1977: 72

slik at de kunne trene på dagtid.¹⁴⁷ Dette gikk så arbeidsgiverne med på. Lederne hadde regnet ut at klubben hadde råd til dette, og de budsjetterte med kr. 100 000 i utgifter til kompensasjon for tapt arbeidsfortjeneste. Klubbens stadig økende inntekter, spesielt fra salg av billetter til kampene på Åråsen, som hadde fulgt med klubbens opprykk i årene før gjorde dette mulig. I 1975 hadde de blant annet spilt inn kr. 1 million.¹⁴⁸

I tillegg til at lederne ville kjøpe spillerne fri for å trene mer ønsket de å øke antallet kamper LSK spilte i løpet av en sesong. Vanlig norsk standard var at en norsk klubb spilte 5-6 måneder i løpet av ett år. Klubbene hadde fri på vinterhalvåret, og noen uker på sommeren, selv om disse ukene var de som egnet seg best for fotball i Norge. LSK-ledelsen planla å legge om til «internasjonal standard» for 1976-sesongen. Dette innebar trening og kamper i 11 måneder. De hadde blant annet gått til innkjøp av en traktor som skulle sørge for at Åråsen var fri for snø, og planlagt treningskamper gjennom vinteren. Spillerne skulle heller ikke få sommerferie, siden lederne hadde meldt LSK opp til den europeiske turneringen Intertoto cup. Her skulle de få testet seg mot europeisk motstand, og holdt kampformen ved like imens de andre klubbene, utenom Start som også var påmeldt, hadde ferie.¹⁴⁹ Ved å kjøpe spillerne fri fra jobb 4 ganger i uken, og forlenge sesongen med 5 måneder er det tydelig at LSK skaffet seg et sportslig fortrinn som gjorde at de gikk helt til topps de neste årene. Klubbens sportslige suksess kombinert med den nevnte holdningsendringen hos den nye generasjonen av fotballedere gjorde at de andre toppklubbene og NFF etter hvert fulgte LSK sin utvikling.¹⁵⁰ Ledelsens ambisjon om å være i forkant av utviklingen, gjorde at de gikk i fronten for å bryte med den gamle motstanden mot profesjonalisering i norsk fotball. Amatøridealet hadde helt tydelig gått på bekostning av det sportslige nivået.

4.3.2.3 Joe Hooley

I 1976 vant derimot LSK bare ligaen med ett poeng over Mjøndalen på andreplass. I 1977, året de også slo Ajax, vant de mye mer overlegent.¹⁵¹ Før denne sesongen hadde lederne bestemt seg for at de ikke skulle la seriegullet bli et hvileskjær. Hoff mener tidligere storlag, blant annet Lyn

¹⁴⁷ Breim, 1975, s.25

¹⁴⁸ Aftenposten, 1976: 25

¹⁴⁹ Aftenposten, 1976: 19

¹⁵⁰ Goksøyr & Olstad 2002: 294

¹⁵¹ LSK endte åtte poeng over Bodø/Glimt på andreplass og vant cupgull da de slo samme lag i finalen på Ullevaal Stadion. (Isdal 1992: 107)

som på dette tidspunktet spilte i 1. divisjon, hadde gjort denne feilen.¹⁵² LSK-lederne sin ambisjon var tross alt at klubben skulle være i forkant av utviklingen, og for å få maks utbytte av profesjonaliseringen ansatte de engelskmannen Joe Hooley som ny trener på heltidskontrakt.¹⁵³ Joar Hoff, broren til Ivar Hoff, hadde trent laget fra 1973, og endte altså karrieren som LSK trener med seriegull i 1976. Til tross for Hoff sin suksess, ble han byttet ut med Hooley, og dette skapte reaksjoner.¹⁵⁴ Det skulle også vise seg at dagtidstreningene LSK hadde hatt suksess med året før, ble noe amputert da enkelte spillere ikke fikk fri fra jobb. De fikk derimot deltatt i Intertoto cup også denne sommeren.¹⁵⁵ Tom Lund forteller om en ny treningshverdag under Hooley. Joe Hooley hadde ifølge Lund ambisjoner om at LSK skulle bli best, ikke bare i Norge, men også i Europa. Ambisjonene ble altså hevet til et nytt nivå da engelskmannen kom til Åråsen. Hooley var ekstremt opptatt av detaljer og brukte mye av treningene til å terpe på dødballsituasjoner. Bakgrunnen for dette var en analyse som sa at 50% av mål i fotball kom fra dødballer.¹⁵⁶ LSK fikk betalt for terpingen, og etter seks serierunder hadde 11 av LSK sine 17 mål, blitt scoret på dødball. Alle disse var slått av Tom Lund.¹⁵⁷ Vitenskapeliggjøringen, og bruken av tall og statistikk i fotballen som Hooley sto for, var under utvikling i Norge, og trenere som Nils Arne Eggen og Egil «Drillo» Olsen, var i gang med å utvikle et forskningsmiljø ved Norges idrettshøgskole.¹⁵⁸ Vitenskapeliggjøringen og resultatene av denne forskningen skulle derimot ikke omfavnes av hele fotball-Norge før 1990-tallet, da Nils Arne Eggen gjorde Rosenborg til Norges klart beste lag og til en maktfaktor i Europa, og «Drillo» tok landslaget til to verdensmesterskap på rad.¹⁵⁹ Det kan altså sies at LSK-lederne var i forkant av utviklingen også på dette feltet, da de turte å satse på Joe Hooley. Ansettelsen av engelskmannen førte som nevnt til LSK sin beste sesong gjennom tidene, og klubben hadde befestet sin status som landets beste, kun fire år etter at de hadde spilt i 2. divisjon. Suksessen til LSK kom altså som resultat av at lederne turte å være i forkant av utviklingen og bryte med gjeldende verdier, ved å signere

¹⁵² Hoff 1977: 43

¹⁵³ Aftenposten, 1976: 25

¹⁵⁴ Haaland 1982: 122

¹⁵⁵ Isdal 1992: 107

¹⁵⁶ Haaland 1982: 122-125

¹⁵⁷ Haaland 1982: 126

¹⁵⁸ Fidjestøl 2020: 146

¹⁵⁹ Goksøyr & Olstad 2002: 268

stadig bedre spillere, og ved å bli første klubb i Norge til å drive halvprofesjonelt. Denne satsingen krevde selvsagt økonomiske ressurser. Så hvordan fikk LSK disse ressursene?

4.4 Økonomisk grunnlag for suksessen

Som nevnt har næringsgrunnlag vært en viktig forutsetning for at klubber har lyktes i Norge.¹⁶⁰ På 1970-tallet startet som nevnt næringslivet å involvere seg mer aktivt inn i fotballen som sponsorer. Selv om næringslivets rolle fortsatt var beskjeden, så flere bedrifter at idretten kunne gi god eksponering. Dette har sammenheng med at publikumstallet på norske fotballstadioner økte utover 70-årene.¹⁶¹ Eksponeringen ble som nevnt begrenset, spesielt av at NRK fortsatt hadde monopol på kringkasting, og forsøkte å hindre for stor kommersialisering av fotballen. I tillegg sørget NFF for at lite norsk fotball ble sendt på tv, siden de fryktet publikumssvikt på arenaene om publikum heller kunne se kampene hjemme.¹⁶² Mesteparten av klubbenes inntekter ble som nevnt fortsatt frembrakt på hjemmekampene. Den viktigste funksjonen det lokale næringslivet hadde for LSK og andre klubber, var fortsatt å tilby arbeid for amatørspillerne. Som nevnt var det steder med mye tertiærnæring som hadde de beste forutsetningene på 70-tallet, og som senter for service- og handels-næringer i Skedsmo var Lillestrøm et slikt sted. Einar Krokan vektlegger også viktigheten av byens beliggenhet, spesielt med tanke på at de var nærme Oslo. Det at LSK sin suksess var utrolig med tanke på at klubben kom fra en liten plass, mente han var feil. Regnet man med hovedstaden lå Lillestrøm tross alt i et område med et innbyggertall større enn Bergen og Trondheim kombinert.¹⁶³ Med tanke på arbeid for spillere kan dette ha vært spesielt viktig i 70-årene, da Skedsmo kommune fikk merke konsekvensene av de økonomiske nedgangstidene utløst av oljekrisen i 1973. Spesielt etter opprykket da LSK begynte å sikte seg inn på å signere spillere av et høyere kaliber, gjerne med landslagsambisjoner, var nærheten til hovedstaden også en fordel. De som hadde ansvar for landslagsuttak, bodde gjerne i eller rundt Oslo.¹⁶⁴ Siden lite norsk fotball gikk på NRK, så de naturligvis oftere lag som LSK, Vålerenga fra Oslo og Strømsgodset fra Drammen, enn for eksempel Brann fra Bergen eller Bodø/Glimt fra Bodø. Ifølge Hoff var dette også et viktig argument da de forhandlet med gode spillerne.¹⁶⁵

¹⁶⁰ Behandlet på side 6

¹⁶¹ Goksøy & Olstad 2002: 350

¹⁶² Goksøy & Olstad 2002: 338-339

¹⁶³ Stokstad 2013: 55

¹⁶⁴ På denne tiden var det en uttakingskomite, og ikke landslagstreneren, som bestemte hvem som skulle representere landslaget.

¹⁶⁵ Stokstad 2013: 39

LSK ble også sponset av lokalt næringsliv, selv før de rykket opp. Ivar Hoff forteller om at han og Tom Lund tegnet et kampprogram i 1971 og dermed gikk til ulike bedrifter i byen for å skaffe annonser til programmet. De fikk dermed annonseinntekter fra lokalt næringsliv. Senere fikk LSK en avtale med den lokale Honda-forhandleren, og grunnet klubbens status i byen var dette ifølge Hoff svært god markedsføring for Honda.¹⁶⁶ Det sterke emosjonelle båndet mange i Lillestrøm hadde til LSK gjorde det altså enklere å skaffe sponsorinntekter. For en lokal bedrift var det naturligvis gunstig å bli forbundet med byens fremste varemerke. Klubbens status lokalt kan også ha forenklet prosessen med å overtale spillernes arbeidsplasser til å gi dem fri da LSK skulle drive halvprofesjonelt som første klubb i Norge, som nevnt mot kompensasjon. Siden enkelte spillere ikke jobbet i Lillestrøm bør en nok ikke legge for stor vekt på dette. Den viktigste grunnen til profesjonaliseringen var nok ikke bare velvilje fra arbeidsgivere, men økonomiske ressurser LSK kunne bruke til å kjøpe spillerne fri.

Disse økonomiske ressursene fikk LSK til en viss grad fra sponsorer, men det viktigste inntektsgrunnlaget var som nevnt fra kampene, blant annet fra bilettinntekter. Ettersom LSK fikk mer sportslig suksess i 70-årene ble interessen stor, og den sterke lokalpatriotismen i byen, ble vekket for alvor. De nevnte utbyggingene av Åråsen som ble nødvendig da klubben startet klatringen mot eliten er et bevis på dette. I opprykksåret 1973, var engasjementet så stort at de satte opp radiooverføringer av lagets bortekamper på Åråsen. Einar Krokkan minnes da hele 1500 personer møtte opp på Åråsen for å lytte til bortekampen mot Brumunddal dette året.¹⁶⁷ Tilskuertallet var på sitt høyeste 6000 i 1974, da LSK som nevnt fortsatt var i 1. divisjon. Dette var i kampen mot Lyn og 6000 tilskuere var godt over snittet for Eliteserien dette året, som lå på omtrent 5500 tilskuere per kamp.¹⁶⁸ Gjennomsnittet på Åråsen var derimot noe lavere, med 3000 tilskuere, altså lavere enn snittet for øverste nivå.¹⁶⁹ Som nevnt bygde LSK, ved hjelp av frivillige som jobbet dugnad, ut Åråsen ytterligere for å bli klare for Eliteseriespill igjen. Den sportslige suksessen førte også til flere tilskuere for LSK, og i slutten av mai 1976 var LSK det laget som til sammen hadde trukket tredje flest tilskuere, kun slått av Brann og Viking. Både Brann og Viking hadde til forskjell fra LSK arenaer som kunne ta over 10 000 tilskuere, imens

¹⁶⁶ Hoff 1977: 81

¹⁶⁷ Stokstad 2013: 54

¹⁶⁸ Goksøyr & Olstad 2002: 350

¹⁶⁹ Aftenposten, 1974: 28

Åråsen kunne ta litt i overkant av 8000.¹⁷⁰ Brann eide i likhet med LSK også sitt eget anlegg, med de økonomiske fordelene det innebar.¹⁷¹ LSK fylte Åråsen flere ganger dette året, noe som er imponerende med tanke på at den kunne huse godt over halvparten av Lillestrøms befolkning.¹⁷² Lokalpatriotismen, og det følelsesmessige båndet mange i Lillestrøm hadde til både klubben og Åråsen var som nevnt sterkt og det førte til inntekter LSK kunne bruke på å signere bedre spillere, og kjøpe dem fri fra jobb. Hoff regnet med at de brukte omtrent kr.150 000 på spillerkjøp fra rundt 1973, og mente klubben tjente inn disse pengene ved at den sportslige suksessen spillerne ga, førte til flere tilskuere på kampene.¹⁷³ Ut fra tallene over virker dette troverdig. Engasjementet rundt klubben var viktig for at LSK kunne nå toppen igjen, men ikke unik, og tradisjonsrike klubber som Brann fra Bergen, og Viking fra Stavanger som frem til da hadde vært 70-tallets dominerende klubb, trakk flere tilskuere og fikk derfor sannsynligvis større inntekter fra hjemmekampene sine. LSK fikk også inntekter av å ha en supporterklubb.¹⁷⁴ Hoff fremhever viktigheten av LSK sin supporterklubb, men på dette området var det Brann som hadde vært foregangsklubb.¹⁷⁵ Inntektene fra lokalt næringsliv og tilskuerne, og forholdet LSK hadde til næringslivet la altså et viktig grunnlag for suksessen. Det var derimot ikke unikt for LSK å ha disse inntektskildene.

4.5 Brutte tradisjoner og lokalpatriotismen

De viktigste årsakene for klubbens eksplosive utvikling var dermed ikke bare tilgangen på disse økonomiske ressursene. Det unike med LSK var de aktørene som fikk bruke disse ressursene, og måten de gjorde det innenfor de kulturelle forholdene som preget LSK. «LSK-mafiaen» var en del av den nye generasjonen med fotballedere, og var ikke like sterkt bundet til de kulturelle forholdene som hadde preget norsk fotball da de inntok styrerommet i LSK. Siden klubben fikk de nødvendige økonomiske ressursene, kunne de dermed hente spillere og profesjonalisere da de tok avstand fra den tradisjonelle klubbdriften i LSK. At majoriteten av de nye lederne kom utenfra gjorde det nok lettere for dem å endre strategien, da de ikke hadde samme emosjonelle tilknytning til LSK som mange andre i Lillestrøm. På den andre siden var disse emosjonelle

¹⁷⁰ Aftenposten, 1976: 25

¹⁷¹ Goksøyr & Olstad 2002: 285

¹⁷² Aftenposten, 1976: 24

¹⁷³ Hoff 1977: 62

¹⁷⁴ På 1970-tallet oppsto det slike rundt enkelte klubber, og disse var gjerne økonomisk underlagt fotballklubbene. Supporterklubbene skaffet klubben penger ved å selge blant annet supporterutstyr, og skapte god stemning på kampene. (Goksøyr & Olstad 2002: 123)

¹⁷⁵ Hoff 1977: 79

båndene også helt nødvendig for at de skulle lykkes. De ga klubben inntekter i form av høye tilskuertall på Åråsen, og gjorde at klubben kunne beholde sin aller viktigste aktør i denne perioden, nemlig Tom Lund. At Tom Lund aldri dro fra LSK skyldes både hans personlighet og de sterke båndene han hadde til LSK og Lillestrøm. Tom Lund sin status og gjorde at lederne kunne tiltrekke seg gode spillere. Kombinert med profesjonaliseringen, ga dette LSK et sportslig fortrinn, og klubben kunne derfor gå fra å spille i 2. divisjon i 1973 til å være Norges beste klubb i 1977. Uten Tom Lund er det usannsynlig at dette hadde vært mulig. Fotballens amatørstatus, og næringslivets beskjedne rolle i fotballen gjorde som nevnt at avstanden den økonomiske avstanden mellom 2. divisjon og Eliteserien var relativt liten. Likhetsidealene tilsa at materielle forhold som lokalt næringsliv ikke skulle ha for stor betydning, og dette faktumet hadde også gjort veien opp kortere for LSK. LSK ble derimot en pådriver for å endre dette ved blant annet å innføre non-amatør. De to neste tiårene skulle disse endringene komme, og det samme skulle fotballklubbens forutsetninger for å lykkes.

5 Norsk fotball og samfunn på 1990-tallet: Stabæk sin historiske kontekst

Som vi har sett ble LSK sin oppgangstid preget av mentalitetsendring i samfunnet og interessekonflikter. Krefte som ønsket å forsvare gamle idealer og verdier sto fortsatt sterkt i store deler av 1970-tallet, og sørget for at de største og mest radikale endringene både i fotballen og samfunnet måtte vente. Denne motstanden mot radikale endringer, viste seg å ikke stå i stil med de virkelige økonomiske forholdene i fotballen, og LSK som ønsket å være i forkant av utviklingen tok fordel av dette. De ble som beskrevet også pådrivere for endringen. Tiden var inne for at flere av disse radikale endringene skulle komme, både før og under Stabæks «fotballeventyr». Den store pengebruken i fotballen som tidligere hadde virket urealistisk, og ikke hadde vært kulturelt akseptert, skulle bli muliggjort. Med en stadig sterkere norsk økonomi drevet av oljeinntekter, og færre statlige reguleringer som førte til større spillerom for markedskrefter og rike privatpersoner. Så hvilke strukturelle forhold måtte aktørene i Stabæk forholde seg til fra satsingen startet i 1990 til klubben vant cupgull i 1998?

5.1 Oppløsningen av kringkastingsmonopolet: En ny økonomisk virkelighet

Som nevnt var en av de største hindringene for kommersielle interesser i fotballen, og dermed muligheten for mye større inntekter for både forbundet og klubbene, kringkastingsmonopolet til

NRK. Siden NRK ikke var reklamefinansiert, og den eneste kringkasteren på norsk TV og radio, var det svært begrenset hvor mye eksponering sponsorer fikk ved å inngå avtaler med klubber og forbund. Den nevnte høyrebølgen, som blant annet var resultat av befolkningens ønske om mindre regulering og mer økonomisk frihet, kulminerte derimot i 1981 da Høyre vant valget med bortimot 32% av oppslutningen. De borgerlige kunne nå danne flertallsregjering.¹⁷⁶ Noe av det første den nye regjeringen gjorde var å annonsere at kringkastingsmonopolets tid var omme. Ny medieteknologi gjorde at flere hadde muligheten til å drive med kringkasting. Norskproduert reklamefinansiert fjernsyn skulle derimot ikke ta ordentlig av før 1988, da TV Norge som den første norske reklamefinansierte kanalen gikk på luften. På denne tiden var det ingen selvfølge at det ville være lønnsomt å drive kommersielle norske tv-kanaler, men med kraftig vekst og en reklameomsetning på rundt kr. 100 millioner i 1990 viste TVNorge at det kunne være det.¹⁷⁷ Svenskeide TV3 etablerte seg også som kommersiell kanal, men denne kanalen tok med seg reklameinntektene ut av landet. At internasjonale kanaler skulle ta reklameinntektene ut fra Norge, ble et viktig argument for at den sittende Arbeiderpartiregjeringen, lyste ut konsesjon til en riksdekkende reklamefinansiert kanal med privat eierskap i 1991. TV2 gikk dermed på lufta den 5. september 1992.¹⁷⁸ Media ble altså stadig mer kommersialisert fra starten av 1980-tallet som konsekvens av at kringkastingsmonopolet ble oppløst. Dette førte naturligvis til at reklamebransjen også vokste kraftig på 80-tallet.¹⁷⁹ At det var en arbeiderpartiregjering som gikk inn for etableringen av TV2, er også et godt eksempel på hvordan den politiske opinionens syn på markedskreftenes posisjon i det norske samfunnet hadde endret seg. Det var tydelig at markedskreftenes inntog var uunngåelig, også i media. Hvilke konsekvenser hadde dette for fotballen?

Retten til å kringkaste ble den viktigste drivkraften til fotballens økonomiske vekst på 1980- og 1990- tallet. Et gjensidig trekantforhold mellom fotballen, næringsliv og reklamefinansiert media skulle utvikle seg i denne perioden, særlig etter etableringen av TV2 i 1992. Disse tre partene hadde økonomiske interesser av å samarbeide. NFF kunne nå selge fotball som produkt til TV-kanalene. TV-kanalene innså at fotballens popularitet ville tiltrekke seere, og større reklameinntekter om de hadde senderrettighetene. Næringslivet ble trukket til den TV-sendte

¹⁷⁶ Furre 2000: 253

¹⁷⁷ Bastiansen & Dahl 2019: 331

¹⁷⁸ Bastiansen & Dahl 2019: 334-336

¹⁷⁹ Furre 2000: 272

fotballen siden den førte til stor eksponering, og både NFF og klubbene kunne tiltrekke seg sponsorer. I 1990 var NRK fortsatt den eneste seriøse aktøren for fotballen på TV-markedet, men i tiåret som hadde gått ble de nødt til å tilpasse seg da frislippet gjorde det tydelig at media i framtiden ville være preget av kommersielle interesser. Det tydeligste eksemplet var i 1981 da NFF fikk tillat reklame over alt på draktene. Denne dereguleringen kunne derimot ikke gjennomføres uten kamp. I forkant av cupfinalen i 1980, ble det klart at LSK skulle spille med en stor reklame for sponsoren deres K-bank foran på drakten. Dette reagerte NRK på, og krevde at LSK skulle spille uten reklamen, hvis ikke truet de med at finalen ikke ville bli sendt på TV.¹⁸⁰ Til tross for at K-bank var villige til å trekke reklamen, sto LSK på sitt, med både NFF og resten av toppfotballen i ryggen. Einar Krokan, som nå var fotballformann i LSK, sin uttalelse til Aftenposten er et tydelig bilde på hvordan LSK var blitt en pådriver for ønsket om kvalitetsheving i norsk fotball gjennom profesjonalisering og kommersialisering. «Samtlige fotballklubber står bak oss i denne saken, og vi oppfatter oss bare som sverdet som blir brukt i denne striden.»¹⁸¹ NRK tapte til slutt striden og ble nødt til å godta reklame over alt på draktene fra 1981.

Det nevnte trekantforholdet ble etter hvert mer innbringende, spesielt ettersom TV2 kom på banen, og dette førte til at NFF sine inntekter fra salg av rettighetene til å sende fotball økte.¹⁸² Det ble altså tydelig at fotballen var i ferd med å bli et svært lukrativt kommersielt produkt, som TV spilte en viktig rolle i å skape interesse rundt. Til forskjell fra tiden for LSK sin utvikling på 70-tallet, ble det næringslivet en mer aktiv part i den norske fotballen på 1980- og 90-tallet. De raskt økende inntektene til NFF og klubbene som resultat av kommersialiseringen, skulle også føre til endring i spillernes hverdag. Det skulle raskt vise seg at full profesjonalisering av fotballen ikke var så urealistisk som tidligere antatt. Ambisjonsnivået på veiene av norsk fotball skulle også øke kraftig som resultat av de nye materielle forholdene, og utviklingen ellers i samfunnet.

¹⁸⁰ Aftenposten, 1980: 1

¹⁸¹ Aftenposten, 1980: 20

¹⁸² I 1990 betalte NRK 3,075 millioner kroner for rettighetene til å sende norsk fotball. Da TV2 kom inn som en ny seriøs konkurrent, kunne NFF presse opp prisene på senderrettighetene. I 1998, blant annet som resultat av at landslaget kvalifiserte seg til sitt andre VM på 4 år, var prisen på 32 millioner kr. Dette førte til at NRK og TV2 måtte gå sammen for å kjøpe rettighetene. (Goksøyr & Olstad 2002: 341-342)

5.2 Jappetid og optimisme

I tillegg til kringkastingen ble også andre deler av økonomien deregulert på 1980-tallet. Kredittmarkedet hadde vært strengt regulert i Norge. Statsbanken hadde tidligere tilbydd mesteparten av lånene som ble gitt, med lav rente. Tankegangen bak denne ordningen var for eksempel at kommuner eller bedrifter stilte seg i kø, og staten valgte ut hvem som skulle få lavrentelån. Dermed kunne staten på denne måten styre samfunnets ressursbruk etter sosiale og politiske mål. Private utlånere var veldig strengt regulert. Denne reguleringen hadde vært en sentral del av samfunnsstyringen under epoken for den «sosialdemokratiske orden». Som nevnt var denne epoken, ifølge Furre over, og befolkningen, kommuner og bedrifter ønsket mer økonomisk frihet.¹⁸³ Dereguleringen av kredittmarkedet startet mot slutten av 1970-tallet, men det var først på 80-tallet at de private bankene virkelig fikk friere tøyler. Dereguleringen kombinert med at de internasjonale konjunktorene snudde i 1983 etter nedgangstidene, gjorde at privat forbruk gikk opp omtrent 20% på 3 år. I tillegg til disse dereguleringene hadde staten innført skattefordeler ved aksjesparing, siden man tenkte dette ville føre til at risikovillig kapital ble spyttet inn i næringslivet. Aksjemarkedet fikk dermed parallelt med kredittsektoren et stort oppsving etter 1983. Tiden som fulgte kalles i dag jappetiden. Dette navnet kommer etter jappene som var betegnelsen på nyrike personer, som oftest menn, som hadde tjent seg rike på for eksempel aksjemarkedet, og gjerne likte å vise frem dette med synlig forbruk. Jappetiden varte frem til 1986 da nye internasjonale lavkonjunkturer førte til et stort fall i oljeprisene. Det høye forbruket de foregående årene skulle dermed straffe seg, ettersom arbeidsledigheten økte helt opp til 5% i 1989, og man fikk en bankkrise på starten av 1990-tallet, som gjorde at staten måtte inn med en stor krisepakke for å redde de største private bankene.¹⁸⁴

Til tross for problemene som fulgte var jappetiden et tegn på den store framtidsoptimismen som rådet i Norge, spesielt som en konsekvens av de økte oljeinntektene, og troen på det frie markedet. Tanken var at et mindre regulert marked ville føre til mer økonomisk vekst, og dette ville skape flere arbeidsplasser og ellers komme samfunnet til gode. De økte forskjellene mellom folks inntekt og levestandard var tenkt å skape en dynamikk, av blant annet insentiver, som ville

¹⁸³ Furre 2000: 271

¹⁸⁴ Mye av forbruksøkningen under «jappetiden» var lånefinansiert, og de private kredittforetakene konkurrerte om å skaffe seg lånekunder. Dette var en viktig årsak til bankkrisen. Boligmarkedet var også blitt deregulert på denne tiden og flere satt på store formuer som et resultat av dette. (Furre 2000: 280-284)

drive utviklingen fremover.¹⁸⁵ Likhetsidealene som hadde stått så sterkt både i det norske samfunnet og den norske fotballen var altså i ferd med å svekkes. Framtidsoptimismen under jappetiden, og etter at veksten tok seg opp da de internasjonale konjunktorene og oljeprisene igjen steg etter 1993, var også svært tydelig i norsk fotball mot slutten av 1980-tallet.¹⁸⁶ NFF la frem nye prosjekter for å forbedre kvaliteten på norsk fotball. En av disse var prosjektet «Norsk fotball mot år 2000», som ble lansert i 1986. Målsetningene for prosjektet var ikke beskjedene, Norge skulle bli blant verdens beste fotballnasjoner. Troen på at dynamikken skapt av økte forskjeller ville stimulere økonomien, gjorde seg også gjeldende i fotballen da NFF åpnet for økonomisk differensiering i 1988. Rosenborg og Lillestrøm ble valgt ut til å bli lokomotiver for norsk fotball i Europa. Dette innebar at disse klubbene skulle få større økonomisk støtte enn resten. Lokomotivenes suksess skulle gi inntekter som gjennom spillerkjøp fra mindre norske klubber, skulle komme hele den norske fotballen til gode.¹⁸⁷

Optimismen på veiene av norsk fotball ble ikke mindre da det norske landslaget utførte en bragd av de helt sjeldne, og kvalifiserte seg til fotball-VM i 1994. At Norge kvalifiserte seg for første gang på nesten 60 år, var i seg selv imponerende. At de hadde sikret seieren i sin kvalifiseringsgruppe, der motstanderne var langt mer meriterte fotballnasjoner som England, Nederland og Polen, ble nærmest sett som et mirakel.¹⁸⁸ I tillegg til suksessen på fotballbanen, økte den norske oljeutvinningen, og inntektene fra denne næringen, kraftig i løpet av 1990-tallet.¹⁸⁹ Norge var altså blitt et rikt land, som var mer tilpasset næringslivets interesser, i løpet av 1980- og 1990-tallet. I tillegg gjorde Norge seg bemerket internasjonalt, både på og utenfor fotballbanen. En konsekvens av dette ble altså en stor framtidstro, med tilhørende ambisjoner både i fotballen og ellers i samfunnet.

5.3 Profesjonaliseringen av norsk fotball

I likhet med mentalitetsendringen i samfunnet, som gjorde at likhetsidealene ble mindre viktige for folk, ble også disse idealene mindre viktige for fotballens ledere. Flere ønsket å heve

¹⁸⁵ Furre 2000: 301

¹⁸⁶ I de fire årene fra 1994 til 1998 gikk arbeidsledigheten i Norge fra 5,9% til 3,2% som var i særklasse i Europa. Veksten i oljeprisene ga store overskudd på statsbudsjettet spesielt etter 1995. (Furre 2000: 312)

¹⁸⁷ Goksøy & Olstad 2002: 186-187

¹⁸⁸ Norge som tidligere hadde vært vant til å kjempe mot lag som Island og Færøyene om å unngå sisteplassen i kvalifiseringspuljen, hadde nå kvalifisert seg ved å blant annet slå stormaktene England og Nederland hjemme på Ullevaal stadion. (Fidjestøl 2020: 244)

¹⁸⁹ I en periode på 1990-tallet var det kun Saudi Arabia som eksporterte mer olje enn Norge. (Furre 2000: 317)

kvaliteten på norsk fotball, og LSK-lederne hadde vært pådrivere for dette da de profesjonaliserte og foreslo innføringen av non-amatør ordningen på Fotballtinget. I tillegg hadde de som nevnt vært pådrivere for at klubbene skulle få tilgang på større kommersielle inntekter. Mer konservative fotballedere som Einar Jørum og Nicolai Johansen hadde som forklart innehatt de viktigste maktposisjonene, og vært med å hindre de mest radikale endringene på 1970- tallet. Eldar Hansen, som gjennom ressurskomiteen hadde lansert muligheten for non-amatør i 1976 ble en representant for den nye generasjonen fotballedere, som «LSK-mafiaen» også var en del av. Hansen erstattet Jørum som fotballpresident i 1980. I 1983 ga også Nicolai Johansen seg som generalsekretær, de tydeligste forsvarerne av likhets- og amatøridealene i fotballen var nå byttet ut med ledere som ikke så profesjonalisering og kommersialisering som en trussel. Kommersialiseringen ble, både av forbund og klubber, nå heller sett som et mulig middel til å skaffe nødvendige økonomiske ressurser for å utvikle norsk fotball og innfri ambisjonene nevnt ovenfor.¹⁹⁰ Idealene om at motivasjonen for å spille ikke skulle være noen annen en for glede og dannelsen, og ikke for økonomisk vinning, ble altså trumfet av helt nye ambisjoner, som å forbedre prestasjonene og kvaliteten på norske klubber og landslag.

Med en stadig sterkere norsk økonomi og økte kommersielle inntekter til fotballen, ble det etter hvert også tydelig at de økonomiske forholdene i Norge ikke lenger var så dårlig egnet for profesjonell fotball.¹⁹¹ I 1984 endret altså NFF norsk fotball sin status til non-amatør. Lederne forsto at økonomien under bordet var større enn den over, og etter LSK sin suksess med kompensering av tapt arbeidsinnsats hadde flere klubber fulgt etter. Ved å innføre non-amatør, formaliserte derfor forbundet bare allerede eksisterende forhold. Spørsmålet om full profesjonalisering handlet nå ikke lenger om ideologi, men om det var lønnsomt og hensiktsmessig. Den økonomiske utviklingen gjorde at det nå bare var et spørsmål om tid, og blant annet grunnet fotballens økte kommersielle inntekter fant tinget det hensiktsmessig å tillate profesjonell fotball i 1991. En del spillere kunne nå bli heltidsutøvere, og dermed legge vekk lønnsarbeid på siden. Det ble stor konkurransen mellom klubbene om å tiltrekke seg de beste spillerne, og lønnsveksten for norske spillere ble derfor stor utover 1990-tallet. Profesjonaliseringen var selvsagt en stor fordel for de største og beste klubbene med de største inntektene, fra blant annet sponsorer og billettsalg. Lokomotivet Rosenborg økte

¹⁹⁰ Goksøy & Olstad 2002: 355

¹⁹¹ Furre 2000: 279

gjennomsnittsinntekten på sine spillere fra kr. 220 000 i 1992, til kr. 1,5 millioner i 1999. Rosenborg er ikke et helt representativt eksempel siden de stadig kvalifiserte seg til den europeiske turneringen Champions League, der de kommersielle inntektene var mange ganger større enn de man fikk ved kun delta i Eliteserien.¹⁹² De er derimot et godt eksempel på at toppklubbene som over tid presterte godt fikk tilgang til de største kommersielle inntektene, og dermed kunne lønne spillerne sine bedre enn klubber med mindre suksess. Dette førte til at avstanden mellom toppfotballen og klubber lenger ned i divisjonssystemet ble stadig større.¹⁹³ Som nevnt ble slike økonomiske forskjeller stadig mer kulturelt akseptert ellers i samfunnet og i fotballen, i løpet av 1980-tallet.

Likhetsidealet i idretten, som blant annet Asbjørn Halvorsen hadde utviklet seriesystemet på bakgrunn av i etterkrigstiden, var for lengst lagt på hyllen. Solidariteten med de svake, og likhetsidealene både i fotballen og ellers i samfunnet, hadde måttet vike for ønsker om økonomisk frihet og bedre prestasjoner. Fotballen kunne ikke lenger sies å være standardisert slik at alle klubber ved hjelp av hardt arbeid kunne nå toppen. Spillerne fikk økonomiske motiver, blant annet på bekostning av lokal tilhørighet og klubblojalitet. Hadde man ikke tilgangen på de nødvendige økonomiske ressurser ble det derfor svært vanskelig å samle et lag som skulle kunne konkurrere i toppfotballen.

5.4 Det frie markedet og Bosman-dommen

At Rosenborg kunne tiltrekke seg spillere med høye lønninger, var blant annet på grunn av de store inntektene de hadde fått gjennom å konkurrere i Champions League. I et nasjonalt perspektiv kan man derfor si Rosenborg var på toppen av næringskjeden, men det skulle bli tydelig på 1990-tallet at man ikke bare kunne se fotballen i et nasjonalt perspektiv.

Kommersialiseringen gjorde at fotballen som underholdningsprodukt ble mer verdt. NFF kunne dermed selge senderrettigheten for den norske fotballen til NRK og TV2 for hele kr. 32 millioner i 1998.¹⁹⁴ Det var derimot ikke bare i Norge at klubbene og forbundet fikk større inntekter fra salg av senderrettigheter. I et europeisk perspektiv var prisen NRK og TV2 måtte betale som lommerusk å regne. Da den engelske fotballens øverste divisjon ble endret og omdøpt til Premier League i 1992, ble senderrettighetene solgt for svimlende 304 millioner pund. Som en

¹⁹² Goksøy & Olstad 2002: 268

¹⁹³ Goksøy & Olstad 2002: 307

¹⁹⁴ Goksøy & Olstad 2002: 341-342

konsekvens av de store forskjellene i inntekter fra senderrettigheter og deltakelse i Champions League, ble de økonomiske forskjellene mellom de fem største europeiske fotballnasjonene og resten, stadig større. Disse fem var England, Spania, Frankrike, Italia og Tyskland.¹⁹⁵

Klubber i Norge og andre mindre fotballnasjoner som Danmark, Sverige og Belgia, fikk rollen som «råvareleverandører» til de mest pengesterke ligaene. Dette hadde direkte sammenheng med at de Europeiske landenes økonomier ble tettere tilknyttet hverandre på 1990-tallet. Etter Berlinmurens fall i 1989, og den kalde krigens slutt, endret de utenrikspolitiske rammene seg drastisk. Kapitalismen hadde seiret over kommunismen, og troen på markedskreftene både i Norge og ellers i Europa var som nevnt større enn noensinne. Som et resultat av dette satt EU i gang vedtakene som skulle skape et indre europeisk marked, basert på «de fire frihetene». Det skulle være fri flyt av varer, tjenester, kapital og arbeidskraft innenfor unionen. Norge skrev under på EØS avtalen i 1994, noe som ga Norge tilgang til det «Indre markedet».¹⁹⁶ For at Norge skulle tilpasses dette frie markedet måtte den norske økonomien tilpasses på måter som gikk på bekostning av de gamle utjevningssidealene.¹⁹⁷ Tanken om et høyt skattenivå for de med høyest inntekt i samfunnet ble blant annet satt under press som et resultat av det frie europeiske markedet. Konkurransen innenfor dette markedet førte til at flere ønsket lavere skattetrykk for de med høy inntekt, blant annet for at kvalifisert arbeidskraft ikke skulle flytte ut av landet.¹⁹⁸ Opprettelsen av det frie europeiske markedet, og Norges innlemmelse i dette, skulle fra 1995 få direkte konsekvenser for fotballklubber, både i Norge og ellers i Europa.

Klubbenes makt i den nevnte næringskjeden av europeiske klubber, skulle svekkes da Bosmandommen falt i 1995.¹⁹⁹ Som nevnt tidligere var kontraktsystemet i Norge tilpasset klubbenes interesser, og selv om en spillers kontrakt var utgått måtte kjøpende klubb betale overgangssum

¹⁹⁵ I 2003 hadde forskjellene utviklet seg såpass at, de fem store nasjonene fikk 80% av de samlede inntektene i europeisk fotball. De 46 andre medlemslandene av den Europeiske Fotballorganisasjonen, (UEFA) måtte altså ta til takke med de resterende 20%. (Goldblatt 2006: 689-690)

¹⁹⁶ Furre 2000: 344-346

¹⁹⁷ Offentlige utgiftene kuttet med nesten 6%, mer enn i noen andre europeiske land, til fordel for mer privatisering. I tillegg til at det fra før var store offentlige utgifter i Norge, hang dette også sammen med at den stadig rikere middelklassen stilte strengere kvalitetskrav til, og krav om større valgfrihet i for eksempel helsetjenester. Tanken var at private aktører ville føre til effektivisering, kvalitetsøkning og større variasjon. (Furre 2000: 330-332)

¹⁹⁸ Furre 2000: 313

¹⁹⁹ Da den belgiske spilleren Jean-Marc Bosman sin kontrakt med den belgiske klubben RFC Liege hadde gått ut, tilbydde den franske klubben Dunkirk Bosman en forbedret kontrakt. Da Dunkirk ikke klarte å innfri overgangssummen den belgiske klubben krevde, falt overgangen sammen og RFC Liege kuttet Bosmans lønn med 75%. (Brand 2015)

for spilleren. Med Bosman-dommen kom den Europeiske Domstolen frem til at denne ordningen var i strid med det frie markedets prinsipper og Europeisk lov.²⁰⁰ Konsekvensen av Bosman-dommen ble at spillerne fikk større makt og bedre forhandlingskort på bekostning av klubbene. Hvis en spiller for eksempel ikke var fornøyd med lønnen sin, men bare hadde et år igjen av kontrakten, kunne han true med å sitte ut kontraktstiden og dermed gå gratis, med mindre han enten ble solgt eller gitt høyere lønn. Fotballen ble altså ikke gitt noe unntak, fra resten av næringene innenfor det frie markedet. Fotballklubber hadde for alvor fått status som forretningsforetak, og spillere som arbeidskraft. Spillerne hadde også gått fra å være dannelsesobjekter, til å bli investeringsobjekter.²⁰¹ I likhet med en helt vanlig arbeidstaker i en hvilken som helst bedrift, kunne ikke spillerne forventes å vise noen større lojalitet til sin arbeidsgiver, enn for eksempel en jurist som fikk et godt tilbud fra et annet advokatkontor. I 1995 ble til og med spillere i toppfotballen organisert i fagforeningen NISO. Yrket fotballspiller, var altså blitt fagorganisert i likhet med de fleste andre yrkesgrupper. De klubbene med størst økonomiske muskler både innad i Norge og i Europa kunne, spesielt etter 1995, tiltrekke seg de beste spillerne uten at de mindre klubbene hadde noen makt til å beholde de. Små norske klubber ble, råvareleverandører for de etablerte toppklubbene, og de norske toppklubbene fikk samme status i et europeisk perspektiv.²⁰² Som et resultat av at behovet for økonomiske ressurser for å lykkes økte, startet Eliteserierklubbene å jobbe for å kunne tjene mer på bekostning av klubber lengre ned i divisjonssystemet.²⁰³ Likhetsidealet i toppfotballen var blitt en saga blott mot slutten av tiåret, for Eliteserierklubbene handlet det nå utelukkende om å kunne heve kvaliteten i toppen av norsk fotball ved å øke omsetningen til sine forretningsforetak. Materielle forhold i form av økonomiske ressurser, fikk altså en enorm betydning i løpet av 1990-tallet. Ideen om en standardisert idrett, der alle klubber uavhengig av økonomiske ressurser skulle kunne lykkes var virket fjern.

Kommersialiseringen, med de påfølgende inntektene, og de nye overgangsbestemmelsene la grunnlaget for den nye fotballøkonomien. Veksten i denne økonomien var tydelig, og fra 1993 til

²⁰⁰ Goldblatt 2002: 692

²⁰¹ Goksøyr & Olstad 2002: 297

²⁰² Goksøyr & Olstad 2002: 302-305

²⁰³ Eliteserierklubbene etablerte «Stiftelsen til fremme av norsk fotball» i 1998. Målet til medlemsklubbene var på sikt å kunne selge TV-rettighetene selv, uavhengig fra NFF. Om dette ble realitet ville Eliteserierklubbene kunne sitte igjen med en mye større del av de økonomiske ressursene, på bekostning av bredden i norsk fotball. (Sæther, 1998, s.54)

1998 økte Eliterseriens omsetning fra 150 til 450 millioner kroner.²⁰⁴ De økte kravene til kapital, og utgiftene til mer profesjonell drift av klubbene, ikke minst til spillerlønninger, førte til at flere klubber havnet i en presset økonomisk situasjon. En av dem var Molde FK som havnet på tredjeplass i Eliteserien i 1990, men tross dette holdt klubben på å gå konkurs. Året etter ble som nevnt profesjonell fotball tillatt, og dette ville kreve økonomiske ressurser. Da forretningsmannen Kjell Inge Røkke dermed ønsket å kjøpe og redde klubben, var selvsagt dette ønskelig. Problemet var derimot at dette ikke var lovlig, og Moldes styreformann Sondre Kåfjord begynte, sammen med Røkke og en arbeidsgruppe, finne en løsning på problemet. Resultatet ble at Molde etablerte et aksjeselskap som en egen juridisk enhet på siden av idrettsforeningen.

Idrettsforeningen måtte forholde seg til idrettens regelverk og demokratiske verdier, blant annet ved at private eller kommersielle interesser ikke kunne ta fullstendig eierskap til en klubb. Aksjeselskapet trengte derimot ikke forholde seg til idrettens regelverk, og kunne tilpasse seg de kommersielle interessene, for å skaffe investorer og så mye kapital som mulig. Aksjeselskapet og idrettsklubben skulle så bli knyttet sammen, og den såkalte dualmodellen var et faktum. NFF godkjente også denne organisasjonsmodellen uten å nøle, den var tross alt et godt tiltak for å få inn mer kapital i idretten, men også som en økonomisk sikkerhet for klubbene.²⁰⁵ Det ble etter hvert tydelig for andre toppklubber at dualmodellen var den mest innbringende organisasjonsformen, om man ønsket å delta på den økonomiske veksten. I 2000 hadde 12 av 14 Eliteserieklubber opprettet et AS eller ASA som var knyttet til idrettsorganisasjonen.²⁰⁶ At klubbene opprettet aksjeselskaper er også et bilde på at de i større grad ble regnet som forretningsforetak. I tillegg hadde dette også en tydelig sammenheng med troen på økonomisk vekst i fotballen og ellers i samfunnet, og ambisjonen om at norsk fotball skulle bli blant de beste i verden. Mot slutten av 90-årene kjøpte noen av Norges rikeste investorer andeler i fotballklubbers aksjeselskaper, og hersket en tro om at fotballaksjenes verdi hadde potensiale til

²⁰⁴ Interessen for norsk fotball økte også, som man kunne se i publikumstillene som økte i tilnærmet like stor grad som omsetningen. (Goksøy & Olstad 2002: 355)

²⁰⁵ Kjell Inge Røkke kjøpte sammen med Bjørn Rune Gjelsten mesteparten av aksjene i Moldes aksjeselskap. Like etter inngikk Molde den til da største sponsoravtalen i Norge, med G-Sport som den gang var eid av Røkke, på hele 1,5 millioner kr. (Ahilan 2019: 46-48)

²⁰⁶ Goksøy & Olstad 2002: 352

å stige kraftig.²⁰⁷ Dette bidro også til den store omsetningsøkningen hos Eliteserieklassene i løpet av 1990-tallet.

Da Stabæk sin satsing startet i 1990, var NFF sitt budsjett omtrent 10 ganger større enn da LSK satset fra starten av 70-tallet, i all hovedsak grunnet kommersialiseringen. I løpet av den åtte-års perioden av Stabæks historie jeg skal ta for meg tredoblet budsjettene til NFF seg ytterligere, som nevnt grunnet dyrere senderrettigheter, men også ved hjelp av den mer markedsrettede organiseringen av toppklubbene.²⁰⁸ Fotballens økonomi vokste altså kraftig i denne perioden, og klubbens utgifter, spesielt til spillerlønninger, økte kraftig. For å dekke disse utgiftene ble det klart at bilettinntekter, som blant annet hadde vært LSK sitt viktigste inntektsgrunnlag på 70-tallet ikke ville være tilstrekkelig. Toppklubbene ville være avhengige av eksterne inntekter fra for eksempel næringsliv og investorer.²⁰⁹ Om man ikke hadde tilgang til slike inntekter ville det være svært vanskelig å gjennomføre en seriøs toppfotballsatsing på 1990-tallet. Tankene om at utenomsportslige materielle forhold ikke skulle ha noe å si for at en klubb skulle kunne oppnå suksess var lagt vekk. Så hvordan var de strukturelle forholdene i Stabæks hjemkommune Bærum? Kunne de danne grunnlaget for en toppfotballsatsing?

6 Bærum på 1990-tallet

Siden klubben ble stiftet, den 16 mars 1912, har Bærum vært Stabæks hjemkommune. Materielle forhold i form av økonomiske ressurser ble som nevnt svært viktige for fotballklubber på 1990-tallet. Så hva slags kommune var Bærum anno 1990? Kommunen hadde aldri hatt en fotballklubb i øverste divisjon før Stabæk klarte kunststykket i 1995, hva var årsakene til dette? Var det strukturelle forhold i Bærum kommune på 1990-tallet som gjorde Stabæks eksplosive utvikling i den stadig mer pengestyrte fotballen mulig?

6.1 En kommune i vekst

Bærum hadde i 1990, da Stabæks satsing begynte, 90 000 innbyggere.²¹⁰ I perioden mellom 1945 og 1960 var det spesielt stor befolkningsvekst, og ble det bygget hele 10 000 nye boliger i Bærum, flere enn noen annen kommune i landet.²¹¹ Drivkraften til denne veksten var innflytning

²⁰⁷ Henmo, 1998, s.41

²⁰⁸ Goksøyr & Olstad 2002: 17

²⁰⁹ Goksøyr & Olstad 2002: 283

²¹⁰ Lingsom 2020: 118

²¹¹ I alt ble det bygget cirka 30 000 nye boliger i Bærum mellom 1945 og 1985, der både kommunen og private var utbyggere. (Bakken 2020: 102)

fra Oslo, og en av hovedgrunnene til dette var at boligbyggingen i Oslo var relativt beskjeden i disse årene.²¹² I forhold til hovedstadens andre nabokommuner ble Bærum sett på som et spesielt attraktivt område å flytte til, på 60- tallet sto faktisk kommunen for mellom 20 og 30 prosent av boligbyggingen i hele Akershus, og etterspørselen etter boliger overgikk tilbudet med god margin.²¹³ Befolkningsveksten og utbyggingen i Bærum var faktisk så stor at Akershus fylkeskommune ønsket å begrense utbyggingen i Bærum, til fordel for områdene Romerike, som LSK hørte til, og Follo.²¹⁴ For det var ikke bare det lave boligtilbudet i hovedstaden som gjorde Bærum ekstra attraktivt, på bekostning av andre kommuner. I tillegg til at Bærum ga en mulighet for de med råd til å slå seg ned i mer fredelige omgivelser, med mindre trafikk og industri, hadde også kommunen et rikt friluftsliv, med god tilgang til både marka og fjorden.²¹⁵

Bærum var også et attraktivt sted å bo lenge før 1960-årene. Allerede på 1890-tallet bygget velstående funksjonærer, selvstendig næringsdrivende og akademikere sine villaer i Bærum, spesielt i de idylliske områdene langs fjorden, og i nærheten av jernbanen til Oslo. I kommunens bygningsforskrifter, som kom etter århundreskiftet, ble det lagt opp til at Bærum skulle være en villakommune, og at villabebyggelsen blant annet skulle vernes fra industri. Kommunen brukte også andre midler for å lokke til seg velstående, blant annet med en gunstig skattepolitikk.²¹⁶ Kommunen tiltrakk seg altså velstående mennesker allerede fra 1890- tallet. Hvem som helst kunne ikke bosette seg på de mest attraktive stedene i Bærum, og dette skulle etter hvert gi Bærum en unik sosial profil.

Bærums attraktivitet, innflytningen og utbyggingen denne førte med seg var selvsagt ønsket, men førte også til en del hodebry for kommunen. Utbyggingen førte blant annet til en debatt om hvor mye man skulle bygge ut og hvor stor befolkningsvekst som var ønskelig. Skulle for eksempel en del av marka fjernes til fordel for videre boligutbygging, og hvor mye dyrkbar jord skulle fjernes? Hva skulle Bærum i det hele tatt være, skulle kommunen forbli en bygd eller bli mer lik

²¹² Lingsom 2020: 34

²¹³ Lingsom 2020: 63

²¹⁴ Lingsom 2020: 117

²¹⁵ Det var denne tilgangen til naturen Bærums reguleringsjef i 1948, Olav Magne Hallset pekte på da han skulle forklare kommunens egenart. Han mente kommunens egenartede naturforhold satt Bærum i en særklasse blant bysamfunn, og at disse flankene med natur måtte vernes mot utbygging for å bevare egenarten. (Lingsom 2020: 46-47)

²¹⁶ Det ble også lagt strenge klausuler på villabebyggelsen for å forhindre utbyggerne i for eksempel å bygge for tett på naboen, som forventet å få sikret roen og privatlivet sitt. (Asker og Bærums Budstikke, 1982: 3)

en by? Noen av disse dilemmaene ble besvart i kommuneplanen i 1986 da det ble lagt opp til større utvikling av senterområder som Bekkestua, Lysaker og Sandvika, og områdene langs de store trafikkårene.²¹⁷ Da Stortinget i 1992 vedtok å flytte den nasjonale hovedflyplassen fra Fornebu i Bærum, ble dette også en redning for kommunens videre planlegging. Nå ble plutselig et stort område, som lå idyllisk til ved fjorden, fristilt for utbygging av boliger og næringsbygg.²¹⁸

En annen utfordring den store befolkningsveksten førte med seg, var at det lokale næringslivet slet med å dekke opp for det nye tilbudet av arbeidskraft. Som nevnt var den store innflyttingen fra Oslo den største drivkraften i befolkningsveksten, dette medførte derimot også at majoriteten av Bærums innbyggere pendlet til hovedstaden for arbeid. På 1960- tallet jobbet under 45% av Bærums befolkning i egen kommune, derimot var egedekningen i Vestre-Bærum bortimot 100% siden mesteparten av sysselsettingen der var innen jordbruk og industri, dette skulle jevne seg mer ut etter hvert som disse næringene skulle utgjøre en mindre del av kommunens næringsliv. Det gikk altså et klart skille mellom øst i kommunen, der Stabæk hører hjemme og vest i kommunen. Arbeidsplassdekningen i Østre-Bærum, der innflytningen fra Oslo var størst grunnet nærheten til hovedstaden, hadde klart størst utfordringer med å holde tritt med den raske befolkningsveksten. Kommunens reguleringsarbeid la til rette for nytt næringsliv og flere arbeidsplasser, også etter ønske fra befolkningen som ønsket kortere vei til arbeid. Den statlige reguleringen som gjorde at nye bedrifter måtte søke staten om etableringstillatelse var derimot en hindring for næringsutvikling.²¹⁹ At en så stor andel av befolkningen pendlet til Oslo for arbeid, førte til en frykt for at Bærum skulle bli en slags «soveby» for folk som jobbet i hovedstaden. Dette begrepet ble allerede brukt på 50- tallet da kommunens rådmann så hvordan den økende sysselsettingen i servicenæringer på bekostning av Bærums jordbruk, gjorde at en stadig større del av kommunens befolkning jobbet i Oslo. Den gang argumenterte rådmannen for å bevare landbruk i tillegg til å utvikle andre næringer, slik at Bærum ikke bare skulle bli et tilheng til Oslo, men en samlet enhet med sitt eget varierte næringsliv og sin egen sterke identitet.²²⁰

²¹⁸ Lingsom 2020: 117

²¹⁹ Lingsom 2020: 64-65

²²⁰ Lingsom 2020: 46

6.2 Ambisiøse planer og blomstrende næringsliv

I motsetning til rådmannen sine ønsker ble ikke landbruket eller industrien i Bærum skjermet. Mellom 1945 og 1960 økte andelen som jobbet innenfor tertiærnæringene raskt, fra 55% i til nærmere 70%. Den nevnte tilflytningen av velstående folk med høy sosial status som tok til sent på 1800- tallet, fortsatte altså gjennom hele 1900-tallet. Denne utviklingen ga kommunen en unik sosial profil med det høyeste utdanningsnivået og den høyeste gjennomsnittsinntekten i landet. De fleste innflytterne jobbet som nevnt i tertiærnæringer og denne utviklingen fortsatte. I 1987 var forholdet blitt enda skjevere, nå var kun 0,6% av kommunens innbyggere ansatt i primærnæringer. Til sammenligning var landsgjennomsnittet dette året på 7%. Rådmannens ønske om at kommunen skulle utvikle sitt eget varierte næringsliv, for å unngå å bli en «soveby», ble derimot innfridd til en viss grad.

På 1980- tallet, og parallelt med Stabæks opptur på 1990- tallet, økte tallet i antallet arbeidsplasser kraftig i Bærum. På ti år, fra 1980 til 1990 gikk antall arbeidsplasser i kommunen fra 30 000 til 45 000. Denne veksten oversteg, i motsetning til det som hadde vært tendensen tidligere, befolkningsveksten som fortsatt var blant den største i Norge. Mange av disse nye arbeidsplassene kom fra nyetableringer og utvidelser innenfor næringer som teknologi, olje og gass, og bank og forsikring.²²¹ I motsetning fra 1960- og 70-tallet ble det nå lettere for bedrifter å etablere seg i et stadig mindre regulert norsk næringsliv. Den kraftige utviklingen av kommunens næringsliv, spesielt innenfor nevnte næringer, hang også sammen med at den høyt utdannede befolkningen var attraktivt for arbeidsgivere innenfor disse næringene, som gjerne ønsket å utvikle og utnytte sterke fagmiljøer. Derfor valgte bedriftene å etablere seg i nærheten av arbeidskraften.²²² Oppblomstringen av små og mellomstore bedrifter, og sterke fagmiljøer innenfor nevnte næringer gjorde at større bedrifter som Veritas, Saga petroleum, Kværner, Teleplan og andre bedrifter med internasjonal orientering etablerte seg i Bærum, og ble motorer i kommunens næringsliv. Disse store bedriftene kunne bruke og formidle leveranser fra de mindre aktørene som utgjorde det blomstrende næringslivet Bærum nå hadde fått. Til forskjell fra Lillestrøm og Skedsmo, som ble hardt rammet av de økonomiske nedgangstidene på 1970-tallet, var det stor økonomisk vekst i Bærum på 1990-tallet.²²³

²²¹ Bakken 2020: 104

²²² Lingsom 2020: 128

²²³ Behandlet på side 23

Et område som virkelig ble formet av denne veksten var nylig frigjorte Fornebu. Ettersom det på 1990-tallet kom dystre spådommer om oljebransjens fremtid, noe som kunne gå utover arbeidsplasser i Bærum, så kommunen for seg at det kunne utvikles et høyteknologisk miljø med mange IKT bedrifter på Fornebu. På denne måten kunne man bevare det høykompetente ingeniørmiljøet som var bygget opp rundt oljenæringen. I 90-årene fikk nemlig området mellom Lysaker og Asker, som Fornebu var en del av, kallenavnet «Engineer valley», for det var få steder i verden som hadde en like høy ingeniørtetthet. Det skulle altså ikke stå på ambisjonene man hadde for Fornebu på 1990-tallet.²²⁴ Det virker som at man så muligheter og turte å tenke stort i Bærum på 90-tallet. Den nevnte økonomiske veksten og optimismen som rådet gjaldt som nevnt ikke bare Bærum på denne tiden. Optimismen var stor i Norge grunnet stor økonomisk vekst, særlig etter at bankkrisen var over og oljeprisene igjen vokste.²²⁵ Grunnet nærheten til hovedstaden, befolkningsveksten, næringslivet og det høye utdanningsnivået i kommunen kan det derimot sies at mulighetene var ekstra store i Bærum, og optimismen likeså. Et annet eksempel på mulighetene og optimismen i kommunen var også byggingen av Norges største kjøpesenter i kommunens sentrum Sandvika. Sandvika storsenter, bygget og finansiert av Olav Thon i 1993, skulle trekke flere mennesker og næringsliv til Sandvika. De gode transportforbindelser, blant annet med E18 og jernbanestasjon, gjorde området attraktivt for en slik utbygging, og sørget for mer service- og handelsnæring også i Vestre-Bærum.²²⁶

6.3 Hvem er bæringene?

Så hvem er bæringene? Kommunens hadde som nevnt en unik sosial profil. Den sosiale sammensetningen kan man også se gjenspeilet i politikken. Politisk hadde Bærum alltid vært og var også i 1990 en utpreget borgerlig kommune.²²⁷ Ved kommunestyrevalget i 1991, fikk Høyre rett i underkant av 47% oppslutning.²²⁸ Hva mer kjennetegnet Bærums befolkning? Hva vil det si å være en bæring? Og hvordan oppfatter andre nordmenn bæringene? Som nevnt førte ulike dereguleringer til at Norge i løpet av 1970- og 80-tallet ble et samfunn der synlig forbruk ble vanligere, spesielt under jappetiden. De nyrike og velstående som likte å vise dette med fine biler

²²⁴ Lingsom 2020: 131-132

²²⁵ Behandlet på side 54 og 55

²²⁶ Et konkurransefortrinn var at ingeniørlønningene i Norge var relativt lave sammenlignet med andre land, noe som var en av grunnene til at den store norske industribyggeren Fred. Olsen ville flytte investeringene sine fra Singapore til Fornebu, for å etablere et avansert IKT-miljø i Bærum. I 1999 flyttet Telenor til Fornebu, og ble senere en motor for senere næringsutvikling i området. (Lingsom 2020: 122-123)

²²⁷ Bakken 2020: 107

²²⁸ Statistisk sentralbyrå [SSB] 1993: 58

og pene klær ble et vanligere syn, og det kan virke som dette synet var vanligere i Bærum enn andre steder, spesielt om man skal tro fordommene. Dette er ikke så unaturlig med tanke på kommunens sosiale sammensetning, men dette har også påvirket hvordan andre oppfatter Bærum og hvordan bæringene oppfatter seg selv. I 1971 fikk Bærum nytt bilskilt med bokstavene BL, her oppsto også tilnavnet mange bæringene har blitt konfrontert med, nemlig «Blærum». Tilnavnet refererer til at folk fra Bærum er overlegne, sossete, rike, vellykkede og skoleflinke.²²⁹

Psykologen Sissel Reicheld fortalte i et intervju med Aftenposten fra 1985 at hun hadde møtt mange bæringene, og på bakgrunn av dette lanserte hun begrepet «Bærums-syndromet». Dette syndromet er ifølge Reicheld en type selvgod og vellykket livsstil, som psykologen mente ble forsterket av at bæringene bodde i en kommune der de sosiale forholdene gjorde at det å lykkes innen yrkesliv og utdanning ble høyt verdsatt. Hun mente dette førte til et press innad i kommunen på å vise at man var vellykket.²³⁰

Kan en si at likhetsprinsippet som sto sterkt i Norge, ikke sto like sterkt i Bærum? Det kan i det minste virke som det å skille seg ut gjennom synlig forbruk, heller var idealet og dermed mer sosialt akseptert, nemlig for å vise at man var vellykket. Dette er selvsagt en generalisering da det bor folk fra alle sosiale lag i Bærum, men dette kan ha vært et ideal blant en større andel av Bærums befolkning enn i andre kommuner på grunn av den sosiale sammensetningen. Skal man tro et debattinnlegg i lokalavisen Budstikka, skrevet i 1992 av R. Larsen fra Bærums Verk, i forbindelse med utbyggingen av Sandvika Storsenter, har også dette behovet for å vise seg frem med synlig forbruk smittet over til kommunens folkevalgte. Larsen kritiserer lokalpolitikere, og spør hvorfor kommunen skal «blære» seg til et sånt bygg, samtidig som at en avdeling på Bærum sykehus blant annet var truet med nedleggelse.²³¹ Kan denne tilsynelatende selvgode kulturen med en aksept for å skille seg ut, og vise at man har lykkes ha smittet over på aktørene i Stabæk, og kan den ha hatt noen betydning for Stabæks raske vei til toppen av norsk fotball?

Som nevnt var Bærum også en kommune av innflyttere, og befolkningsveksten var drevet av innflytning fra Oslo. Som nevnt var det et ønske om å forhindre at Bærum skulle bli en «soveby» for folk som jobbet i Oslo blant annet ved å sørge for større egendekning av arbeidsplasser, som

²²⁹ Disse stereotypene ble mer utbredt ved at «Blærum» uttrykket ble tatt inn i populærkulturen, deriblant i humorprogrammet «Lille-lørdag» som gikk på NRK gjennom 1990-tallet. (Hagesæther 2017)

²³⁰ Mathismoen, 1985, s.3

²³¹ Larsen, 1992, s.8

de i stor grad klarte. Det var også et ønske om å skape sterkere lokal tilhørighet og identitet. Den økende egendekningen av arbeidsplasser skulle som nevnt bidra til dette, men som diskutert i anledning Lillestrøm, skapes lokal identitet på flere måter blant annet ved å identifisere seg som ulike fra for eksempel nabokommunen. I Lillestrøm hadde man en sterk lokal identitet blant annet grunnet den historiske rivaliseringen med Strømmen og andre omkringliggende områder, og denne identiteten ble som nevnt forsterket, blant annet gjennom fotballkamper på 1950-tallet. Siden befolkningsveksten i Bærum i all hovedsak var drevet av innflytting, kan det tenkes at innflytterne heller ville bevare identitet og kultur fra stedet de flyttet fra. Flyttet en fra Oslo ville en kanskje fortsatt identifisere seg mer med hovedstaden, og om man var interessert i fotball, heller bevare engasjementet for et av hovedstadslagene enn å ta til seg en klubb fra Bærum. En mangel på sterk lokal identitet har også blitt påpekt ved flere anledninger i leserinnlegg i lokalavisen Budstikka. Som for eksempel Per Hansen, som i 1986, mente bevilgningene til kommunens kulturtilbud ikke hadde vært store nok. Han mente et dårlig kulturtilbud i kommunen ville forsterke inntrykket av en befolkning uten en sterk lokal identitet, siden en befolkning i en kommune med et fattig kulturtilbud, ifølge Hansen, ikke ville få svar på «det mest påtrengende av alle spørsmål: Hvem er jeg, hvem er vi?». Videre mente han det manglende kulturtilbudet ville bekrefte oppfatningen av Blærum, med «Et folkeferd av blærer, kjepphøye og selvglade, men med et sjelsinnhold av ringe verdi: ingenting.»²³² Det er med andre ord tydelig at kommunen manglet en sterk lokal identitet, og en sterk identitetsbyggende kraft. Som diskutert i anledning Lillestrøm og stedets forhold til LSK, kan fotballklubber fungere som en identitetsbyggende kraft på et sted. Kunne dette være til fordel for Stabæk, ved at de kunne fylle et slikt tomrom? Eller ville mangelen på sterk lokal identitet føre til lite engasjement rundt klubben og bli en ulempe?

6.4 Breddeidretts-kommunen: Behov for toppfotball?

Til tross for at kommunen manglet en sterk lokal identitet, hadde altså Bærum et stort befolkningsgrunnlag, og et næringsliv i sterk utvikling tidlig på 90-tallet. De materielle forholdene burde med andre ord ligge til rette for en toppfotballsatsing. Men hvordan sto det egentlig til med idretten generelt i kommunen, og fotballen spesielt? Det korte svaret på det er veldig bra. Det mer nyanserte svaret er at det sto riktig bra til med breddeidretten, men

²³² Hansen, 1986, s. 14

kommunen hadde aldri hatt noe slagkraftig toppfotball-lag. Idrettens utvikling i kommunen førte til en svært velutviklet breddeidrett. Målt i prosentvist medlemskap i idrettsklubber er Bærum anno 2020 landets mest aktive kommune, med mange klubber som tilbyr et stort utvalg av idretter. Kommunens omgivelser med fjorden og marka ga mulighet å bedrive idrett både på vannet og på land, både på sommeren og vinteren. Bærums mange fleridrettsklubber har brukt og vedlikeholdt kommunens alpinbakker, skiløyper, fotballbaner og etter hvert flerbrukshaller og idrettsplasser. Bredden har i flere tilfeller også avlet toppidrettsutøvere, ikke minst i alpint.²³³ Det er selvfølgelig ikke gratis å drive idrettsklubber og breddeidrett, så det hjalp nok også idrettsklubbene at kommunen hadde en befolkning med høy gjennomsnittsinntekt.

Stabæk var en av kommunens fleridrettsklubber, og det var på bandybanen klubben virkelig gjorde seg bemerket. Med sine 24 NM gull er det ingen lag i Norge som kan måle seg med Stabæk.²³⁴ Der en relativt liten idrett som bandy er en sak, er derimot fotball med større oppmerksomhet fra media, og større konkurranse fra alle hjørner av landet, en helt annen. Ettersom idealiseringen av breddeidretten i stadig større grad måtte vike for ønsker om kvalitetsheving på toppen, resultater, kommersialisering og profesjonisme i den norske toppfotballen utover 1980-tallet, kom det også fram ønsker om en toppfotballsatsning i Bærum. Ønsket om en samlende identitetsbyggende kraft i kommunen, kan ha vært en motivasjon for dette. Den naturlige klubben å se til var da Bærum sportsklubb, som på 1980-tallet var kommunens beste klubb. Bærum SK hadde også en tradisjon med å utvikle gode lokale spillere, men slet med å beholde dem. Eksempler er Vidar Davidsen og Lars Bohinen, som begge hadde reist til mer pengesterke klubber fra Oslo da de ble gode nok. I motsetning til en klubb som LSK, som ved hjelp av sin sterke status i Lillestrøm, klarte å beholde en spiller som Tom Lund, hadde ikke BSK denne statusen. Det hadde heller ikke Stabæk, som i 1991 spilte i 2. divisjon sammen med Bærum SK. Da det var klart for lokaloppgjør på Nadderud stadion i Bærum sto det skrevet i Aftenposten, «det er alltid plass på Nadderud når bygdens storheter treffes.»²³⁵ Til tross for laber interesse og engasjement rundt klubben hadde Bærum SK fått kr. 210 000 i støtte fra kommunen i 1990 for sin toppfotballsatsing. Med disse pengene og en strategi om å utvikle lokale talenter

²³³Tre av fem olympiske gull kommunen kan skilte med er tatt i alpint, og alle disse er tatt av utøvere fra Bærum skiklubb. Med skiklubben i front og de tre store bakkene, Kolsås, Kirkerud og Krydsby, opparbeidet kommunen seg status som en av landets fremste alpinkommuner. (Hole 2020: 210-211)

²³⁴ Hole 2020: 216

²³⁵ Aftenposten, 1991: 55

rykket også Bærum SK, i motsetning til Stabæk. opp i 1991 og skulle dermed spille 1. divisjon i 1992.²³⁶

Det var altså ønske om en toppfotballklubb i kommunen fra politisk hold, men man må spørre seg om befolkningen delte dette ønsket. Som nevnt hadde Lillestrøms innbyggere et behov for å få uttrykk for sin lokalpatriotisme, og bli representert gjennom fotballklubben. Hadde Bærums befolkning det samme behovet? Befolkningsveksten ble som nevnt drevet av innflytting fra Oslo, og befolkningen savnet kanskje heller ikke en toppfotballklubb som kunne representere Bærum. Det var tross alt ikke lang reisevei for å se klubbene fra hovedstaden spille. Som nevnt mener Giulianotti at fotballklubber kan være pådrivere for å bygge felles identitet og solidaritet på tvers av sosiale lag, og ved hjelp av dette blant annet motvirke fremmedgjøringen mennesker kan oppleve i moderne samfunn blant annet ved arbeidsledighet.²³⁷ Sett i lys av dette er det rimelig å stille spørsmålet om det var behov for en sterk identitetsbyggende kraft i form av et toppfotballag i Bærum. Kommunen der befolkningen i stor grad tilhørte den øvre middelklassen, der de færreste led noen nød, og der de fleste tjente godt. Dette kan være en viktig årsak til at ingen klubb hadde blitt en sterk identitetsbyggende kraft som folk knyttet sterke emosjonelle bånd til Bærum.²³⁸ Til tross for dette ønsket kommunen å satse på Bærum SK og for å styrke satsingen ble det foreslått å slå Stabæk sammen med «storebroren». Dette var før satsingen i Stabæk begynte, og Bærum SK sin sportslige leder Tor Berntsen var positiv. Stabæks fotballoppmann Ingebrigt Steen Jensen ga derimot et klart signal om hva han mente om saken med sitt svar. «Greit for meg, hvis klubben skal hete Stabæk og spille i blått.»²³⁹

7 Stabæk 1990-1998

Da åtte menn møttes den 28. november 1990 og bestemte seg for at Stabæk skulle bli en av Norges beste lag, og spille cupfinale i 1995, virket det svært lite sannsynlig. Klubben hadde nettopp rykket opp til 2. divisjon, men hadde gjennom 1980-tallet spilt i 4. divisjon og 3. divisjon. De var som nevnt ikke Bærums beste fotballklubb engang, og mest kjent for prestasjonene på bandybanen. Stabæks da til beste periode hadde vært på slutten av 1960-tallet da klubben i flere sesonger kjempet om opprykk til Eliteserien. Denne perioden ble tronet med

²³⁶ Aftenposten, 1991: 49

²³⁷ Giulianotti 1999: 15

²³⁸ Giulianotti 1999: 15

²³⁹ Stabæks draktfarge er blå, til forskjell fra Bærum som tradisjonelt har spilt i gule drakter. (Hole 2020: 212)

kvartfinale i cupen og publikumsrekord på Stabæks kommunalt eide hjemmearena, tidligere nevnte Nadderud stadion. Om lag 8500 tilskuere så Stabæk tape 4-2 mot Strømsgodset, og denne tilskuerrekorden står fortsatt.²⁴⁰ Stabæk hadde derimot sunket ned igjen i norsk fotballs skyggedal, og blitt værende der. Det kan også argumenteres for at det var der de hørte hjemme, som en av mange breddeklubber uten meritter og tradisjoner for toppfotball i Bærum. Målet om cupfinale i 1995 ble ikke innfridd, men ambisjonene ga resultater. Etter tre sesonger i 2. divisjon rykket klubben opp både i 1993 og 1994, ved hjelp av trener og opprykkspecialist, Lars Tjørnås.²⁴¹ I 1995 skulle dermed Stabæk spille i Eliteserien, for første gang i klubbens 83 år lange historie. Tre år senere, altså åtte år etter møtet i Parkveien var målet om cupfinale innfridd. Den 1. november 1998 spilte Stabæk cupfinale på Ullevaal stadion, og klubben vant sitt første nasjonale mesterskap noensinne da de slo Rosenborg 3-1. Så hvordan skjedde dette? Hva fikk åtte menn til å samles, og bestemme seg for at Stabæk skulle nå toppen av Norsk fotball? Hvem var disse mennene? Hvilke forutsetninger hadde de for å lykkes? Og hvordan klarte de å gjøre Stabæk til et topplag i norsk fotball på under et tiår?

7.1 «Ullevaal 95»: Starten på et eventyr

7.1.1 En overraskende cupfinalist og et opprykk

Ingebrigt Steen Jensen tidfester starten på Stabæks toppfotball-eventyr til den 28. november 1990. Noen uker tidligere hadde han sendt det han beskriver som ett knippe personer med hjerte for Stabæk invitasjon til et møte i kjelleren til JBR Reklamebyrå, i Parkveien i Oslo. Tittelen på invitasjonen var «Ullevaal 95». På slutten av kvelden tok deltakerne hverandre i hendene etter at de hadde bestemt seg for at Stabæk skulle spille cupfinale på Ullevaal stadion i 1995. Steen Jensen peker spesielt på to hendelser som inspirerte gjengen til å love hverandre at Stabæk skulle gå fra å være 3. divisjonslag til å bli cupfinalist på fem sesonger. Noen uker tidligere hadde det nyopprykkede eliteserielaget Fyllingen spilt cupfinale, og tapt. At en liten klubb som Fyllingen hadde nådd cupfinalen fikk gruppen til å spørre hverandre hvorfor ikke Stabæk skulle kunne gjøre det samme. Den andre hendelsen var at Stabæk, ifølge Steen Jensen smått mirakuløst, hadde rykket opp til 2. divisjon etter to sesonger som 3. divisjonsklubb.²⁴² Om dette opprykket

²⁴⁰ Heier, 1970, s.7

²⁴¹ Tjørnås ledet Stabæk til opprykk fra 2. divisjon i sin første sesong som trener i klubben. Før han kom til Stabæk hadde han sikret 4 opprykk for 3 ulike klubber på 10 år, og ble derfor ansett som en opprykkspecialist. (Hole, 1993, s.23)

²⁴² Jensen 2008: s.18-s.20

var et lite mirakel som Steen Jensen hevder kan derimot diskuteres. Stabæk hadde tross alt ambisjoner om å rykke opp før sesongstart.

Status før 1990 sesongen var preget av optimisme for Stabæk, etter en overraskende god 1989 sesong der laget endte på andreplass, bak Bærum SK.²⁴³ Det rådet derfor en viss optimisme, og med trenerteamet Arne Vold og Pål Berg, og med nye spillere som André Flem og Knut Nesbø, var målsetningen etter senere standard noe så beskjedent som å «være med å kjempe i toppen».²⁴⁴ Opprykket som skulle utløse satsingen ble sikret en runde før slutt. I anledning opprykket ble nevnte Knut Nesbø intervjuet av Budstikka. Han hadde blitt en sentral spiller utover sesongen, etter at han noe overraskende kom til Stabæk etter fire år i Lyn som nesten hadde rykket opp til øverste nivå året før. Nesbø som skulle satse på en karriere i journalistikken, valgte å trappe ned som 28 åring, og siden han som freelance journalist hadde jobbet litt for Ingebrigt Steen Jensen, ble han overtalt til å spille i Stabæk.²⁴⁵ Dette skulle ikke bli siste gangen Steen Jensen og andre bidragsytere i og rundt klubben bruke sin kompetanse og sine overtalelsesevner til fordel for Stabæk.

Stabæk hadde altså tatt et steg opp i divisjonssystemet, og dette var en utløsende årsak for satsingen, men som nevnt var norsk fotball i endring og forskjellen mellom bredde og topp var i ferd med å bli større. Veien fra 2. divisjon til eliteserien og cupfinale var lang. De kommende års utvikling, med en enorm omsetningsvekst, og økt kapitalbehov for Eliteserierklubbene skulle gjøre veien enda lengre. Det var fortsatt ett nivå opp til det NFF hadde definert som toppfotball, og det var i toppfotballen, spesielt på øverste nivå, de store kommersielle inntektene var. Det kommende året skulle som nevnt også NFF godta profesjonell fotball i Norge, og økonomiske ressurser skulle dermed bli enda viktigere.²⁴⁶ Hvordan gikk så deltakerne på møtet i kjelleren til JBR reklamebyrå fram? Hvordan skulle Stabæk på kun fem sesonger gå fra 3. divisjon til cupfinalen, i en stadig mer kommersiell og pengedrevet fotball?

7.1.2 Reklamefolk med hjerte for Stabæk

Deltakerne på møtet var altså i hovedsak folk med hjerte for Stabæk. Noen hadde spilt for klubben, imens andre, som norsk-amerikaneren Peder Madsen, hadde fulgt med fra tribunen i

²⁴³ Jørgensen, 1990, s.21

²⁴⁴ Asker og Bærums Budstikke, 1990: 10

²⁴⁵ Jørgensen, 1990, s.16

²⁴⁶ Behandlet på side 61

over 20 år. Steen Jensen vektlegger at deltakerne på møtet ikke kom fra utsiden, men fra innsiden av klubben, og derfor hadde et personlig forhold, og følte sterkere tilhørighet og eierskap til den. Dette til forskjell fra aktørene som utgjorde «LSK-mafiaen», som i hovedsak hadde kommet utenifra.²⁴⁷ Det var åtte deltakere på møtet. Det var Ingebrigt Steen-Jensen, mer om han senere. Colin Borgen, som var oppmann for Stabæks A-lag. Norsk-amerikaneren Peder S. Madsen som hadde fulgt klubben hjemme og borte siden 1966. Det var Knut Berg, som hadde spilt for Stabæk på 1970-tallet og nå var ansatt i bank.²⁴⁸ I tillegg deltok Jan Økern, Morten Hornburg og Knut Harlem som alle jobbet i reklamebransjen. Alle tre var også tidligere Stabækspillere. Den siste deltakeren, Ottar Samuelsen, var unik ved at han ikke hadde noen sterk tilknytning til klubben, han jobbet derimot også i reklamebransjen og hadde ifølge en artikkel i Budstikka, et uttrykt behov for å få en galskap i livet.²⁴⁹ Majoriteten av deltakerne på møtet jobbet altså i reklamebransjen som hadde hatt stor vekst på 80-tallet, og til sammen representerte de 4 ulike reklamebyråer.²⁵⁰

7.1.3 Ingebrigt Steen Jensen

Av de åtte deltakerne var Ingebrigt Steen Jensen initiativtaker og den viktigste pådriveren for det kommende «fotballevetret». I en sak i fra Aftenposten i forkant av cupfinalen i 1998 forklarer både Peder Madsen og Ottar Samuelsen viktigheten av Steen-Jensen. Madsen mener det var Steen Jensen som overbeviste de åtte om å bidra, og at det uten han ikke ville blitt noe fotballevetret. På sin side uttalte Samuelsen. «Til Ingebrigt Steen Jensen sier du aldri nei.»²⁵¹ Så hvem var Ingebrigt Steen Jensen?

Han ble født i 1955, og er sønn av forlagsmannen Brikt Jensen. Både far og sønn engasjerte seg i Stabæk, og Brikt Jensen ble fotballoppmann i Stabæk i 1976, da klubben spilte i 3. divisjon.²⁵² Familien Jensen flyttet derimot ikke til Stabekk og Bærum før 1970, da Ingebrigt var blitt 15 år. De flyttet fra nabokommunen Asker, og Ingebrigt og lillebroren Øyvind begynte å spille fotball i Stabæk med en gang.²⁵³ Ingebrigt skulle senere utmerke seg som spiller i klubben, da han blant

²⁴⁷ Behandlet på side 39

²⁴⁸ Jensen 2008: 22

²⁴⁹ Johansen, 1998, s.24

²⁵⁰ Aftenposten, 1991: 49

²⁵¹ Sandven, 1998, s.45

²⁵² Asker og Bærums Budstikke, 1976: 7

²⁵³ Jensen 2020: 239

annet ble kåret til årets fotballspiller i Asker og Bærum av Budstikka etter 1979 sesongen.²⁵⁴ Etter å ha lagt opp som aktiv spiller gikk han i farens fotspor og ble som nevnt fotballoppmann i Stabæk.²⁵⁵ Det var derimot ikke som fotballspiller Ingebrigt Steen Jensen skulle bli mest kjent, det var som reklamemann.

Som nevnt ble møtet som satte i gang Stabæks toppfotballsatsing i 1990 avholdt i kjelleren til JBR Reklamebyrå. JBR ble opprettet av Steen Jensen og to andre i 1985, altså 4 år etter at NRKs monopol ble oppløst. JBR reklamebyrå ble etter hvert et svært anerkjent byrå i den stadig voksende reklamebransjen, og profilerte seg med spennende og annerledes reklamer der aktuelle saker fra nyhetsbildet gjerne ble tatt i bruk. Byrået vokste raskt og i perioden mellom 1985 og 1994, da JBR ble solgt til den internasjonale reklamekjeden McCann for omtrent kr.100 millioner, vant de en stor andel av reklameprisene som ble delt ut. Ingebrigt Steen Jensen ble gjennom arbeidet sitt i JBR, Norges mest kjente reklamepersonlighet, og i 1989 vant han Gullblyantens ærespris, som utdeles til folk som utmerker seg innenfor reklamebransjen. Hans arbeid i reklamebransjen gjorde at Jensen i 2000 ble kåret til århundrets norske reklameperson.²⁵⁶ Steen Jensen hadde altså gjort det stort i reklamebransjen, og tatt del i veksten denne bransjen hadde etter kringkastingsmonopolets fall på 80-tallet.

Steen Jensen var altså reklamemann, med alt det måtte innebære når det kommer til markedsføring. Kan man si at «Ullevaal 95»-prosjektet bare var et PR stunt? Det er ingen ting som tyder på det. Ingebrigt Steen Jensens emosjonelle tilknytning til Stabæk virket, i motsetning til nesten alle andre i Bærum, dypt og ektefølt. I 1986, da Stabæk kjempet for å unngå nedrykk fra 4. divisjon, skrev han om sitt forhold til klubben i Aftenposten. På en side drev han et vellykket reklamebyrå, og forteller om å ha vunnet en kontrakt verdt kr. 3 millioner. På den andre siden var han oppmann for en fotballklubb som slet, og senere samme dag som JBR hadde sikret den lukrative avtalen slo Stabæk Sandaker 3-2 i en livsviktig kamp for ikke å rykke ned. Han var ikke i tvil om hva som var viktigst for han, de 3 poengene til Stabæk var mye viktigere enn de 3 millionene til JBR.²⁵⁷ Initiativtakeren til den eventyrlige utviklingen Stabæk skulle ha, var altså en svært anerkjent reklamemann, som hadde sterke emosjonelle bånd til Stabæk. Det

²⁵⁴ Hole, 1980, s.10

²⁵⁵ Jensen, 1986, s.24

²⁵⁶ Try 2009

²⁵⁷ Jensen, 1986, s.24

virker derimot som om han, Peder Madsen, og de andre deltakerne på møtet i Parkveien, var ganske alene om dette engasjementet for Stabæk.

7.2 Manglende engasjement

Steen Jensen mener det er et sted mellom 15 og 20 personer som har vært til stede på alle Stabæks viktigste kamper i klubbens moderne historie. Da klubben rykket opp i 1993, regnet han med at det var det mellom 20 og 30 Stabæk-tilhengere som så kampen mot Os utenfor Bergen.²⁵⁸ Det kan virke som om det stort sett var disse som brydde seg om Stabæk på denne tiden. Selv om man ikke kan klandre noen for å ikke reise til Bergen for å se laget sitt spille, slet også Stabæk med å trekke tilskuere til kampene hjemme på Nadderud. Etter at klubbens ambisjoner var blitt kjent for offentligheten i 1991, ble det kommentert i Aftenposten at publikumsoppmøtet på Nadderud ikke sto i stil med ambisjonsnivået.²⁵⁹ I 1993, året Stabæk rykket opp til 1. divisjon, gikk klubbens entusiaster til om lag 2000 postkasser i Bærum med annonser. Bærums innbyggere ble lovet familierabatt til toppkampen mot Sandefjord, i det Steen Jensen kalte et forsøk på å avlive myten om at bæringer kun var opptatt av å legge sjøflyene sine i vinteropplag på Hankø.²⁶⁰ Det kan derimot virke som om dette var viktigere for bæringene enn å støtte sitt lokale fotballag. For selv i 1998, klubbens fjerde sesong i Eliteserien, slet de med å tiltrekke seg bæringenes interesse. Som nevnt var dette året Stabæk vant cupfinalen, og i tillegg til dette kjempet de også lenge om gull i Eliteserien. I gjennomsnitt trakk klubben 3000 tilskuere til hver kamp på Nadderud der det var plass til 4000. Snittet på Eliteseriearenaene dette året var 5000 per kamp. Det tydelig at interessen og entusiasmen rundt klubben, fortsatt var lav.²⁶¹ Som nevnt hadde inntekter fra billettsalg utgjort et viktig grunnlag for satsingen til LSK på 1970-tallet. Stabæk hadde altså ikke dette økonomiske grunnlaget. Som nevnt var fotballøkonomien på 1990-tallet derimot svært ulik fotballen lederne i LSK måtte forholde seg til på 1970-tallet, og profesjonaliseringen gjorde at klubbene hadde mye større behov for økonomiske ressurser. Bilettinntekter kunne uansett ikke dekke hele dette behovet. Så hvordan skaffet Stabæk seg ressursene de var helt avhengige av for å lykkes i den nye norske fotballen?

²⁵⁸ Jensen 2008: 46-47

²⁵⁹ Hole, 1991, s.55

²⁶⁰ Dehlin, 1993, s.48

²⁶¹ Valderhaug, 1998, s.24

7.3 Stabæk og det blomstrende næringslivet

7.3.1 Ideologi

Før de la en strategi for å skaffe de nødvendige ressursene, fant deltakerne på møtet i Parkveien ut at ut at klubben trengte en ideologi. Ifølge Steen Jensen var dette viktig. De målene Stabæk satte seg måtte ifølge Steen Jensen baseres på en ideologisk plattform. Hvis ikke ville ikke ambisjonene og ideene ha noen tydelig retning, og det ville dermed bli vanskelig å planlegge for hvordan Stabæk skulle nå målet. Han mente det er dette som gjorde at Stabæk som 2.

divisjonsklubb kunne ha ambisjoner om cupfinalen istedenfor å ta en kamp om gangen og satse på å rykke opp til 1. divisjon om noen år. Steen Jensen var tydelig inspirert av næringslivet, og skriver at der enkelte tar en kvartalsrapport om gangen og i beste fall går i null, tenker de mest vellykkede foretakene mye mer langsiktig med ett tydelig mål, og en tydelig plan for å nå målet, slik skulle ifølge Steen Jensen Stabæk også tenke.²⁶² Denne tankegangen var veldig tidstypisk. Som nevnt førte profesjonaliseringen av norsk fotball til en ny organisering av klubbene, som begynte å ligne mer på forretningsforetak enn frivillige organisasjoner, som de hadde vært tidligere. Denne utviklingen hadde som nevnt lederne i LSK på 70-tallet vært pådrivere for, og vært i forkant av, og i likhet med «Ullevaal 95»-gjengen hadde også «LSK-mafiaen» bestemt seg for at klubbdriften måtte baseres på en mer langsiktig tenking.

Så hva ble dette prosjektets ideologiske plattform? «Ullevaal 95» skulle både være en visjon og et langsiktig mål, og fotballen i Stabæk skulle defineres av et verdigrunnlag som baserte seg på fire prinsipper. Disse fire prinsippene var, gledespredende, langsiktig, annerledes, og inkluderende (GLA I). Dette tydelige verdigrunnlaget innebar at når «Ullevaal 95»-gjengen, som snart også skulle ta over styreplassene i klubben, skulle gjøre en beslutning som for eksempel å signere en spiller eller bestemme budsjettet måtte de spørre seg om tiltaket var gledespredende, langsiktig, annerledes og inkluderende. Hvis ikke skulle de forkaste forslaget. Stabæk skulle være en ideologisk tydelig klubb med en klar og tydelig visjon.²⁶³ Etter at ideologi og verdigrunnlag var bestemt, skulle gruppen finne ut av hvordan Stabæk i praksis skulle nå toppen av norsk fotball. De prioriterte dermed tre strategiske satsningsområder. Førsteprioritet var å skaffe de økonomiske ressursene som måtte til for å få til en ordentlig toppfotballsatsing.

²⁶² Jensen 2008: 32

²⁶³ Jensen 2008: 22

7.3.2 «La oss laaag the penger da»

Dette skal Peder Madsen ha uttalt da deltakerne på møtet i Parkveien la strategien for Stabæks satsing.²⁶⁴ Som nevnt blomstret næringslivet i Bærum på 1990-tallet, blant annet fordi en stor del av befolkningen var høyt utdannet og dermed attraktive for diverse bedrifter, som like greit etablerte seg nærmere arbeidskraften. Men Stabæk hadde lite lokalt engasjement rundt seg, og hadde dermed ikke tidligere vært noen naturlig sponsorobjekt for lokalt næringsliv. Som diskutert kan dette også forklares med den sosiale sammensetningen og de kulturelle forholdene i kommunen.²⁶⁵ «Ullevaal 95»-gjengen ønsket derimot å knytte til seg det lokale næringslivet for å skaffe klubben de nødvendige økonomiske ressursene for en toppfotballsatsing. Med tanke på klubbens status kunne de derimot ikke forvente at sponsorene skulle komme til dem. Derfor måtte de være kreative, og bruke det de kunne tilby for å skaffe midlene. Som nevnt hadde de kommersielle inntektene til norske klubber økt gjennom 1980-tallet. Ettersom reklame over alt på draktene ble lovlig i 1981, ble som nevnt fotballen en mer attraktiv markedsføringsarena for næringslivet. Stabæk var derimot ikke i toppfotballen, og det var den som var mest attraktiv for eventuelle sponsorer, noe som igjen økte den økonomiske avstanden mellom toppen og resten av divisjonene. Siden Stabæk bare var en 2. divisjonsklubb, verdsatte de det Steen Jensen kalte «den klassiske sponsorpakken», med reklameplass på draktene, reklameskilt på Nadderud stadion, og annonse i kampprogrammet, til kr. 2. Mer mente de ikke dette var verdt. De ønsket naturligvis mer enn kr. 2 fra hver sponsor, men hvordan skulle de trekke til seg bedriftene?²⁶⁶ Hva kunne Stabæk tilby næringslivet?

7.3.2.1 *Kompetanse fra reklamefolk*

Der Stabæk ikke hadde eksponeringen til å gjøre den klassiske sponsorpakken mer verdt enn kr. 2, representerte de åtte deltakerne på møtet i kjelleren til JBR reklamebyrå som nevnt fire ulike reklamebyråer. Stabæk hadde dermed et svært verdifullt produkt de kunne tilby bedrifter som ville sponse dem, nemlig kompetansen til dyktige reklamefolk. Tankegangen deres var at de fleste bedrifter sannsynligvis allerede betalte et reklamebyrå for å få reklamert for sine produkter. Ideen til reklamefolkene som deltok på møtet var at de heller kunne betale dem for disse tjenestene. Den eneste forskjellen var at pengene ikke skulle gå til inntekt for de ansatte, men til spillerkjøp, lønninger og alle andre utgifter en profesjonell toppfotballklubb hadde på 90-tallet.

²⁶⁴ Jensen 2008: 40

²⁶⁵ Behandlet på side 69

²⁶⁶ Jensen 2008: 24

Det reklamefolkene Steen Jensen, Samuelson, Harlem, Hornburg og Økern bestemte seg for var med andre ord å jobbe dugnad for klubben.²⁶⁷

I tillegg til at klubben ønsket å skaffe seg ressurser gjennom å tilby kompetansen til disse reklamefolkene var «Ullevaal 95»-gjengens andreprioritet å profilere og markedsføre Stabæk tydelig og annerledes. Stabæk anno 1990 skulle ikke fremstå som et vanlig tredjedivisjonslag, men de skulle stikke hodet fram og bli synlige både lokalt og nasjonalt. Stabæks synlighet skulle gjøre klubben attraktiv for sponsorer og spillere. Dette hang sammen med at de tilbydde bedrifter reklamer. Allerede fra mai 1991, begynte de å publisere helsides annonser i lokalavisen Budstikka. Disse annonsene produserte de som nevnt selv, som en del av avtalen de hadde med sponsorene, og annonsene sørget både for markedsføring av bedriftene og Stabæk.²⁶⁸ Den første annonsen fra mai 1991, var som en del av avtalen med ingeniørselskapet Kværner Engineering. Tittelen «Stabæk på Ullevaal i 1995?: Folk lo av oss også, da vi startet i en eplehage på Lysaker for 25 år siden», spilte på likhetene mellom bedriften og klubben sine prosjekter. I tillegg til Kværner hadde Stabæk også klart å tiltrekke seg IKEA, Braathen Safe, Sparebanken NOR, Rica og Pizzanini og disse bedriftene fikk også eksponering i denne annonsen.²⁶⁹ 16 mai 1991 kunne Stabæk melde om at de hadde skaffet en halv million kroner i sponsorpenger. Knut Harlem mente grunnen til dette var at de stakk hodet frem og var dristige. Reklamemannen Harlem mente næringslivet ble tiltrukket klubbens markedsføring.²⁷⁰

Da Stabæk rykket opp til Eliteserien i 1994 hevet de reklamesatsingen til et nytt nivå da de ble første klubb i Norge til å danne sitt eget reklamebyrå. Navnet på byrået ble Ullevaal 95 reklamebyrå, og de skulle fortsette å tilby reklamer til Stabæks sponsorer, overskuddet skulle gå til klubben.²⁷¹ Klubbens eget reklamebyrå fortsatte å lage annonser i Budstikka. Ett eksempel var annonsen for nevnte Sandvika Storsenter før kampen mot Tromsø. Annonsen leste, «Sandvika Storsenter spør: Hvem spiller best på Nadderud stadion onsdag kl.18:00: Stabæk, Tromsø eller

²⁶⁷ Jensen 2008: 24-25

²⁶⁸ Jensen 2008: 30-31

²⁶⁹ Kværner Engineering hadde ifølge annonsen gått fra å være en relativt liten bedrift med tre ansatte på Lysaker i Bærum, til å bli en av Norges ledende innen sitt felt, dette var sammenlignbart med hva Stabæk ønsket å få til innenfor fotballen. (Asker og Bærum Budstikke, 1991: 20)

²⁷⁰ Aftenposten, 1991: 49

²⁷¹ Hole, 1994, s.37

Jørn Hoel?».²⁷² Etter opprykket skulle også Stabæks hjemmekamper og sponsorer markedsføres på TV.²⁷³ Før sesongen sparket i gang spilte nemlig Stabæk, ved hjelp av sitt eget reklamebyrå, inn 15 sekunders reklamefilmer, som skulle sendes på TV2 fem til seks ganger foran kampene. På spørsmål om hva hensikten med reklamefilmene skulle være, svarte Steen Jensen at det handlet om å trekke tilskuere til hjemmekampene, presentere spillere, profilere klubbens sponsorer, og skape mer blest rundt Stabæk.²⁷⁴ «Ullevaal 95»-gjengen kunne altså benytte sin kompetanse i reklamebransjen til fordel for Stabæk. Klubben og dens sponsorer ble dermed markedsført både lokalt og etter hvert nasjonalt. Dette var lukrativt for bedriftene som sponset Stabæk, men også for klubben som kunne profilere seg selv, og dermed tiltrekke interesse fra nye spillere og nye kommersielle samarbeidspartnere. I 1996, året etter at Stabæk hadde spilt sin første sesong i Eliteserien, ble reklamebyrået Dinamo Norge stiftet av fem gründere, fire av disse var Ingebrigt Steen-Jensen, Knut Harlem, Jan Økern, og Ottar Samuelsen. Stabæk fotball ASA, mer om det senere, fikk 25% av aksjene, og Dinamo inngikk store sponsoravtaler med klubben. Dinamo ble dermed en videreføring av Ullevaal 95 reklamebyrå, og en mulighet for de fire reklamemennene som hadde vært med fra starten å kombinere jobb og Stabæk.²⁷⁵

7.3.2.2 Opplevelser og nettverk

Gjennom å inngå samarbeid med Stabæk kunne altså bedrifter få reklamer, og denne eksponeringen tiltok ettersom klubben fikk suksess. Men hvorfor skulle en bedrift velge Stabæk fremfor et annet reklamebyrå? Grunnen var at Stabæk kunne tilby mer enn reklamer. Steen Jensen uttalte i 1991 at Stabæk, som første klubb i Norge, skulle forsøke å knytte sponsorer og idrettslag på en verdifull måte for begge.²⁷⁶ Hvordan gjorde de dette? I tillegg til reklamer ble bedrifter som sponset Stabæk tilbydd «kundepleiepakker». Ifølge Steen Jensen brukte bedrifter penger på opplevelser, blant annet for å bygge relasjoner til kunder eller partnere, disse opplevelsene og relasjonene skulle Stabæk tilby. I likhet med at reklameplass på Stabæks drakter eller på Nadderud stadion ikke var verdt stort, tenkte de også Stabæks kamper i 2. divisjon heller ikke var særlig til opplevelse. Derfor tilbydde ikke Stabæk det, men heller opplevelsespakker til

²⁷² Asker og Bærum Budstikke, 1995: 15; Jørn Hoels opptreden var også en del Stabæks profilering som en annerledes klubb. Som underholdning før hver hjemmekamp skulle nemlig en musikkartist som holdt med bortelaget, noe utradisjonelt, spille på Nadderud. (Jensen 2008: 68)

²⁷³ Hole, 1994, s.34

²⁷⁴ Knoph, 1995, s.17

²⁷⁵ Jensen 2008: 94

²⁷⁶ Aftenposten, 1991: 49

landslaget VM-kvalifiseringskamper som startet i 1992. «Ullevaal 95»-gjengen kjøpte 100 billetter til hver kamp, og i tillegg til kampbilletter inneholdt pakken et arrangement med matsservering. Som nevnt kvalifiserte Norge seg utrolig nok til VM, og da arrangerte de likeså greit tur til USA der mesterskapet skulle spilles. Nesten 150 personer deltok på turen. Ifølge Steen Jensen var disse «kundepleiepakken» svært populære og lønnsomme, bedriftene var tross alt villig til å betale mye mer enn hva 100 landskampbilletter kostet. Det var mulig å tilby disse kundepleiepakken selv om Stabæk var et 2. divisjonslag. Man trengte tross alt ikke være i Eliteserien for å invitere venner, forbindelser og sponsorer på middag og kamp. Ifølge Steen Jensen trengte man bare være villig til å gjøre en jobb.²⁷⁷

Det hjalp selvsagt også om man hadde økonomiske midler til å arrangere middager, kjøpe kampbilletter og kunne avse inntekter fra jobben sin i et reklamebyrå. Det skal derfor sies at det fantes svært ressurssterke personer i «Ullevaal 95»-gjengen. Peder Madsen var blant annet en av dem. I 1991 var han blant de 20 i Bærum som tjente mest.²⁷⁸ Tre år senere var han også å finne på en annen liste, nemlig over de idrettspersonlighetene som tjente mest. På denne listen ble Madsens formue på hele kr. 6 207 000 gjort kjent. Madsen hadde derimot ikke høyest inntekt dette året, det var det Ingebrigt Steen Jensen som hadde.²⁷⁹ Poenget til Steen Jensen om at man ikke trenger å være i Eliteserien for å tjene penger til en toppfotballsatsing er dermed litt unyansert. «Ullevaal 95»-gjengen hadde tross alt medlemmer med nødvendige økonomiske ressurser, som de kunne investere for å skape et økonomisk grunnlag for klubbens satsing.

Det tredje produktet Stabæk skulle tilby det lokale næringslivet, hadde en tydelig sammenheng med kundepleiepakken. «Ullevaal-95»-gjengen hadde som strategi at Stabæk skulle bli sentrum i et slags nettverk av lokale bedrifter. Med tanke på at bedriftslederne hadde Stabæk som en felles interesse, og kanskje hadde møttes på en hyggelig middag i forkant av en landskamp, ville det bli mer naturlig for dem å inngå samarbeidsavtaler. Å være en del av dette fellesskapet med lokale bedrifter kunne dermed bli svært lønnsomt. Ifølge Steen Jensen ville nettverket bli stadig mer verdifullt ettersom flere bedrifter kom til. Dermed ville det være gunstig for lokale bedrifter

²⁷⁷ Jensen 2008: 25-26

²⁷⁸ Asker og Bærums Budstikke, 1991: 22

²⁷⁹ Madsen hadde agenturet på Max Factor i Norge, men var også en ivrig mynt, og seddelsamler. Ifølge Steen Jensen skal han ha tjent godt på å selge samlingen sin til Norges bank en gang på 90-tallet. (Asker og Bærums Budstikke, 1994: 5; Jensen 2019)

å sponse Stabæk, uavhengig av hvilken divisjon klubben befant seg i.²⁸⁰ Da for eksempel Kværner, Sparebanken NOR og Rica inngikk sponsoravtaler med klubben i 1991, var det tross alt ikke den svært beskjedne eksponeringen 2. divisjonsklubben Stabæk kunne tilby de betalte for. Det var kompetansen aktørene i «Ullevaal 95»-gjengen kunne tilby og fellesskapet av bedrifter sponsorene ville bli en del av. Det var dette Steen Jensen mente da han uttalte at Stabæk skulle knytte næringsliv og idrettslag sammen på en verdifull måte for begge.²⁸¹

Som nevnt hadde Bærum kommune støttet toppfotballsatsingen i Bærum SK, som drev på en mer tradisjonell måte ved å satse på egenutviklede spillere. Nevnte Tor Berntsen som var sportsdirektør i Bærum SK hadde i 1991 etter deres opprykk til 1. divisjon vært svært selvsikker på at deres strategi var bedre enn Stabæk sin. Han anerkjente at Stabæk hadde folk som var flinke til å skaffe penger, men mente mangelen på en struktur for å utvikle egne spillere ville bli en stor hemsko og gjøre Stabæks satsing vanskelig.²⁸² Verken kommunen eller Berntsen hadde troen på «Ullevaal 95»-prosjektet. Det var derfor næringslivet i kommunen Steen Jensen takket da Stabæk sikret opprykket til 1. divisjon i 1993, og dermed skulle spille på samme nivå som Bærum året etter. De skulle også øke budsjetter fra kr. 1,2 millioner til kr. 1,8 millioner for sin første sesong i 1. divisjon, dette skulle ifølge Steen Jensen muliggjøres ved hjelp av støtten fra næringslivet.²⁸³ Etter at Stabæk rykket opp til Eliteserien i 1994, uttalte Steen Jensen til Aftenposten at han ikke var bekymret for kostnadene av behovet for bedre spillere og høyere lønninger ville føre med seg. Økonomisk skulle det ikke bli noe problem å tiltrekke seg de spillerne man behøvde.²⁸⁴ I motsetning til Bærum satset altså Stabæk på å kjøpe spillere fremfor å utvikle dem selv.

Før opprykket ble også fellesskapet av sponsorer mer formalisert, under gruppen «Super 13». Realiteten ble at Stabæk ikke budsjetterte med kr. 1,8 millioner, men med om lag kr. 3 millioner i opprykksesongen. I klubbens debutsesong på øverste nivå hadde de en målsetning om å dra inn kr. 2,5 millioner bare på draktreklame, og kr. 10 millioner totalt. Dette var mer enn hva de fleste nyopprykkede lag kunne forvente å samle inn av sponsorpenger ifølge Bernt Thoresen i Sponsor Service A/S. Han var ekspert på sponsoravtaler i fotballen, og mente også at Stabæk hadde større

²⁸⁰ Jensen 2008: 26-27

²⁸¹ Aftenposten, 1991: 49

²⁸² Hole, 1991, s.55

²⁸³ Hole, 1993, s.16

²⁸⁴ Nesbø, 1994, s.34

markedspotensiell enn andre klubber på samme størrelse, grunnet den ubeskjedne måten klubben markedsførte seg på. I motsetning til tiden før 1981, da NRK hadde begrenset klubbens mulighet til å spille med reklame på draktene, var det nå seks områder på Stabæk-drakten som skulle fylles. De etablerte dermed «Super 13» som skulle være en eksklusiv klubb av Stabæks hovedsponsorer. «Super 13» skulle være sammensatt av de seks sponsorene som hadde reklameplass på draktene, samt syv til som betalte en inngangspris på kr. 150 000 til klubben. I tillegg skulle Stabæk selge 40-50 mindre sponsorpakker til en verdi av kr. 40 000, men det var medlemmene av «Super 13» som fikk den største tilgangen på de nevnte godene man fikk av å sponse Stabæk.²⁸⁵ «Super 13» ble altså en mer eksklusiv gruppe i det sponsornettverket Stabæk bygde rundt klubben. Og på grunn av «Ullevaal 95»-gjengen sin strategi hadde Stabæk blitt et svært attraktivt sponsorobjekt. Stabæk-lederne hadde ambisjoner om å budsjettere med kr.10 millioner i klubbens første sesong i Eliteserien.²⁸⁶ Noen måneder før seriestart i februar rundet de kr. 5 millioner i sponsorinntekter, og var dermed kr. 1 million fra å nå målet for denne inntektsposten. Super 13 strategien og klubbens eget reklamebyrå fremheves som hovedgrunnene. På grunn av det fortsatt manglende engasjementet for klubben budsjetterte de derimot ikke med høye publikumstall.²⁸⁷ Så hvor skulle de resterende pengene komme fra?

7.3.3. Ullevaal 95 AS

For å finne svar på dette må vi skru tiden tilbake igjen til 8. Januar 1992. Dette året gjorde Stabæk noe som fortsatt var svært uvanlig for norske fotballklubber. I likhet med Molde to år tidligere, opprettet Stabæk et aksjeselskap ved siden av idrettsorganisasjonen. I 1992 var mange fortsatt skeptiske til en slik løsning. En av skeptikerne var Boye Skistad i Serieforeningen. Hans skepsis gikk ut på at blant landets 1800 klubber var det i underkant av 10 toppklubber som hadde gjort liknende grep. Stabæk var per definisjon ikke en toppklubb på dette tidspunktet, og ifølge Skistad den eneste under Eliteserien som opprettet et aksjeselskap. Steen Jensen delte ikke Skistad sin skepsis, og mente på sin side at opprettelsen av det de kalte Ullevaal 95 A/S gjorde at næringslivet ville ta dem mer seriøst. I tillegg til de nevnte strategiene for å trekke til seg lokale bedrifter, var opprettelsen av aksjeselskapet ifølge Steen Jensen en viktig grunn til at 2. divisjonsklubben kunne ha en omsetning på over kr. 1 million i 1992.²⁸⁸ Dette gjorde det blant

²⁸⁵ Lysne, 1994, s.32

²⁸⁶ Hole, 1994, s.34

²⁸⁷ Hole, 1995, s.45

²⁸⁸ Braanaas, 1992, s.7

annet mulig for Stabæk å hente inn Eliteseriespissen Tom Fodstad før sesongen.²⁸⁹ Fodstad var en spiller som i utgangspunktet skulle holde et høyere nivå, enn hva 2. divisjon tilsa. Som nevnt ble dualmodellen der norske klubber delte driften i to for å mer effektivt kunne tiltrekke seg økonomiske ressurser, regelen istedenfor unntaket det hadde vært i 1992. Omsetningen og inntektene for toppklubbene hadde som nevnt ikke nådd nivåene som ble en realitet senere på 90-tallet. Stabæk var altså i forkant på dette feltet, «Ullevaal 95»-gjengen forsto tidlig at dette var en god strategi for å tiltrekke seg ressursene de var avhengige av for at målet om å nå cupfinalen skulle innfris. Selv om de fortsatt var ansett som «lillebror» i kommunen, hadde de større kommersielle inntekter enn Bærum SK som spilte en divisjon over Stabæk i 1992, men hadde det man kan kalle en mer tradisjonell strategi for klubbdriften.²⁹⁰

Stabæk skulle altså dekke en stor andel av budsjettet sitt med hjelp fra investeringer i aksjeselskapet. I februar 1995, altså noen måneder før Stabæks første sesong i Eliteserien, slet mer tradisjonsrike klubber fra Oslo som Vålerenga og Lyn økonomisk. Disse klubbene var henholdsvis i Eliteserien og 1. divisjon men ikke hadde opprettet aksjeselskaper på dette tidspunktet. Til kontrast forskjell fra Oslo-klubbenes økonomiske situasjon skal pengene ha rullet inn til Stabæk, og klubbens aksjeselskap. Opprykket til Eliteserien hadde naturligvis ført til at aksjene steg i verdi, spesielt siden verdien på Stabæks spillere økte.²⁹¹ Stabæks strategi for å tiltrekke seg det sterke lokale næringslivet og det faktum at klubben var tidlig ute med å opprette sitt eget aksjeselskap skulle vise seg å ha store fordeler. I 1996, altså Stabæks andre sesong i Eliteserien noensinne, hadde den lille klubben nesten uten tilskuere de nest høyeste sponsorinntektene i hele divisjonen, kun slått av Rosenborg²⁹² Som nevnt var Rosenborg på denne tiden Norges suverent beste lag, og spilte årlig i Champions League. Dette ga dem et helt annet inntektsgrunnlag enn noen annen norsk klubb.

I 1998, altså året Stabæk omsider skulle nå målet sitt om cupfinale, var skepsisen til aksjeselskaper i fotballen byttet ut med en mistanke om at det kanskje til og med var nødvendig

²⁸⁹ Jensen 2008: 36-39

²⁹⁰ Opprettelsen av aksjeselskapet og de påfølgende sponsoravtalene førte også til at Budstikka pekte ut Stabæk som sponsorvinner dette året. (Braanaas, 1992, s.7)

²⁹¹ Peder Madsen, som sammen med Steen Jensen og Jan Økern var styreleder for aksjeselskapet, regnet med at verdien hadde steget med 42%, og nå ønsket selskapet emisjon for å dekke den store interessen for å investere i klubbens aksjeselskap Madsen kunne melde om. (Hole, 1995, s.45)

²⁹² Valderhaug, 1996, s.39

for å lykkes. På dette tidspunktet hadde Stabæk etablert seg i toppen av Eliteserien, og kampen mot Molde i august dette året ble fremstilt som en kamp mellom to mulige seriemestere. Som nevnt hadde Molde vært i store økonomiske vansker da de opprettet et aksjeselskap, og Stabæk hadde 8 år før denne kampen fortsatt spilt i 3. divisjon. Journalisten Bertil Valderhaug mener klubbens suksess blant annet hadde kommet siden de var tidlig ute med å opprette aksjeselskaper.²⁹³ Som vi vet var ikke dette den eneste grunnen til at Stabæk tiltrakk seg sponsorer og økonomiske ressurser for sin toppfotballsatsing, men opprettelsen av Ullevaal 95 A/S, som i 1998 het Stabæk fotball ASA, var fortsatt en viktig årsak til at klubben tok så store steg, i den stadig mer pengestyrtede fotballen.

7.4 Annerledesklubben uten tradisjoner: En fordel?

Stabæk hadde altså skaffet de økonomiske ressursene som behøvdes for å lykkes i den norske toppfotballen på 1990-tallet. Man vinner derimot ikke fotballkamper bare ved å kunne tiltrekke seg sponsorer eller ved hjelp av et veldrevet aksjeselskap. Klubben trengte også gode nok spillere, og hvorfor skulle de velge Stabæk ovenfor mer tradisjonsrike klubber, som i mange tilfeller kunne tilby like høy, eller høyere lønn enn Stabæk. Til eksempel var det fire lag med høyere budsjett enn Stabæk før 1996-sesongen. Disse var Rosenborg, med inntektene fra Champions League, på en klar førsteplass. Videre fulgte Brann, Viking, Lillestrøm SK og Stabæk i den rekkefølgen. Til tross for at LSK hadde et litt høyere budsjett og, som diskutert, mye sterkere tradisjoner og status i sitt lokalmiljø og i den norske fotballen, tapte de kampen med Stabæk om å få signere Petter Belsvik. Belsvik var en av Eliteseriens mest ettertraktede spillere på dette tidspunktet, og i 1995 hadde han kun blitt slått av Rosenborgs Harald Martin Brattbakk i kampen om å bli toppscorer i divisjonen. Etter Stabæks debutsesong i Eliteserien, hadde de siktet seg inn på blant annet Belsvik for å heve kvaliteten på laget.²⁹⁴ LSK som hadde endt på fjerde plass, fem plasser over Stabæk på niende, hadde så å si sikret seg Belsvik. Siden Stabæk spilleren Tommy Svindal Larsen hadde spilt sammen med Belsvik i Start, klarte han derimot å overtale storscoreren til å møte Ingebrigt Steen Jensen på Fornebu flyplass. Belsvik var skeptisk siden han var innstilt på å bli LSK-spiller, men av respekt for sin tidligere lagkamerat takket han ja til å møte Steen Jensen på Fornebu. I løpet av en time, hadde Steen Jensen overbevist Belsvik om å signere for Stabæk. Belsvik forteller i et intervju fra 2019 at det var

²⁹³ Valderhaug, 1998, s.24

²⁹⁴ Knoph, 1995, s.21

Steen Jensens lovnader om at han og de andre spillerne skulle kunne delta i klubbens utvikling, og dermed ta del i prosjektet som skulle ende med cupfinale, som gjorde at han signerte for den ferske toppklubben fra Bærum på bekostning av den tradisjonsrike klubben fra Lillestrøm.²⁹⁵

At Belsvik og andre spillere Stabæk signerte fikk ta del i utviklingen av klubben, var nemlig en bevisst strategi fra Steen Jensen og de andre i «Ullevaal 95»-gjengen. For eksempel hadde ikke disse aktørene markedsført Stabæk som et vanlig andredivisjonslag da de fortsatt befant seg der. De hadde lovet spillerne at de skulle få være med på et «fotballventyr» som skulle ende med cupfinale, og få ta del i utviklingen av dette eventyret. Dette skulle gjøre at spillerne ble engasjert i klubben, utover å kun trene og spille kamper. Ifølge Steen Jensen skulle spillerne ta eierskap til klubbens verdier og ambisjoner og spillerne fikk bidra med ideer om klubbens videre utvikling. Ifølge Steen Jensen hjalp Stabæks nevnte synlighet i media med å tiltrekke klubben både sponsorer og spillere.²⁹⁶ Viktigheten av at klubben hadde denne tiltrekningskraften var åpenbar, Stabæks lag som slo Moss i semifinalen i cupen i 1998 besto tross alt utelukkende av innkjøpte spillere.²⁹⁷ Det var derimot ikke kun spillere og sponsorer Stabæk tiltrakk seg ved hjelp av denne strategien.

Fra starten av hadde «Ullevaal 95»-gjengen en ambisjon om å ekspandere fellesskapet sitt ved å tiltrekke seg flere ressurssterke folk. Initiativtakerne som møttes i Parkveien i 1990 hadde som nevnt mye kompetanse innenfor reklamebransjen. Ifølge Steen Jensen hadde de tidlig innsett at det som skulle sørge for nok inntekter til Stabæk sin satsing, var det samlede kompetansenivået og initiativet i «Ullevaal 95»-fellesskapet. Om de ble flere ville den samlede summen av kompetanse og initiativ øke, i likhet med Stabæks sannsynlighet for å lykkes. I likhet med at Belsvik og de andre spillerne ble tiltrukket et prosjekt de skulle kunne føle eierskap til og være med å påvirke, skulle også andre bidragsytere tiltrekkes av de samme grunnene. Middagene før landskamper, og turen til VM i USA, gjorde også at bidragsyterne fikk noe mer igjen for bidraget. Før disse arrangementene ble det også arrangert to julebord i sakens anledning. Ifølge Steen Jensen var det tanken om å bidra i et prosjekt der man var del av noe større, som var hovedgrunnen til at «Ullevaal 95»-gjengen etter hvert ble større. Fellesskapet var derimot ikke åpent for alle, hadde man ikke ideer og ressurser nok til å gjennomføre dem fikk man ikke

²⁹⁵ NRK 2019: 1:21:12

²⁹⁶ Jensen 2008: 29-30

²⁹⁷ Valderhaug, 1998, s.42

delta.²⁹⁸ At disse ressurssterke personene aktivt fikk bidra i dette prosjektet, og i tillegg fikk noe igjen for det med opplevelser og ved å få bli en del av et felleskap, var helt sentralt for Stabæk sin suksess. Som Ingebrigt Steen Jensen sa etter at opprykket til Eliteserien var sikret. «Folk er ikke så uvillige til å stille når de vet at de ikke blir spist opp».²⁹⁹

Sett i sammenheng med de materielle forholdene i Bærum på denne tiden er det heller ikke rart at Stabæk kunne trekke til seg mange ressurssterke personer. Bærum var som nevnt den kommunen med høyest gjennomsnittsinntekt og der størst andel av befolkning hadde høyere utdanning. Som nevnt hadde mellom 20 og 30 Stabæk-tilhengere reist til Bergen i 1993 for å se laget rykke opp til 1. divisjon da de slo Os. Brorparten av de som reiste for å se den viktige kampen, var ressurssterke bidragsytere den originale «Ullevaal 95»-gjengen hadde klart å trekke til klubben og prosjektet. Da opprykket til Eliteserien var sikret ett år senere besto «Ullevaal 95»-gjengen nemlig av 30 medlemmer. I 1994 ble gruppen av Aftenposten omtalt som blant de beste støttegruppene noen norsk klubb hadde, til tross for at Stabæk fortsatt var et stykke unna norgestoppen rent sportslig.³⁰⁰ Nå ble også klubbens styre omorganisert med et fotballstyre bestående av ni personer. Knut Harlem, Ottar Samuelsen, Peder Madsen, Jan Økern og Ingebrigt Steen Jensen, utgjorde fem av ni styreplasser. Også nyere bidragsytere som styreleder Erik Loe, Jørn Johnsen, Thor Arne Gabrielsen og Kaare Frydenberg inngikk i styret. Daglig leder for klubben ble Tom Schelvan, og under han og styret fordelte de resten av bidragsyterne på åtte grupper med ulike ansvarsområder som var marked, sponsorpleie, arrangement, sportslig, sesongbilletter, anlegg, spillerkjøp og junioravdeling. De nye bidragsytere i Stabæk fikk altså få ta del i utviklingen av den og dens visjoner og mål. Det nye målet ble offentliggjort da 23 av bidragsyterne stilte opp foran Budstikkas fotograf, og proklamerte at nå som opprykket var sikret skulle de lære Europa bokstaven «Æ».³⁰¹ Denne organiseringen er også et tydelig tegn på at Stabæk ble drevet som et forretningsforetak. Et bevis på at Stabæk tidlig ble styrt som en forretning var som nevnt aksjeselskapet tilknyttet klubben. I 1997 gjorde dette at Stabæk, ifølge Steen Jensen, gjorde sin viktigste signering. De fikk nemlig trukket til seg en annen lokal og

²⁹⁸ Jensen 2008: 31-32

²⁹⁹ Hole, 1994, s.37

³⁰⁰ Hole, 1994, s.34

³⁰¹ Lysne, 1994, s.14; Det var som nevnt rundt denne tiden Ullevaal 95 reklamebyrå ble opprettet, og en av de nye bidragsyterne Jan Dybsjord ble leder for det. (Hole, 1994, s.34)

ressurssterk person, nemlig investoren Kjell Chr. Ulrichsen.³⁰² Ulrichsen kjøpte mellom 22 og 23 prosent av aksjene i selskapet, og uttalte selv til Aftenposten at motivet hans ikke var avkastning. Ulrichsen var selv oppvokst på Stabekk, og syntes ideen virket morsom.³⁰³ Det kan virke som om Ulrichsen var motivert av å delta i et morsomt prosjekt, i likhet med det Steen Jensen mente var motivasjonen for at de fleste bidragsyterne ville delta.

Som nevnt var det faktum at klubber ble oppfattet som forretninger et utviklingstrekk som kom med den nye kraftig voksende fotballøkonomien i 90-årene. Stabæk ønsket derimot ikke bare å ta del i denne utviklingen, men de ville være i forkant av den. Dette uttalte Ottar Samuelsen i anledning opprettelsen av klubbens eget sponsoffirma i 1996. Lederne bestemte seg for dette da Stabæk, ifølge Samuelsen, hadde blitt et av Norges største sponsoffjekter.³⁰⁴ Spillerlønningene økte som nevnt kraftig på 90-tallet, blant annet som resultat av Bosman-dommen. Steen Jensen spådde at disse ville øke ytterligere, og var villig til å ta opp kampen om å kunne tilby de beste lønningene. Til forskjell fra de gamle amatøridealene syntes han, i 1996, ikke lønnsveksten var noe negativt. Steen Jensen mente flere klubber burde se til Stabæks forretningsdrift, for eksempel ved å opprette reklame-byråer for å kunne skaffe de nødvendige inntektene.³⁰⁵ At Stabæk opprettet et aksjeselskap så tidlig som de gjorde til tross for at de den gang fortsatt var i 2. divisjon, kan også sees i sammenheng med ønsket om å være i forkant. Steen Jensen skal også ha vært svært opptatt av å fortelle hvor «Latterlig lav» prisen på fotballaksjene var mot slutten av 90-årene.³⁰⁶ Om dette kun var et salgstriks fra reklamemannen, eller om han faktisk hadde så stor tro på fotballøkonomiens vekst er uvisst, men som nevnt var det en stor tro på økonomisk vekst i samfunnet, og stor fremtidsoptimisme på norsk fotballs vegne.

En av grunnene til optimismen var som nevnt at landslaget kvalifiserte seg til VM i 1994, og Stabæks bidragsytere hadde som nevnt vært på kvalifiseringskampene, og på selve mesterskapet, som en del av tilbudet man fikk for å delta i klubbens prosjekt. Når man ser på ambisjonsnivået helt fra satsingen startet i 1990 til 1998 er det tydelig at arven fra jappetiden med den store troen på økonomisk vekst i fotballen og stor fremtidsoptimisme preget bidragsyterne i Stabæk.

Ambisjonene om å gå fra 2. divisjon til cupfinale på fem år, kan blant annet sees i lys av NFF sin

³⁰² Jensen 2008: 90

³⁰³ Henmo, 1998, s.41

³⁰⁴ Valderhaug, 1996, s.39

³⁰⁵ Hole, 1996, s.40

³⁰⁶ Henmo, 1998, s.41

ambisjon fra 1986 om å gjøre Norge til en av verdens beste fotballnasjoner.³⁰⁷ Da satsingen startet opplevde derimot den norske økonomien en baksmell etter jappetiden på 80-tallet, i form av bankkrisen. Med tanke på ambisjonsnivået virket det ikke som om «Ullevaal 95»-gjengen var preget av dette. Dette kan ha en sammenheng med den oppturen reklamebransjen hadde hatt i 80-årene, og fortsatt hadde ettersom kommersialiseringen av det Norske samfunnet vedvarte, blant annet med opprettelsen av TV2 i 1992. Som nevnt kom optimismen tilbake, særlig etter at oljeprisene steg etter 1993.

Det blomstrende næringslivet i Bærum var som nevnt et viktig materielt forhold for Stabæks suksess. Sett i lys av Giulianotti argumenterer om at fotballen, og dens utvikling, på et sted kan si oss noe om stedets kultur, sosiale strukturer og moralske verdier.³⁰⁸ Kan de kulturelle forholdene i Bærum, og innbyggernes verdier, ha påvirket Stabæks satsing og hjulpet klubben til suksess? Som nevnt hadde psykolog Sissel Reicheld lansert begrepet «Bærums-syndromet».³⁰⁹ Hun mente som nevnt kommunens sosiale sammensetning førte til et press for å vise at man var vellykket i kommunen, blant annet gjennom utdanning, yrkesliv og synlig forbruk. Det synlige forbruket ble som nevnt mer vanlig under jappetiden, men kunne virke til å være mer utbredt i Bærum enn andre steder. Parallelt med den utviklingen fotballen hadde på 1990-tallet i Norge, ble fotballen, ifølge Goksøyr og Olstad, også mer trendy for flere enn det tradisjonelle fotballpublikumet.³¹⁰ Kan fotballens nye status, som et trendy underholdningsprodukt i vekst ha gjort at flere ressurssterke personer ønsket å forbindes med idretten? Med utgangspunkt i teorien om «Bærums-syndromet», kan det tenkes at bæringenes presumptive ønske etter å fremstå vellykket var en motivasjon for flere av bidragsyterne. I tillegg til synlig forbruk, ble kanskje også engasjement i fotballen, og Stabæk, et statussymbol disse bidragsyterne ble tiltrukket av.

Om det var ønsket om status som tiltrakk bidragsytere til klubben, er usikkert. Sikrere er det at lovnaden om at bidragsytere og spillere skulle få ta aktiv del i klubbens utvikling ga Stabæk en tiltrekningskraft. Dette faktumet ga Stabæk et fortrinn over mer tradisjonsrike konkurrenter som for eksempel LSK. Som en klubb uten en sterk lokal tilhørighet, stolte tradisjoner og sterk identitet hadde Stabæk en tydelig fordel. Bidragsyterne, både på og utenfor banen, kom ikke til

³⁰⁷ Behandlet på side 55

³⁰⁸ Giulianotti 1999: xii

³⁰⁹ Behandlet på side 66

³¹⁰ Goksøyr & Olstad 2002: 355

en klubb der de måtte ta hensyn til og tilpasse seg en sterk klubbidentitet med tradisjoner, og kravstore supportere og medlemmer som forventet at identiteten og tradisjonene ble bevart. De kom til en klubb nesten ingen var interessert i, og som var i ferd med å skape sin identitet og sine tradisjoner som toppklubb. Steen Jensen og de andre i «Ullevaal 95»-gjengen kunne dermed tilby spillere og bidragsytere en aktiv rolle i klubben og klubbens satsing. Aktørene fikk altså rimelig fritt spillerom til å utforme klubben. Kanskje viktigst av alt ga spillerommet aktørene muligheten til å tilpasse Stabæk den nye fotballøkonomien. De fikk dermed mulighet til å være i forkant av fotballens utvikling på 90-tallet. «Ullevaal 95»-gjengen fikk dermed mulighet til å invitere ressurssterke folk inn i klubbens styre, lage eget reklamebyrå og markedsføre klubben og dens sponsorer slik de ønsket. Det var tross alt de som utviklet klubbens identitet og tradisjoner, og de ønsket at flere personer skulle få ta del i denne prosessen. Når Peder Madsen så tilbake på Stabæks toppfotballoppgjør i 1998, fortalte han om at det var en viss skepsis fra enkelte i klubbens styre.³¹¹ Disse reaksjonene kan derimot ikke ha vært så sterke, da «Ullevaal 95»-gjengen fikk begynne å prege Stabæks satsing allerede i 1991. Dette kan sammenlignes med da Ivar Hoff og «LSK-mafiaen» endret kurs for LSK sin satsing på 1970-tallet. De fikk som nevnt drapstrusler og klubbens lengst sittende medlem trakk seg i protest mot den nye identiteten LSK var i ferd med å få, på tvers av klubbens tradisjoner.³¹² Begge klubber var i forkant av fotballens utvikling, og dette er også en viktig grunn til at de lyktes. Som nevnt hadde LSK vært i forkanten av utviklingen når det kom til profesjonalisering, både av klubbens spillere og av klubbdriften, dette skapte altså sterke reaksjoner. Stabæk var i forkant av utviklingen når det kom til å tilpasse klubben kommersielle interesser, og å drive klubben som et forretningsforetak. Utviklingen av klubben skjedde uten at det kom sterke reaksjoner fra andre med sterke emosjonelle bånd til Stabæk. Om Stabæk gjennom mange år hadde vært en viktig identitetsbyggende kraft i Bærum, med sterke tradisjoner, hadde motstanden fort vært større.

7.5 Stabæk og Bærum SK- to fortellinger om den nye norske fotballen

Stabæk sin suksess kom av at aktørene i «Ullevaal 95»-gjengen var i stand til å utnytte de strukturelle forholdene i Bærum. Selv om det var mangel på engasjement for Stabæk, klarte de å knytte til seg næringslivet på en måte som ga klubben de nødvendige økonomiske ressursene for å lykkes. Fotballens økonomiske utvikling på 80- og 90-tallet gjorde at veien til toppen ble

³¹¹ Sandven, 1998, s.45

³¹² Behandlet på side 42

lengre for klubber i for eksempel 2. divisjon. Paradoksalt nok var det også denne utviklingen som gjorde det mulig for aktørene i Stabæk til å ta klubben fra 2. divisjon til Eliteserien. Materielle forhold som økonomiske ressurser fikk som nevnt større betydning ettersom fotballen ble profesjonalisert og kommersialisert, og det var de økonomiske forholdene i Bærum Stabæk-lederne hadde kompetanse til å utnytte gjennom deres arbeid i reklamebransjen. Reklamebransjens sterke vekst var som nevnt også et resultat av utviklingen på 80-tallet, med kringkastingsmonopolets oppløsning som utløsende årsak til den store kommersialiseringen av samfunnet. Hadde det ikke vært for den kommersielle utviklingen både i fotballen og samfunnet generelt, ville ikke Stabæks «fotballeventyr» vært mulig.

En kontrast fra Stabæk sin utvikling på 1990-tallet finner vi i klubben som var regnet som kommunens beste da tiåret startet nemlig Bærum SK. Der Stabæk satset på å skaffe økonomiske ressurser, og kjøpe spillere utenfra, satset som nevnt Bærum SK på egenutviklede spillere, ettersom de hadde tradisjoner for dette. Blant annet grunnet klubbens manglende status i kommunen slet de med å beholde disse i den stadig mer profesjonaliserte fotballen. Vi kan si Bærum SK ønsket å utnytte kulturelle forhold som ikke fantes rundt klubben eller i kommunen, da de ikke hadde status som noen lokal identitetsbygger mange hadde sterke emosjonelle bånd til. Det definitive tronskiftet i kommunen kom i 1994-sesongen. Imens Stabæk rykket opp til Eliteserien med et budsjett på kr. 3 millioner, rykket Bærum SK ned igjen til 2. divisjon med et budsjett på kr. 1,8 millioner.³¹³ Dette til tross for at det var de kommunen hadde støttet noen år tidligere. I 1998 møttes klubbene igjen til kamp og Stabæk vant 3-0. Det var derimot ikke Eliteserielaget til Stabæk Bærum SK ble slått av, men Stabæks reservelag i 2. divisjon. På dette tidspunktet hadde aktørene i Bærum SK også akseptert Stabæks posisjon som overlegne i kommunen, og der spillerne til Bærum SK tidligere dro til klubber i Oslo da de ble gode nok kunne de nå gå til Stabæk. Thomas Finstad var en av dem, og gikk fra Bærum SK til Stabæk i 1998.³¹⁴ Den 1. november 1998 var målet om cupfinale omsider nådd. På stillingen 1-1 ble Thomas Finstad byttet inn, og da Rosenborgs målvakt Jørn Jamtfall ga en retur dukket den tidligere Bærum SK spilleren opp og avgjorde kampen.³¹⁵ Med Finstads mål var Stabæk cupmestere, et knapt tiår etter at åtte menn hadde møttes i en kjeller og begynt å drømme.

³¹³ Svardal, 1994, s.13

³¹⁴ Nordbø, 1998, s.22

³¹⁵ Valderhaug, 1998, s.38

8 Konklusjon

I denne oppgaven har jeg undersøkt Lillestrøm SK og Stabæk sin vei til toppen av norsk fotball, på henholdsvis 1970- og 1990-tallet. Ved å undersøke de strukturelle forholdene, både i fotballen og i samfunnet generelt, og ved å se på hvordan sentrale aktører i de to klubbene forholdt seg til disse, har jeg forsøkt å finne svar på hvorfor disse to klubbene lyktes i de respektive tiårene. Som forklart innebærer strukturelle forhold både materielle og kulturelle forhold.³¹⁶ Nå vil jeg gjennomføre en diakron sammenligning av klubbens vei til toppen. I LSK sin vei mot toppen på 1970-tallet og Stabæk sin vei mot toppen på 1990-tallet finner vi både forskjeller og likheter.

De tydeligste forskjellene mellom de to klubbens vei til toppen finner vi i både de materielle og de kulturelle forholdene de involverte aktørene måtte forholde seg til. I de 20 årene som gikk fra aktøren Ivar Hoff ble innlemmet i LSK-styret, til aktøren Ingebrigt Steen Jensen initierte Stabæks satsing, skjedde det store endringer i norsk fotball. Endringen kom spesielt på 80-tallet da fotballen gradvis ble profesjonalisert og kommersialisert. Deretter skjøt denne utviklingen enda mer fart på 1990-tallet. En stor konsekvens av denne endringen var at materielle forhold, særlig i form av økonomiske ressurser, fikk større betydning for norske fotballklubbens forutsetninger for å lykkes. Utviklingen kom på bekostning av tidligere dominerende kulturelle forhold, blant annet likhetsidealet som tidligere hadde preget fotballen.

Ønsket om kvalitetsøking var en viktig årsak til utviklingen, og både aktørene «LSK-mafiaen» og «Ullevaal 95»-gjengen var pådrivere for den. En slående likhet er at aktørene i begge klubber hadde ett uttalt mål om å være i forkant av utviklingen, noe som for LSK sin del betydde at de ble første klubb til å profesjonalisere spillerstallen sin. De profesjonaliserte også klubbens lederskap og overførte makten fra spillerne til lederne. De var som nevnt også pådrivere for kommersialiseringen. Da aktørene i Stabæk startet å satse i 1990 var fotballen i full gang med å bli profesjonalisert og kommersialisert, blant annet som et resultat av LSK-ledernes satsing på 70-tallet. Ved å ønske å være i forkant av utviklingen, blant annet for å skaffe klubben nødvendige økonomiske ressurser ved å drive den som en forretning med kommersielle interesser, ble aktørene i Stabæk også pådrivere for samme utvikling. At aktørene i begge

³¹⁶ Behandlet på side 4

klubber var i forkant av utviklingen i sine respektive tiår, var en viktig årsak til at klubbene fikk suksess.

At materielle forhold fikk større betydning, var også en viktig årsak til Stabæk sin suksess. De materielle forholdene i Bærum, i form av det sterke næringslivet, og de økonomiske ressursene som ellers fantes i kommunen, var det som ga Stabæk gode forutsetninger for å lykkes. Grunnet aktørenes kompetanse innenfor reklamebransjen, en bransje som hadde hatt kraftig vekst det foregående tiåret, klarte de å utnytte disse materielle forholdene, og skaffet dermed Stabæk de økonomiske ressursene klubben behøvde. De kulturelle forholdene i Bærum gjorde at det derimot var svært lite engasjement rundt Stabæk. Dette kan ses i lys av Richard Giulianotti sin teori om at fotballklubber kan fungere som en samlende identitetsbyggende kraft på et sted og forhindre fremmedgjøring.³¹⁷ Det virket ikke som om det var behov for en slik samlende kraft i Bærum. Til forskjell fra aktøren Steen Jensen og de andre aktørene i «Ullevaal 95»-gjengen, brydde få seg om klubben. Dette gjorde også at inntektene fra billettsalg var lave. Denne inntektskilden var ikke vesentlig for Stabæk, da de materielle forholdene i kommunen lå til rette for at klubben fikk andre, mer innbringende inntektskilder.

På 70-tallet var derimot tilskuertall svært viktig for klubbens inntekter, da næringslivet enda ikke var kommet på banen for fullt. Sett i lys av Giulianotti sin nevnte teori, kan det argumenteres for at de kulturelle forholdene i Lillestrøm gjorde at engasjementet rundt LSK var stort, og tilskuertallene på Åråsen var dermed høye. Lillestrøms historiske utvikling, blant annet med rivalisering tettstedet hadde hatt med omkringliggende steder, gjorde at behovet for en samlende identitetsbyggende kraft var større der enn i Bærum. Dette la et viktig økonomisk grunnlag for klubbens suksess. Klubben hadde sterke tradisjoner og mange lillestrømlinger hadde sterke emosjonelle bånd til LSK. Dette gjorde også at klubbens viktigste aktør i perioden, Tom Lund, forble i klubben. Hadde det ikke vært for Tom Lund ville ikke suksessen vært mulig. Tom Lund la et viktig grunnlag for LSK sin vei mot toppen. Ivar Hoff sitt sitat er svært beskrivende, «Tommy var både pinnen og bæret i den cocktailen vi mikset».³¹⁸ I motsetning til Lund kan det virke som at de fleste medlemmene av «LSK-mafiaen» ikke hadde så sterke emosjonelle bånd til LSK, da de fleste av dem ikke var fra Lillestrøm, og derfor var de

³¹⁷ Behandlet på side 26 og 27

³¹⁸ Behandlet på side 37

tilsynelatende ikke like sterkt påvirket av de kulturelle forholdene som hadde preget både stedet og klubben. Dette kan ha vært en viktig årsak til at de endret kurs for å heve kvaliteten, selv om de trosset tradisjonene som hadde preget klubbdriften tidligere. Til tross for sterke reaksjoner tenkte lederne i LSK langsiktig, og var villige til å gjøre alt for at LSK skulle bli best. Den langsiktige tenkningen var også et viktig kjennetegn med Stabæk sin satsing, fraværet av engasjement rundt klubben ga aktørene mer spillerom til å utforme klubben slik de ønsket, og tilpasse klubben den nye fotballøkonomien på 1990-tallet. Som kontrast til LSK var det få reaksjoner å spore da Stabæk ble utformet på denne måten, nemlig fordi klubben ikke hadde en sterk identitet eller sterke tradisjoner. Fraværet av engasjement rundt Stabæk kan derfor sies å være en viktig årsak til klubbens suksess. Samtidig kan vi si engasjementet rundt LSK var en viktig årsak for deres suksess, i en tid da inntekter basert på kulturelle forhold som tradisjoner var viktigere for klubber enn på 90-tallet.

For å konkludere kan vi si at aktørene i både LSK og Stabæk, ved hjelp av deres måte å forholde seg til de strukturelle forholdene, klarte å utnytte forholdene på en svært effektiv måte for å heve kvaliteten på klubbene. Aktørene tenkte langsiktig og sørget for at klubbene kom i forkant av utviklingen, noe som ga begge klubber suksess i de respektive periodene. Sett i lys av den historiske utviklingen i perioden jeg har behandlet, kan det argumenteres for at klubbens suksess i større eller mindre grad kan sees som resultat av denne. Dette gjelder spesielt Stabæks suksess, da reklamemennene i Stabæk neppe hadde fått klubben fra 2. divisjon til Eliteserien, hadde det ikke vært for kommersialiseringen av både det norske samfunnet og den norske fotballen, og utviklingen av den nye fotballøkonomien. LSK-lederne var del av en større mentalitetsendring som fikk politiske følger, både ellers i samfunnet og i fotballen. Deres fremgangsmetode og strategi kan sees i lys av denne mentalitetsendringen. Hadde det ikke vært for at Tom Lund valgte å bli i klubben, er det derimot lite som tyder på at lederne kunne skapt den samme suksessen for LSK.

Litteraturliste

- Ahilan, M. (2019) Hvordan har dualmodellen fungert: En evalueringsstudie av samarbeidet mellom toppfotballklubber og aksjeselskap i Norge. (Masteroppgave, Norges idrettshøgskole) Hentet fra <https://nih.brage.unit.no/nih-xmlui/bitstream/handle/11250/2607098/Ahilan%20M%20v2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Andersen, A., Rosland, S., Ryymin, T. & Skålevåg, S. A. (2012). Å gripe fortida: Innføring i historisk forståing og metode. Oslo: Samlaget.
- Bakken, T. C. (2020). Velstand og utfordringer: 1980-1990. I Henriksen, M. & Samuelsen, O. (red.), *Vårt Bærum: Mangfold – Utvikling – Tilhørighet*. (s. 100-111). Lysaker: Dinamo forlag.
- Bastiansen, H. G & Dahl, H. F. (2019). *Norsk mediehistorie*. (3.utg.) Oslo: Universitetsforlaget.
- Fidjestøl, A. (2020). *Mine kamper: Biografien om Drillo*. Oslo: Gyldendal.
- Furre, B. (2000). *Norsk historie: 1914-2000*. Oslo: Det Norske samlaget.
- Giulianotti, R. (1999). *Football: A sociology of the global game*. Cambridge: Polity press.
- Goksøyr, M. (2008). *Historien om norsk idrett*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Goksøyr, M. & Olstad, F. (2002). *Fotball!: Norges fotballforbund 100 år*. Oslo: Norges fotballforbund.
- Goldblatt, D. (2006). *The ball is round: A global history of football*. London: Viking.
- Haaland, J. (1982). *Tommy*. Cappelen: Oslo.
- Hoff, I. (1977). *Ivar Hoff på offensiven med Lillestrøm*. Oslo: Tiden
- Hole, A. (2020). Idrett. I Henriksen, M. & Samuelsen, O. (red.), *Vårt Bærum: Mangfold – Utvikling – Tilhørighet*. (s. 206-237). Lysaker: Dinamo forlag.
- Isdal, L. (1992). *LSK: 75 år: 2. april 1917- 2. april 1992*. Lillestrøm: Klubben
- Jensen, I. S. (2008). *Alltid Uansett: Om klokskapen og galskapen som må til for å skape eventyr*. Oslo: Dinamo forlag.
- Kaldal, I. (2003). *Historisk forsk, forståing og forteljing*. Oslo: Samlaget.

- Lingsom, H. K. (2020a). De første fredsårene: 1945-1960. I Henriksen, M. & Samuelsen, O. (red.), *Vårt Bærum: Mangfold – Utvikling – Tilhørighet*. (s. 30-55). Lysaker: Dinamo forlag.
- Lingsom, H.K. (2020b). Frislipp og debatt: 1960-1970. I Henriksen, M. & Samuelsen, O. (red.), *Vårt Bærum: Mangfold – Utvikling – Tilhørighet*. (s. 56-73). Lysaker: Dinamo forlag.
- Lingsom, H. K. (2020c). Selvtilliten øker: 1990-2000. I Henriksen, M. & Samuelsen, O. (red.), *Vårt Bærum: Mangfold – Utvikling – Tilhørighet*. (s. 112-132). Lysaker: Dinamo forlag.
- Olstad, F. & Blikstad, E. (2018). *Helter i sort og hvitt: Historien om Odds Ballklubb og byen gjennom 125 år*. Skien: Odds Ballklubb.
- Repstad, P. (2007). *Hva er sosiologi* Oslo: Universitetsforlaget.
- Slottemo, H. G. (2012). *Skedsmo: En historie om samhold og splittelse*. Oslo: Scandinavian academic press.
- Statistisk sentralbyrå. (1993). *Norges offisielle statistikk NOS C57: Kommunestyrevalget 1991*. Hentet fra https://www.ssb.no/a/histstat/nos/nos_c057.pdf
- Stokstad, M. (2013). *Lillestrøm: Rekorden står*. Oslo: Falck forlag.
- Winner, D. (2012). *Brilliant orange: The neurotic genius of dutch football*. (2.utg.). London: Bloomsbury.
- Aviser**
- Aftenposten
- Aftenposten. (21. april, 1964). Det satses på juniorene i Lillestrøm Sportsklubb.
- Aftenposten. (22. november, 1967). Sportsklubben selger område ved Åråsen.
- Aftenposten. (9. desember, 1969). Oddvar Dahle formann i den ny-etablerte Romerike fotballkrets.
- Aftenposten. (1970, 3. november). Bandyseire for Grüner/Hugin og Lillestrøm.
- Aftenposten. (1970, 16. desember). Arve Heie går til Lillestrøm.
- Ra, L. (1973, 22. september). Tom Lund fornøyd med hva Ajax tilbyr, men engstelig. *Aftenposten*. s.17

Aftenposten. (1974, 17. oktober). Tilbake efter tolv magre år.

Aftenposten. (1975, 4. november). Lillestrøm suspendert fra Serieforeningen.

Breim. (1975, 21. november). Lillestrøm med halvprofesjonelt opplegg- hvis arbeidsgiverne vil gå med på det. *Aftenposten*. s.25

Aftenposten. (1976, 7. januar). Lillestrøm og Start er påmeldt til Intertoto.

Aftenposten. (1976, 22. januar). Lillestrøm spilte inn 1 mill. i fjor, satser halv-profesjonelt på 1976.

Aftenposten. (1976, 18. mai). Lillestrøm utlignet på tvilsomt straffespark, men Viking fornøyd.

Aftenposten. (1976, 19. Juni). Viking og Brann trekker flest folk.

Aftenposten. (1976, 20.september). Hooley blir trener for Lillestrøm.

Thore. (1976, 19. november). Seks spillere ut av LSKs A-stall. *Aftenposten*. s.21

Breim, A. (1976, 10. desember). Ikke lenger mulig å drive toppidrett for norske amatørspillere. *Aftenposten*. s.26

Teem. (1977, 9. september). Etter seksti års medlemskap: Nå vender han Lillestrøm ryggen. *Aftenposten*. s.17

Aftenposten. (1980, 22. september). NRK: Cup-finalen uten drakt-reklamer!

Aftenposten. (1980, 23. september). Like mørkt for TV-cup: Banken sier ja, men Lillestrøm urokkelig.

Mathismoen, O. (1985, 19. januar). Myten om Blærum. *Aftenposten*. s.3

Steen Jensen, I. (1986, 4. oktober). Innspill. *Aftenposten*. s.24

Kirkebøen, S.E. (1989, 26. august). Fotballens hvitsnipper. *Aftenposten*. s.20

Nesbø, K. (1991, 22. april). Nå må det skje Stabæk!. *Aftenposten*. s.19

Aftenposten. (1991, 16. mai). Stabæk vil til Ullevaal.

Hole, A. (1991, 14. juni). Det store bygde-slaget. *Aftenposten*. s.55

- Dehlin, H. (1993, 6. august). Endelig Stabæk?. *Aftenposten*. s.48
- Hole, A. (1993, 3. oktober). Tjærnås femte opprykk på 11 år!. *Aftenposten*. s.25
- Hole, A. (1993, 4. oktober). Vil skape fremgang fremfor å kjøpe den. *Aftenposten*. s.16
- Nesbø, K. (1994, 6. juni). Nå er det alvor for Stabæk! *Aftenposten*. s.34
- Svardal, G. (1994, 29. august). Bæringer brister og bærer. *Aftenposten*. s.13
- Hole, A. (1994, 27. september). Til Eliteserien med visjoner. *Aftenposten*. s.37
- Hole, A. (1994, 31. oktober). Stabæk best på støtte. *Aftenposten*. s.34
- Hole, A. (1995, 14. Februar). Stor salgssuksess for Stabæk. *Aftenposten*. s.45
- Valderhaug, B. (1996, 28. August). Utfordrer SponsorService. *Aftenposten*. s.39
- Hole, A. (1996, 22. november). Lønnseksplasjon I fotball-Norge. *Aftenposten*. s.40
- Sæther, E. (1998, 21. april). De rike vil bli rikere. *Aftenposten*. s.54
- Nordbø, E. (1998, 28. april). Ingen tvil om hvem som er best i Bærum. *Aftenposten*. s.22
- Valderhaug, B. (1998, 8. August). Rikingenes gullkamp. *Aftenposten*. s.24
- Henmo, O. (1998, 11. september). Hva lokker norske eiere? *Aftenposten*. s.41
- Sandven, A. (1998, 30. oktober). Her begynte Stabæk-eventyret. *Aftenposten*. s.45
- Valderhaug, B. (1998, 2. november). Stabæk keeperen ble helt: Nervene forsvant på soverommet. *Aftenposten*. s.38
- Asker og Bærum Budstikke:
- Heier, O. (1970, 31. august). Stabæk tok ledelse 1-0 mot Strømsgodset, men tapte 4-2. *Asker og Bærum Budstikke*. s.7
- Asker og Bærum Budstikke. (1976, 12. februar). Bærum med ett helt «Nytt» lag.
- Hole, A. (1980, 10. april). Serieåpning på Nadderud ikveld: Jets med fire debutanter mot ungt Strømmen-lag. *Asker og Bærum Budstikke*. s.10
- Asker og Bærum Budstikke. (1982, 12. august). Drømmen om havebyen

- Hansen, P. (1986, 8. desember). Bærum- preget av overflod og kultur-fattigdom. *Asker og Bærum Budstikke*. s.14
- Jørgensen, S.W. (1990, 3. april). Håndballsporten dyr for Stabæk. *Asker og Bærum Budstikke*. s.21
- Asker og Bærum Budstikke. (1990, 27. april). Satses mot toppen.
- Jørgensen, S.W. (1990, 17. september). Kapteinen på Stabæk skuta. *Asker og Bærum Budstikke*. s.16
- Asker og Bærum Budstikke. (1991, 14. mai). Stabæk på Ullevaal 1995?
- Asker og Bærum Budstikke. (1991, 19. september). De tjener mest.
- Larsen, R. (1992, 19. mars). Nytt kjøpesenter i Sandvika?. *Asker og Bærum Budstikke*. s.8
- Braanaas, K. (1992, 10. desember). Sponsorvinner Stabæk drives som eget A/S. *Asker og Bærum Budstikke*. s.7
- Asker og Bærum Budstikke. (1994, 15. september). Idrett.
- Lysne, A. (1994, 10. november). Stabæk-drakt til 2,5 mill. *Asker og Bærum Budstikke*. s.32
- Lysne, A. (1994, 7. desember). De skal lære Europa Æ. *Asker og Bærum Budstikke*. s.14
- Knoph, A. (1995, 4.april). Lokker tilskuere via tv-skjermen. *Asker og Bærum Budstikke*. s.17
- Asker og Bærum Budstikke. (1995, 4. juli). Sandvika storsenter spør: Hvem spiller best på Nadderud stadion onsdag KL.18.00?: Stabæk, Tromsø eller Jørn Hoel?
- Knoph, A. (1995, 28. september). Stabæk vil ha stor-scorer Petter Belsvik. *Asker og Bærum Budstikke*. s.21
- Johansen, D.O. (1998, 30. mai). Visjonen om Ullevaal. *Asker og Bærum Budstikke*. s.24

Annet kildemateriale:

Brand, G. (2015, 15. desember). How the bosman rule changed football -20 years on. Hentet fra <https://www.skysports.com/football/news/11096/10100134/how-the-bosman-rule-changed-football-20-years-on>

Hesje, E. (28. oktober. 2016). Slik skremte Ivar Hoff og LSK-mafiaen konkurrentene. Nå ligger stormakten nede for telling. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/sport/fotball/i/BRrP50/slik-skremte-ivar-hoff-og-lsk-mafiaen-konkurrentene-naa-ligger-stormak>

Hagesæther, P.V. (2017, 20. juli). Hele Norge er blitt rikere. Men bare én kommune kalles fortsatt Blærum. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/wqd6L/hele-norge-er-blitt-rikere-men-bare-en-kommune-kalles-fortsatt-blaerum>

Svegaarden, K.E. (4. mai. 2018). Tidens beste Eliteseriespiller: Han som alltid var et steg foran. Hentet fra <https://www.vg.no/sport/fotball/i/7lgeOo/tidens-beste-eliteseriespiller-han-som-alltid-var-et-steg-foran>

NRK. (2019, 25. september). *Heia fotball: Petter Belsvik* [Audio podkast]. Hentet fra <https://podcasts.apple.com/no/podcast/heia-fotball/id811129576?l=nb>

Jensen, I. S. (2019, 31. desember). Til minne om Peder S. Madsen. Hentet fra <https://www.stabak.no/nyheter/til-minne-om-peder-s.madsen>

Wikipedia. (2020, 16. juli). Ivar Hoff. Hentet 27. mars fra https://no.wikipedia.org/wiki/Ivar_Hoff

NIFS. (Mangler publiseringstidpunkt). Tabell: Eliteserien 1975. Hentet 4. april 2021 fra <https://www.nifs.no/tabell.php>

Nystrøm, K. (Mangler Publiseringstidspunkt). Lillestrøm SK`s hovedstyrer. Hentet 19 mars 2021 fra <http://www.lskhistorikk.com/arkiv/Hovedstyrer/Hovedstyrer.htm>

Nystrøm, K. (Mangler publiseringstidspunkt). Æresmedlem av Lillestrøm Sportsklubb. Hentet 19 mars 2021 fra http://www.lskhistorikk.com/arkiv/Aresmedlemmer/Dahle_Oddvar.htm

